LEKTIRA ZA PETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

DOBRA KNJIGA

IVANA
BRLIĆ-
MAŽURANIĆ

SUNCE DJEVER i NEVA NEVIČICA i druge priče

10913

DOBRA KNJIGA

LEKTIRA ZA PETI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

IVANA
BRLIĆ
MAŽURANIĆ

SUNCE DJEVER i NEVA NEVIČICA i druge priče

ŠKOLSKA KNJIGA, ZAGREB 1989

Priredila
MARIJA DUŠ

Urednica
ASJA PETROVIĆ

Recenzenti
BRANKO PILAŠ
NEVENKA TROPINA

Ilustratorica
NEVENKA MACOLIĆ

Likovna urednica
JELENA MUSIĆ

Grafička urednica
MAJA KOŽIĆ

Lektorica
GIOIA VUČINIĆ

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 886.2(02.053.2)-34(081.2)
ŠK D

BRLIĆ-Mažuranić, Ivana
Sunce djever i Neva Nevičica i druge priče / Ivana Brlić-Mažuranić ; [ilustratorica Nevenka Cacolić]. — Zagreb : Školska knjiga, 1989. — 138 str. : ilustr. ; 17 cm. — (Dobra knjiga. Lektira za peti razred osnovne škole)

ISBN 86-03-99572-9

Tisak: TIRO »Ognjen Prica« Virovitica — 1989.

Ovaj izbor nudi samo nekoliko bisera iz niske zvane *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić. Već u najranijim danima djetinjstva generacije mladih susreću se s tim pričama u slikovnicama, u raznim uprizorenjima u kazalištima, a ponajčešće lutkarskima. No za puni i istinski doživljaj spisateljičinih djelā najbolje ih je pročitati. Što to Ivana Brlić-Mažuranić priča? Kako zapliće i raspliće osjetljivo tkivo svoje pripovjedne proze? Proze kojom caruje ljubav, radišnost, ljepota ...

Ma koliko da je vrijeme u kojem je Ivana Brlić-Mažuranić djelovala, pisala i govorila mladima u izvjesnom smislu daleko (ta već je prošlo 114 godina od njezina rođenja, a i pedeset od njezine smrti) — njene žudnje, osjećanja, razmišljanja, njena ljubav pretočena u priče, bajke, kazivanja, itekako zrače toplinom, uznose, odjekuju i danas.

Beskrajna i požrtvovna ljubav između hrabrog i vjernog Oleha bana i Neve Nevičice, između brata Jaglenca i sestrice Rutvice, između orijaša, »golemog i neuputnog« Regoča i Kosjenke; pa neizmjerna ljubav majke prema sinu u *Šumi Striborovoj*, ljubav djeda Vjesta prema Potjehu — još uvijek i nadasve oplemenjuju. Pobuđuju na razmišljanje, susjećanje, bude poriv za pravdom, istinom, dobrotom. A zar može postojati vrijeme u kojem bismo to smjeli zanemariti? Odgovor na to pitanje — iz dana u dan, iz godine u go-

dinu, iz vremena u vrijeme daju najbolje čitatelji sami. I oni jučerašnji, i oni današnji, ali i oni sutrašnji.

Sunce djever i Neva Nevičica, kao i druge priče iz ove knjižice nisu samo u suglasju s lektirom za peti, već i za treći, četvrti i šesti razred osnovne škole. Dakako, ne bi trebalo isticati kako one zaslužuju da se nađu u rukama starijih, ali i još mlađih od spomenutih.

Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić prevođene su na mnoge jezike. Poznate su diljem svijeta. O spisateljici i njezinu djelu pisala su mnoga istaknuta književnička pera. Spomenimo samo neka: Antun Gustav Matoš, Dragutin Domjanić, Antun Branko Šimić, Ivo Kozarčanin, Antun Barac i drugi.

»Ona je velika vračarica i čarobnica što uzdiže ruke nad žrtvenikom prizivajući duh vilinskoga svijeta. Sve što se u tom prizvanom svijetu događa poezija je, sudbonosno je, srž je, nezamjenjivo je.«*

Narod koji je imao sreću da u svom krilu odnjedri Ivanu Brlić-Mažuranić, ne bez razloga prozvanu i *hrvatskim Andersenom,* i ne bez razloga prvom ženom koja je postala članica Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, neće dopustiti da se njezina luč, njezina riječ i poruka, njezina djela ikad ugase.

Prilog tome je i ova knjiga.

Marija Duš

* Vesna Krmpotić u »Telegramu« 9. III. 1962.

Da me može prepoznati Sunce i ono bi mi u svatove došlo. Bilo bi mi Sunce djever u svatovima, jer mi tako narekoše vile.

SUNCE DJEVER I NEVA NEVIČICA

Tako bili mlinar i mlinarica, a oboje bili tvrda i krivična srca. Kad bi careve sluge donijele žito da se samelje, mlinar samelje žito, ništa ne uzme za platu i još pošalje caru milošte, samo da se umili silnom caru i njegovoj kćeri, oholoj carevni. Kad pak dođe sirotinja da samelje žito, mlinar uzima od dvije mjerice jednu sebi za platu i drugačije neće da melje.

Tako jednog dana, a bilo to ravno o Koledama i ciča zima, dođe do mlina neka baka, a na baki krpe i dronjci. Stajao mlin u gaju na potoku, i nitko nije mogao znati odakle je baka došla.

Ono pak ne bijaše baka kao što jesu bake, već ono bijaše Mokoš. A Mokoš znala je u svašta da se pretvori: i u pticu i u zmiju i u baku i u djevojku. I još mogaše Mokoš svašta načiniti: i zla i dobra. Al jao si ga onomu koji joj se zamjeri, jer bijaše vrlo pakosna. Stanovala Mokoš u glibu nakraj močvarâ gdje je jeseni sunce sjedalo. Kod nje bi Sunce sve zime noćivalo, a Mokoš znala i ljute trave i krepke pregovore, te bajlila i tetošila nejako Sunašce, dok se ne bi o Koledama pomladilo i nanovo prosinulo!

Kolede. Zimske svetkovine, a slave se zadnjih dana mjeseca prosinca u slavu Sunca, koje tih dana iznovice prosine (odatle i ime prosinac). (Objašnjenje I. B. M.)

Mokoš. Neka moćna sila koja je po vjerovanju Starih Slavena vladala na zemlji, valjda poglavito po močvarama. Ona se pominje u savezu s nebeskim gromovnikom Perunom. (Objašnjenje I. B. M.)

bajliti (tal.) — zabavljati djecu

— Dobar vam dan — nazove dakle baka Mokoš mlinaru i mlinarici — i da mi sameljete ovu torbu žita.

Stavi baka torbu na tle, a mlinar će:

— Samljet ću: polak torbe tebi za pogaču, a polak meni za naplatu.

— Nemoj tako, sinko! Uzmanjkat će mi za pogaču kolednicu, jer eto u mene šest sinova, a sedmo unuče Sunce mi se rodilo.

— Idi ne bulazni, stara budalo — otrese se mlinar. — Baš i naličiš da budeš Sunčeva baka!

Pa amo-tamo, al mlinar ne htjede nikako da melje bez pô torbe, a baka uprti opet svoju torbu i ode stazom kuda bijaše i došla.

Bila u mlinara kćerka, krasna djevojčica, a zvali je Neva Nevičica. Čim se bijaše ona rodila, okupale je vile u omaji te se od nje svako zlo odmahivalo kao voda od mlina. I još joj narekoše vile da će joj u svatovima biti Sunce djeverom; ele, ona Sunčeva nevjestica. Zato je i nazvali: Neva Nevičica, a bila ona prekrasna i uvijek nasmijana kao vedar dan.

Ražalilo se Nevi Nevičici kad je mlinar onako otpravio baku. Ode ona, dočeka baku u gaju i reče:

— Vrati se, bako, sutra, kad budem sama. Samljet ću ti žito bez plate.

Sutradan mlinar i mlinarica odoše u šumu da usijeku badnjak za ognjište, a Neva Nevičica osta sama. Ne potraja dugo, eto bake sa torbom.

— Dobra ti kob, djevojčice — reče baka.

— I tebi dobra bila — odvrati Neva Nevičica. — Čekaj, bako, da otvorimo mlin.

---

omaja (omaha). Voda što se omahuje (prska) od mlinskog kola. U toj vodi i danas seoske žene kupaju djecu da bi se od njih zlo omahivalo. (Objašnjenje I. B. M.)

Bijaše ono maleni mlin žličar, hvatao vodu u četiri prekrštene žlice te se okretao kao vreteno. Mlinar bijaše pak zapeo mlin, te Neva Nevičica morade do koljena u leden potok dok otpusti zavor.

Zaklepeće mlin, krenu se žrvnjevi, i samelje Neva Nevičica žito baki. Napuni joj torbu brašna i ništa ne uze za platu.

— E, hvala ti, djevojčice — reče baka Mokoš — bit ću ti na pomoći kud god budeš nogom prolazila, kad nisi čuvala nožice od ledene vodice, niti ruke od neplaćene muke. I još ću kazati momu unuku Suncu tko ga ovo dariva pogačom. — Onda uze baka brašno i ode.

Od tog dana ništa u mlinu bez Neve Nevičice biti ne mogaše. Dok se ona ne takne mlina, dotle ne hvataju žlice vodu; ako se ona ne nagledne u mûčnjāk, u njemu nikad brašna. Ma koliko u njega padalo sa žrvnjeva, sve ko da u zemlju propada: mûčnjāk prazan dok ne zirne u njega Neva Nevičica. Pa tako i sa svime bilo što se mlina držalo.

Trajalo to dosta dana, trajalo i potrajalo, al mlinar i mlinarica stali nenavidjeti kćerku i mrziti na nju. Više li se ona pašti i više li zarađuje, to mrkije oni na nju gledaju, gdje ona može sve pjevajući, a oni ne mogu ni zube lomeći.

Bilo tako jednog jutra, u Krijesnim danima, kad Sunce, silno i žarko, prolazilo po pol neba kao žeženo zlato. Nije više Sunce u glibu noćivalo, niti ga Mokoš bajlila, nego Sunce vladalo svijetom, slušali ga i nebo i zemljica. Sjela Neva Nevičica o Krijesu pred mlin te pomislila:

---

zavor — spojni klin
mučnjak — sanduk za brašno, mučnica
paštiti se — truditi se
Krijes. Svetkovina posvećena ljetnom Suncu kad je u svojoj najvećoj snazi. (Objašnjenje I. B. M.)

— Da mi je otići odavde kad im mrzovoljnima ne mogu da ugodim.

Istom ona tako pomislila, al se već pred njom stvorila ona baka što bijaše Mokoš.

— Ja ću ti pomoći, al valja da me u svemu poslušaš i pazi da mi se ne zamjeriš — reče baka. — Evo jutros išetala ohola carevna po livadi, izgubila ključeve od škrinje i rušnice te sad ne može do krune ni do odore. Razglasila carevna: tko nađe ključeve, ako je momak, bit će mu carevna ljuba i vjerenica, ako li je djevojka, uzet će je carevna za prvu dvorjanicu. A ti hajde sa mnom, pokazat ću ti gdje u štiru leže ključevi. Odnijet ćeš ključe carevni i bit ćeš joj prva dvorjanica. Svilom ćeš se zagrtati i carevni uz koljeno sjediti.

Stvori se odmah Mokoš prepelicom, a Neva Nevičica pođe za njom.

Tako dođoše na livadu pred careve dvore. Po livadi razišli se kićeni junaci i plemenite gospođe, a oko livade konjušari bijesne konje podržajū. Samo jednog konja ne drži konjušar već ga drži boso siroče. Bio ono konj Oleha bana, a bio konj najžešći. Oleh ban pak junak najljepši pod nebeskom kapom. Svatko može poznati Oleha bana među onolikim banima i županima, jer na njemu odora nekićena, al bijela čelenka gizdavija od svih ostalih.

Hodaju tako junaci i plemenite gospođe livadom i sve čizmicama travu razgrću ne bi li našli ključeve. Samo Oleh ban slabo se za ključeve ogleda kano da mu je do igre i obijesti. A na prozor carevna izgleda i pazi kojeg li će sreća poslužiti. Dobro pazi ohola carevna i sve sebi dobru sreću baje ne bi li Oleh ban ključeve našao.

rušnica — škrinja za spremanje ruha (odijela)
štir — vrsta korova
čelenka (tur.) — nakit na kapi u obliku perjanice

Kad došla Neva Nevičica i pred njome prepelica, nitko ih na livadi i ne opazio doli jedinoga Oleha bana.

— Još ne vidjeh ovako mile djevojčice — pomisli Oleh ban i pođe spram nje.

Al uto opazila Nevu Nevičicu i carevna s prozora, te kako bijaše ohola i nesmišljena, i ne pogleda kako je ono milo djevojče nego se razljuti i reče: — Toga bi se još htjelo da ova priprosta djevojka nađe ključeve te da mi postane dvorjanicom! — Tako pomisli i odmah odašalje sluge da otjeraju onu djevojčicu.

Ide livadom Neva Nevičica kud je vodi prepelica. Tako dođoše do pol livade gdje se bijaše štir razrastao. Razmakne prepelica dva lista nakraj štira, a pod njima ključevi.

Sagnu se Neva Nevičica i digne ključeve, a kad pogleda na careve dvore i zagleda oholu carevnu, uplaši se Neva Nevičica i pomisli: »Gdje bih ja bila carevni dvorjanica!«

Kad ovako pomisli, ogleda se ona, a uz nju divan junak kao da se suncem bratimio. Bijaše to Oleh ban.

Brzo smisli Neva Nevičica, ne učini kako joj bijaše Mokoš zapovjedila nego pruži ključeve Olehu banu:

— Evo tebi ključevi, neznani junače, nek ti bude carevna ljubom i vjerenicom — reče Neva Nevičica i ne može da skine očiju sa divnoga junaka.

Ali uto dođoše i sluge sa bičevima te se nemilo okosnuše na Nevu Nevičicu da je po zapovijedi carevne protjeraju sa livade. Kad ovo vidio Oleh ban, brže se junak smislio te odgovara Nevi Nevičici:

— Hvala tebi na ključevima, mila djevojčice, al sam eto drugo zamislio. Ti ćeš meni biti ljuba i

vjerenica jer si ljepša nego jutarnja zvjezdica. Evo dobrog konja moga, ponijet će nas u moju pustu banovinu.

Radosna pođe Neva Nevičica uz Oleha bana, a on je digne do sebe na konja. Kad na dobrom konju poletješe carevni uz prozore, vješto se baci Oleh ban ključevima, te se upravo na okno ovjesiše.

— Evo ključevi, svijetla carevno — doviknu Oleh ban carevni — u sreći nosila krunu i odoru, a ja sam sebi našao djevojku.

Svu noć jezdio Oleh ban s djevojčicom, a pred zoru stigoše u pustu banovinu, do hrastove gradine Oleha bana. Oko hrastove gradine tri opkopa, a nasred gradine čađavi dom.

— To su dvori Oleha bana — reče junak Nevi Nevičici, te se i sam nasmijao gdje boljih dvorova nema. Al se nasmijala bolje Neva Nevičica gdje će banovati uz takvoga divnog junaka.

Tako oni umah narediše svatove da se proslavi vjenčanje. Uzvaše dvadeset junaka i dvadeset ubogih sirota, a više naroda i ne bilo u pustoj banovini. Pa da ih bude više i veselije, pozvaše još iz planine vuka i vučicu te surog orla i sivog kraguja, a Nevi Nevičici dvije djeveruše: grlicu i tanku lastavicu.

I još se Neva Nevičica pohvalila Olehu banu:

— Da me može prepoznati Sunce, i ono bi mi u svatove došlo. Bilo bi mi Sunce djever u svatovima jer mi tako narekoše vile.

Sakupiše se, ele, svatovi u čađavome dvoru da piruju — a ne znadu: huda im se sreća piše.

*

kraguj — kobac

Ujelo oholu carevnu za srce kad joj ono Oleh ban dobacio ključeve, te pred tolikom gospodom, pred banima i županima, zahvalio na svijetloj carevni, a privolio neznanoj djevojci.

Nagovara carevna cara, oca svoga, moli ga i zaklinje, dok ga ne namoli te joj car predade svoju vojsku silenu. Vojska krene na dobrim konjima k pustoj banovini Oleha bana, a vodi je ljuta carevna.

Baš svatovi za stol, a vojska na vidiku. Tolika je silna te je pokrila svu pustu banovinu da ne možeš ni pedlja zemlje ugledati. A pred vojskom glasonoša viče neka svatko živ na svijetu čuje:

— Ide silna vojska izabrana da pokori prkonjicu bana. Živoga će bana uhvatiti, a banici srce izvaditi.

Kad to čuo Oleh ban, upita Nevu Nevičicu:

— Bojiš li se, krasna djevojčice?

— Ne bojim se — odgovori ona radosno — uzdam se u mrkog vuka i vučicu, u dvadeset junaka i dvadeset sirotinje, a ponajviše u junaka Oleha bana. I još imam dobre djeveruše: grlicu i tanku lastavicu.

Nasmija se Oleh ban, al već bijahu svatovi poskakali na noge lagane. Uhvatili junačko oružje i junaci i sirotinja, stali uz prozore doma čađavoga i nategnuli dobre lukove i svilene tetive da čekaju carevnu i vojsku. Ali ono bila vojska tako silna, te joj odoljeti ne može ni Oleh ban ni njegovi svatovi, ni njegov dom čađavi.

Prvi poginuše mrki vuk i vučica, jer preskočiše gradinu i okope i srnuše pred carevu vojsku da sred vojske povade oči oholoj carevni. Al se diže stotinu kijača, brani vojska oholu carevnu,

prkonjica (umanjenica od prkonja) — onaj koji prkosi, prznica, svađalica
kijača — debela, kvrgava batina

polomi krila orlu i kraguju i još ih teški konji s crnom zemljom sastavili.

Sve bliže silna vojska prilazi k domu čađavome, a kad je bila već na domaku, otpustili svatovi svilene tetive te lakim strelicama pozdravili vojsku. Al ne čekaju ljuti strijelci ljute carevne.

Poletješe strijele i tamo i amo, a ono nebrojeni strijelci u vojsci bijahu, te se osuše strijele na prozore doma čađavoga kao nebeska pomora. Na svakome junaku po dvije, po tri rane, a na sirotinji ima i desetak.

Najtežih rana dopanuo Oleh ban, te mu junaku i ruke preklonule, toliko ga rane ovladale.

Pođe hitra Neva Nevičica uz Oleha bana da mu na dvoru doma čađavoga ispere rane. Dok ona njemu rane ispirala, reče Oleh ban:

— Slabo smo se sreće nanosili, moja Nevo Nevičice. Nemaš više u koga da se uzdaš, a evo vojske na vratima doma čađavoga! Polomit će hrastove zapornje, razvaliti starodrevna vrata, izginusmo, pogibosmo i vuci i orlovi i junaci i sirotinja i Oleh ban i njegova Neva Nevičica!

Ali se Neva Nevičica jadu domislila pa reče:

— Ne boj se, bane, poslat ću ti grličicu da nam dovede Mokoš iz močvarâ. Svašta Mokoš znade i učiniti može, ona će nam pomoći.

Poslala Neva Nevičica hitru grlicu. Otprhnula siva grličica, brža je nego sve tetive strelica, pa je strijele carske ne stigoše. Odletjela i dovela Mokoš iz močvara. A Mokoš se bila stvorila vranom i sjela na sljeme doma čađavoga.

Al već i vojska na vrata udarila. Stale udarati teške kijače o vrata i vratnice, stoji stuka, stoji lu-

stuka — lupa od snažnih udaraca

pa, tutnji veža i nadvorje doma čađavoga, kao da paklena krupa o vrata Oleha bana lupa.

— Sretna bila, moja Mokoši — molila se krasna Nevičica crnoj vrani — sretna bila, hajde nam pomozi od opake carevne, eto pogibosmo mladi!

Ali Mokoš pakosna jedva dočekala da svoj jad iskali. Zatrepće vrana crnim krilima te progovori:

— Pomozi si sama, moja golubice! Bješe mene poslušati, bješe carevni ključe odnijeti. Ti bi se carevni umilila, pa bi sada njojzi uz koljeno sjedila, svila bi te odijevala, a zlatna kupa napajala. Što si htjela, to si dočekala! Evo ti sad doma čađavoga, u domu ranjena sirotinja, a pred domom vojska nebrojena. Neka ti pomaže tko te tako naučio!

Kad je ovo čuo Oleh ban, skoči ranjen junak na noge i povika bijesno:

— Ostavi se, Nevo Nevičice, jalova posla! Gdje je vrana još pomogla junaku! A ti mi bježi s krova, crna zlokobnice, da ne tratim lagane strelice, da ne strijeljam po sljemenu ptice. — Zatim ogrli Oleh ban Nevu Nevičicu i reče:

— Kad poginem sred careve vojske, idi, moja krasna Nevičice, pokloni se carevni, pa budi ljutoj carevni dvorjanica, što si trebala biti Olehu banu banica. — Stužio se junak Oleh ban, ali onda se otrgne od Nevičice, srne kroz nadvorje i vežu da odigne hrastove zapornje, da otvori vrata vojsci nebrojenoj, da pogine ili da se probije kroz vojsku.

Osta sama na dvoru Neva Nevičica, a nad njome na krovu crna Mokoš. Čuje se gdje padaju teški zapornji — sad će stara vrata popustiti, sad će vojska nesmiljena nasrnuti, Oleha bana sužnjem učiniti, a njojzi, miloj djevojčici, srce izvaditi. Hitre misli prevrće Neva Nevičica: što će i kako će? Ogledne se krasna Nevičica ne bi li se tkogod smilovao, iz ljute nevolje pomogao! Ogledne se milo i premilo i po zemlji i po nebu. Kad u nebo poglednula, a nebom Sunce prolazilo, žarko kao ženo zlato. Kada ona k Suncu pogledala, zadivilo se Sunce onolikoj milini, pak se odmah na nju ogledalo. Zagledali se Sunce i Neva Nevičica, a kako se zgledali, tako se upoznali, te se odmah Sunce dosjetilo: »Evo, to je ona nevjestica kojoj idem Sunce u svatove. U dobar čas mi pogače darivala, u bolji čas je k meni pogledala.«

Čulo Sunce kako se čas prije Mokoš okosnula na Nevu Nevičicu i kako joj pakosna ne htjede da pomogne, pa se sada Sunce gromko prokaralo. Od straha zanijemjela cijela banovina, od straha se spustile sjekire i kijače, a silno Sunce nad Mokoši grmjelo:

— Ej dadiljo, srce nemilo! Kad bi pakost svijetu pravdu krojila, gurava bi pravda nastanula! Ako si me iz gliba odbajlila, u glibu si jadna i ostala. Nisi sa mnom nebom prošetala, nit si sa mnom s neba pogledala, da bi znala pravdu otkrojiti. Ej, dadiljo, srce nemilo! Zar će o Krijesu silno

Sunce zaboraviti tko ga slabašna o Koledama darivao? Il će djever Sunce zamjeriti nevjesti što ostavi caru dvore a carevni dvorjanstvo, te privoli po srcu junaku? Propadaj u zemlju, crna dadiljo, ti u zemlju, a ja sa nebesa, da pomognemo čestitog junaka i njegovu krasnu djevičicu.

Sluša i nebo i zemlja Sunce, kako ga ne bi poslušala crna vrana što bijaše Mokoš! Odmah Mokoš u zemlju propala da učini po zapovijedi Suncu.

A Sunce, koliko bilo žarko po sebi, toliko se još više osililo. Udri Sunce odozgora, ražarilo pustu banovinu, razgrijalo i nebo i zemlju; gvozdenu bi planinu usijalo!

Razbijelješe se šljemovi na nesmiljenoj vojsci, usijaše se oni teški oklopi, ražariše se koplja i sjekire. Uhvatila omara ljutu carevnu, uhvatila omara strijelce nebrojene gdje im gori mozak pod šljemovima, a prsa im sopću od žege pod oklopom. Koga krov ne čuva, taj živ ne ostaje. Omara vojsku k zemlji oborila. Jedan drugomu preko pasa pada; ovaj onog pobratima zove — još ne zovnu, a već se oborio.

Mori tako sunce vojsku nesmiljenu, a Mokoš pod vojskom Suncu pomagala i duboke glibe otvorila. Gdje kojega sunce oborilo, tu se pod njim i glib otvorio: u glib pada, a glib se zatvara; gdje stajao, tu mu grob nastao.

Propadao tako vojak za vojakom, tako strijelac za strijelcem, tako carevna, tako oružje bojno i sjekire i kijače. Strahota je pogledati onoliku vojsku gdje joj Sunce sudi a zemlja pokapa! Kratko doba, jedan ili dva časa, i nestade ona silna vojska, a u banovini nigdje žive duše. Samo koji bili pod krovom doma čađavoga, oni živi ostali.

Opet leži tiha pusta banovina Oleha bana, a na prozor izvirila radosna djevičica, Neva Nevičica, da vidi e da li se djever ublažio što je pakost po svijetu pomorio!

*

Brzo preboljeli rane junaci, jer im dobra sreća poslužila, još brže preboljela sirotinja, jer je sirotinju bijeda naučila. A Oleh ban ni bolovati ne može kraj onakve Neve Nevičice. Nego u zoru odaslaše tanku lastavicu sa pozdravljem k Suncu. Vratila se do mraka lastavica, donijela od Sunca odzdravlje i da za sutra narede svatove jer će im djever u svatove doći.

Tako naredili, tako uzvali, a što ono bijahu svatovi i što se pojavilo po pustoj banovini, toga više nema za sto godina ni u devet carevina.

„Rutvice! sestrice!" — kliknu Jaglenac i poleti lagan kao noćna lepirica preko šaša, preko lopoča, preko trave vodene na otočić. Zagrliše se, izljubiše se, sjedoše na mjesečini pred crkvicom.

BRATAC JAGLENAC I SESTRICA RUTVICA

I.

Navalili neprijatelji na tvrdi grad neke plemenite i dobre kneginje. Kneginja nije mogla da tako brzo skupi svoju veliku i vjernu vojsku i da obrani svoj tvrdi grad, nego je morala pobjeći noću sa svojim sinom, sa malim kneževićem, u naručju.

Bježala ona tako cijelu noć, a kad je već počeo dan svitati, dođoše oni pod strašnu Kitež-planinu koja bijaše na kraju kneževine.

Nigdje na svijetu nije u to doba više bilo ni zmajeva, ni vila, ni vještica, ni kakvih hudoba. Bijaše ih protjerao sveti krst i razum ljudski. Samo u Kitež-planini bijaše se još zaklonio posljednji Zmaj Ognjeni, a dvorilo ga sedam vila Zatočnica. Zato bijaše strašna Kitež-planina. Ali pod planinom sterala se tiha dolinica. Tu je mlada pastirica Milojka stanovala u pletenoj kolibici i čuvala svoje stado.

Baš u tu dolinicu stigne dakle pred zoru kneginja sa djetetom i opazivši pred kolibicom Milojku, pristupi k njoj i umoli je: »Sakrij mene i kneževića u svojoj kolibici preko dana da nas ne nađu neprijatelji. Kad opet padne mrak, bježat ću dalje sa kneževićem.« Milojka ih primi, napoji ih ovčjim mlijekom i sakrije ih u svojoj kolibici.

Kitež. Ruski pisac Merežkovski spominje po ruskoj predaji tajnoviti Kitež (pustu šumu i jezero Svetlojar) gdje se zbivala svakojaka čuda i strahote. (Objašnjenje I. B. M.)

Vile Zatočnice. Naš narod ima npr. naziv »zatočne zmije« za one zmije koje su se tobože u jesen zavjerile (»zateći se«) da neće leći na zimski san dok koga ne usmrte. (Objašnjenje I. B. M.)

Kad je došla večer, reče plemenita i dobra kneginja: »Ja sad moram dalje poći sa kneževićem. Nego te molim, uzmi ovaj moj zlatni pojas i ovaj kneževićev zlatni križić na crvenoj vrpci. Da nas gdjegod nađu neprijatelji, prepoznali bi nas po pojasu i križiću. Spremi ove dvije stvari i čuvaj ih u svojoj kolibici. Kad moji vjerni vojskovođe sakupe vojsku i kad protjeraju neprijatelja, onda ću se ja vratiti u svoj tvrdi grad i učinit ću te tamo svojom milom drugaricom.«

— Tvoja drugarica ja ne mogu biti, plemenita kneginjo, jer ti nisam ravna ni po plemenu ni po razumu. Ali tvoj ću pojas i križić sačuvati, jer u pravoj tuzi i nesreći i prosjakovo srce može carevu srcu biti drug — reče Milojka.

Tako reče Milojka i primi od kneginje križić i pojas na čuvanje, a kneginja podigne malog kneževića u naručaj i pođe dalje u noć koja bijaše tako tamna da se nije vidjelo što je trava a što je kamen, što je polje a što je more.

II.

Prošlo mnogo godina od toga doba, al kneginja se nije vratila niti u svoju zemlju, niti u svoj tvrdi grad.

Njena velika vojska i njeni slavni vojskovođe bijahu tako nevjerni te odmah pristadoše svi uz neprijatelje. I zato neprijatelji oteše zemlju plemenite i dobre kneginje i nastaniše se u njenom tvrdom gradu.

Nitko nije znao ni mogao saznati što se dogodilo sa kneginjom i sa malim kneževićem. U onoj tamnoj noći mogla je bježeći pasti ili u more ili

u ponor, ili je mogla inače poginuti sa svojim djetetom.

Ali pastirica Milojka vjerno je čuvala zlatan pojas kneginjin i zlatni križić kneževićev.

Dolazili su kićeni najbogatiji momci iz sela i htjeli uzeti Milojku za ženu jer je zlatan pojas i zlatni križić na crvenoj vrpci bio toliko vrijedan koliko deset sela. Al Milojka nije htjela ni jednoga od njih za muža, govoreći: »Vi dolazite radi zlatnog pojasa i križića, al to nije moje, i moram to bolje čuvati negoli svoje ovce ili svoju kolibicu.«

Tako je govorila Milojka i zato uze ona za muža nekoga siromašnog i tihog momka kojemu bijaše svejedno za zlatan pojas i za križić.

Živjeli su oni kao sirotinja, a više puta ni hljeba ni brašna u kući ne bijaše. Ali oni i ne pomišliše da prodadu pojas ili križić.

Za nekoliko godina razbolje se Milojkin muž i umre. A malo zatim uhvati teška bolest i Milojku te ona spozna da mora također umrijeti. Zato pozove k sebi svoje dvoje djece: malu djevojčicu Rutvicu i još manjeg sinka Jaglenca, pak im dade svakomu po darak: Rutvici prikopča zlatan pojas, a Jaglencu priveže o vrat zlatan križić na crvenoj vrpci. I reče Milojka:

— Zbogom, djeco moja! Sami ćete ostati na svijetu, a nisam vas naučila velikim mudrolijama. Al dat će bog, bit će za vas nejake upravo dosta ono čemu vas naučih. Ne ostavljajte jedno drugoga i čuvajte kao sveto što vam je majka predala na čuvanje, pak ću ja ostati uvijek među vama. — Tako reče majka i umre.

Rutvica i Jaglenac bijahu tako maleni da nisu znali otkuda majci pojas i križić, a pogotovu nisu razumjeli što to majka govori. Nego sjedoše jedno

uz drugo kraj mrtve majke kao dvije prave sirote i čekali su što će s njima biti.

Malo zatim dođoše ljudi iz sela i rekoše da Milojku treba sutradan pokopati.

III.

Ali se sutradan dogodilo još nešto. Kad su se naime ljudi vratili sa pogreba, odoše svi u kuću da razgovaraju, samo Rutvica i Jaglenac ostadoše pred kućom jer su sve još mislili da će njihova majka odnekuda doći.

Ali se uto spusti sa visine među njih veliki orao, baci Rutvicu na zemlju, uhvati je pandžama za njezin zlatni pojas i odnese nebu pod oblake.

Leti orao i nosi Rutvicu u svoje gnijezdo, baš u Kitež-planinu.

Nije Rutvici baš ni teško, leteći ovako na zlatnom pojasu. Samo joj je žao što je rastavljena od brata jedinoga, i sve misli: »Zašto nije orao i Jaglenca ponio!«

Tako oni doletješe na Kitež-planinu, i tu odmah ugleda Rutvica što još nikada ne bijaše vidjela ni oni ni drugi stanovnici doline, jer se svaki uklanjao strašnoj planini — a tko bi jednom u nju zalutao, taj se više nije vraćao. Vidi dakle Rutvica: na jednoj se stijeni sastalo sedam vila Zatočnica što su u Kitež-planini dvorile Zmaja Ognjenoga. Zovu se Zatočnice jer su se zavjerile da će se, kao posljednje od vilinskog plemena, osvetiti ljudskome rodu.

Gledaju Zatočnice: nosi orao djevojčicu. A bijahu se dogovorile vile i orlovi da će svaki svoj plijen donijeti na onu stijenu i tamo na stijeni

održati sud: što će učiniti sa plijenom i kome će pripasti. Zato se ona stijena zvala Razdjeli.

Dozivaju dakle vile orla:

— »More! brate! Klikune! Spuštaj se na Razdjele.«

Nego na svu sreću: kakvi drugovi, onakav odgovor!

Orlu Klikunu dopala se Rutvica pak se on ne drži ugovora i neće da se spusti na Razdjele nego nosi Rutvicu u svoje gnijezdo orlićima za igračku.

Ali je trebalo preletjeti preko vrha planine jer gnijezdo bijaše s onu stranu planine.

Navrh planine pak bijaše jezero, nasred jezera otok, a na otoku stara crkvica. Oko jezera bijaše livadica, a oko livadice brazda, davno izorana. Preko ove brazde nisu iz planine smjeli doći ni Zmaj ni vile ni ikakve strahote. Tu je oko jezerca cvalo i mirisalo cvijeće, tu se zaklonile grlice i slavuji i sve umilno biće iz planine.

Ne bijaše ni magle ni oblaka nad svetim obrānīm jezerom, nego se uvijek sunašce sa mjesecom mijenjalo.

Kad je Klikun doletio sa Rutvicom nad jezerce, opazi Rutvica crkvicu. A kad ona vidi crkvicu, sjeti se majke svoje, a kad se sjeti majke svoje, uhvati se za srdašce, a kad se uhvati za srdašce, raskopča se majčin darak, zlatan pojas, na Rutvici.

Raskopča se pojas, ispadne Rutvica orlu iz pandža ravno u jezerce, a za njom padne njezin pojas. Dohvati Rutvica pojas i prijeđe sve po šašu i lopoču, po vodenoj travi i rogozu na otok. I tu sjedne ona na kamen pred crkvicom. A Klikun kao bijesan vihor odleti dalje jer ne smije na sveto jezero.

Spasena je sada Rutvica jer preko brazde nijedno zlo ne može k njoj. Ali koja hasna kad je

sama sirotica mala navrh strašne Kitež-planine, i nitko ne može k njoj, ni ona ne može nikuda.

IV.

Međutim su ljudi koji su pokopali Milojku opazili da je orao odnio Rutvicu. U prvi čas zajaukaše svi, ali onda jedan od njih reče:

— Bolje je, ljudi božji, da je orao odnio Rutvicu. Teško bi se u selu tko pobrinuo za dvoje djece. A za samoga Jaglenca lako će se tko u selu pobrinuti.

— Da, da, bolje je tako — prihvatiše odmah svi drugi. — Za samoga Jaglenca lako ćemo se pobrinuti.

Postàjaše još malo pred kolibicom, pogledaše prema onoj strani gdje je u visini nestalo orla sa Rutvicom, a onda odoše opet u kuću da piju i razgovaraju, svejednako govoreći:

— Svaki će od nas rado uzeti Jaglenca.

Ovako su govorili, ali se nitko od njih nije ni toliko obazreo na Jaglenca da bi ga ponudio čašicom vode premda bijaše velika vrućina. Jaglenac pak bijaše žedan i uđe u sobu te htjede umoliti vode. Ali bijaše on tako malen da nitko od onih ljudi nije razumio njegova govora. Jaglenac je htio da mu netko dohvati njegovu drvenu čašicu, ali nitko od onih ljudi nije ni znao da ima za gredom Jaglenčeva drvena čašica.

Kad je ovo sve vidio Jaglenac, obazre se on časak po sobi, a onda osjeti dijete: nije ovo sve ništa, ostao sam ja sam na svijetu. Zato se on nagne nad krčag što je stajao na zemlji, nasrče se

krčag (lat.) — vrč

koliko se dalo vodice i ode da traži svoju sestricu Rutvicu.

Izašavši iz kuće pođe putem za suncem kuda je vidio da je orao odnio Rutvicu.

V.

Sunce je išlo do Kitež-planine, i tako Jaglenac, gledajući uvijek na sunce, dođe doskora do Kitež-planine. Nije bilo nikoga sa Jaglencem da mu kaže: »Ne idi, dijete, u planinu! Planina je puna strahotâ«, i zato on, ludo dijete, ide i počne se verati u planinu.

Ali Jaglencu ionako nije ništa strašno. Njegova ga majka očuvala kao cvijetak pred oltarom, tako da mu se još nikada ni najmanje zlo ne bijaše dogodilo: niti ga strnak ubo, niti ga zla riječ uplašila.

Zato u Jaglenčevo srce ne mogaše doći strah makar što vidjele oči njegove ili čule uši njegove.

Već se dakle Jaglenac poverao dobrano u planinu i došao do prvih stijena i klisura.

A tako pod Razdjelima sastale se vile Zatočnice i sve još vijećaju kako li ih je Klikun prevario. Ali uto one opaze: ide dijete prema njima, vere se u planinu! Raduju se Zatočnice: laka li posla sa ovako malenim djetetom!

Kad se Jaglenac približio, izađoše Zatočnice pred njega. Oko njega hitro kolo učiniše. Začudio se Jaglenac gdje su tolike gospođe pred njega išetale, a još na svakoj dva velika krila. Jedna od Zatočnica pristupi k djetetu da ga za ruku uhvati.

Ali je u Jaglenca križić na vratu. Kad je Zatočnica ugledala križić, zacvili i odskoči od Jaglenca jer ne smije vila radi križića da ga dira.

Al neće Zatočnice da tako lako dijete puste. Okupe se oko njega u široko kolo te vijećaju tihano što će s njime.

Al je u Jaglenca spokojno srdašce: Zatočnice vijećaju i tako crne misli snuju da im od njih crne šumske ose oko glave zuje, a Jaglenac dotle gleda u njih i ništa zla od toga ne može da pomisli, a kamoli da se uplaši! Nego mu se dopala krila jedne Zatočnice što onako domahuju, i on pođe k njoj da je izbližega vidi.

— Ej, ovo je dobro — pomisli Zatočnica. — Dirati ga ne smijem, ali ću ga namamiti u vučju rupu.

Tamo bijaše naime rupa, granjem pokrivena da se ne mogaše opaziti, a dolje u rupi stršili kolci i bodovi. Tko god stane na ono granje, propadne odmah u rupu i ubije se na bodovima.

Mami dakle Zatočnica Jaglenca k vučjoj rupi, sve se odmiče od Jaglenca, a on sve ide za njom da izbližega vidi krila njezina. Tako oni stigoše do rupe. Zatočnica preleti rupu, a mali se Jaglenac prevari, stane na granje i propadne u rupu.

Kliknuše od radosti Zatočnice, prileteše da vide kako je poginulo dijete na bodovima.

A što znaju vile što je dijete maleno!

Jaglenac bijaše lagan kao pilešce. Propalo s njim malo granja i lišća, pokrili se lišćem bodovi, a Jaglenac, malen i lagan, ostade ležati na lišću kao na krevetu.

Kad se Jaglenac tako našao ležeći na mekanom, pomisli on: »Treba valjda spavati« — te metne ručice pod glavu i zaspi slatko, ne misleći o tom da je uhvaćen u duboku rupu iz koje ne može izaći.

Oko njega strše još mnogi nepokriveni bodovi, nad rupu se nagnule zlobne Zatočnice. Al Jaglenac

spava tiho i spokojno kao da na bosiljku spava. Ne miče se Jaglenac — naučila ga tako mati govoreći: »Kad legneš, sinko, sklopi očice i ne miči se, da ne poplašiš anđela čuvara.«

Stoje Zatočnice oko rupe, vide one: zaspalo dijete, kao da je duka mali na zlatnoj posteljici! »Nije lak posao s ovim djetetom«, rekoše vile. Zato poletješe na Razdjele i učiniše vijeće kako bi ga umorile kad ga dirati ne smiju radi križića.

Vijećahu, vijećahu, a onda se dosjeti jedna Zatočnica i kliknu: »Načinit ćemo oluju, pustit ćemo strašnu kišu, doći će bujica sa planine i potopit će dijete u rupi.«

— Huj! Huj! — zahuje sve Zatočnice, od radosti mašu krilima i ponesoše se odmah u zrak nad planinu da savijaju oblake i da prave oluju.

VI.

Sjedi mala Rutvica navrh planine na svom otočiću, na svetom jezeru. Oko nje krasni leptiri, sve joj na ramena sjedaju, a siva joj grličica dovela u krilo grliće svoje te ih tamo zrnom hrani. I grančica od maline spustila se nad Rutvicu te se Rutvica nazobala crvenih malina — i ništa joj ne fali.

Ali je sama, sirotica mala, i tužna je u srcu jer misli: zauvijek je rastavljena od jedinog brata Jaglenca, i još misli: je li ga tko napojio vodice i je li ga tko položio spavati?

Misleći tako žalosno, pogleda Rutvica prema nebu gore. Pogleda ona gore i opazi kako se gore oko planine vije crna magla kao noć. Nad Rutvicom i nad oborānim jezerom sunašce sjaji, ali se sve naokolo savija i razvija magla, okreću se i vrte

crni oblaci, dižu se i spuštaju kao crni teški dim. A iz dima toga kadikad zakrijese vatrene iskre.

Bijahu to Zatočnice što su nad planinom sakupljale crne oblake, mašući velikim krilima, a njihove oči sipahu vatrene iskre preko oblaka. A onda ujedanput zagrmi iz oblaka strahovito i spusti se teška kiša uokolo po planini, a Zatočnice huje i zavijaju kroz kišu i grmljavinu.

Videći ovo, Rutvica pomisli: »Nada mnom je sunašce i ne može mi ništa biti, ali možda komu u planini treba pomoći u ovoj oluji.«

I premda Rutvica mišljaše da u planini nema krštene duše, ipak ona učini kako je bijaše mati naputila da čini za oluje: Prekrsti se naime i pomoli se bogu. A kako je u porušenoj crkvici ostalo zvono, to Rutvica dohvati konopac i stane zvoniti na oluju. Ne zna Rutvica za koga moli ni za koga zvoni, ali ona zvoni za pomoć svakomu koji je u nevolji.

Kad je onako iznenada zazvonilo sa otoka zvonce koje je već šutjelo stotinu godina, uplaše se Zatočnice u oblacima, pobune se u svom poslu, ostave se oluje, razbježe se od straha na sve strane, sakriju se koja pod stijenu, koja pod klisuru, koja u duplje, koja u paprad.

Pročisti se planina u tili čas i sine po planini sunce gdje već sto godina sunca ne bijaše.

Sunce sinu — kiša iznenada stane. Ali za maloga Jaglenca bijaše pogibao već gotova!

Od one prve silne kiše sakupila se naime već bujica po planini i spuštala se velika voda baš prema rupi gdje je Jaglenac spavao.

Nije čuo Jaglenac ni oluje ni gromova, niti on sada čuje bujice koja šumi strahovito i suklja strašnom brzinom k njemu da ga utopi.

I nasrne voda u rupu — nasrne, i u tili čas pokrije dijete.

Pokrije ga, potopi ga u tili čas — više se ne vidi ni rupa, ni bodovi, ni Jaglenac, nego samo voda kako suklja dolje niz planinu.

Ali kako bijaše voda nasrnula u rupu, onako se ona dolje u rupi zavrtjela, zamiješala, prebacila, a onda iznenada izdigne voda i granje i lišće, a na granju maloga Jaglenca. Podigne ga, izdigne ga iz rupe i ponese na onom granju niz planinu.

Bijaše bujica tako silna da je valjala i vukla silno kamenje i stare dubove, i ništa ih nije moglo ustaviti jer bijahu teški i silni a bujica jaka.

Ali mali Jaglenac na svom granju letio je lagašan na bujici — tako lagašan kao bijela ružica, i mogao ga je svaki grm sustaviti.

I zaista: nađe se grm na putu, i uhvati se granje sa Jaglencem za grm. Probudi se naglo Jaglenac, uhvati se ručicom za grm i popne se na njega, te sjedne navrh grma kao ptičica.

Nad Jaglencem sjaji milo i jasno sunašce. Ispod Jaglenca strašna voda suklja, a on sjedi na grmu u bijeloj košuljici i oči tare od velikog čuda, jer ne zna, ludi mali, što ovo sve bješe: tko li ga je onako naglo probudio.

Dok si on oči istirao, dotle proletjela voda niz planinu — nestalo bujice. Gleda Jaglenac za bujicom kako nestaje pod strminom, gleda kako se još cijedi i plazi mulj oko grmlja, a onda sađe Jaglenac sa grma i pomisli: »Valjda treba dalje ići kad me probudiše.«

I pođe dalje gore u planinu. A bijaše se tako slatko naspavao da je sav bio radostan i činilo mu se: sada će naći Rutvicu.

VII.

Čim je prestalo zvonce zvoniti, povrati se snaga Zatočnicama. Ohrabre se, izvuku se svaka iz svoga skrovišta. Kad one izađoše, vide: sunce po planini! A ničega se toliko ne boje zle Zatočnice koliko jasnog sunašca. I kad ne mogu tako brzo da zamagle cijelu planinu, brže zamute svaka nešto magle oko sebe i poletješe do rupe da vide kako se utopio Jaglenac.

Kad one tamo i kad pogledaše u rupu, rupa prazna. Jaglenca nema!

Huknuše Zatočnice od velike ljutosti i ogledaše se po planini nije li ga gdjegod voda o kamen ubila. Ali kad se Zatočnice ogledaše, vide one: ide Jaglenac veseo svojim putem, sunašce mu po leđima košuljicu suši, a on si tihano popijeva koliko dijete znade pjevati.

— Uteći će nam dijete ovo bude li tako — zajauče jedna Zatočnica. — Jače je dijete od nas. Nego do pozovemo Zmaja Ognjenoga da nam pomogne?

— Nemojte se sramotiti, sestre moje — rekne druga Zatočnica. — Valjda ćemo i same nadjačati ovako slabašno djetence.

Tako je govorila Zatočnica, ali nije ona znala da je jači mali Jaglenac u svojoj spokojnosti nego sva zloba i sva mudrost Kitež-planine.

— Poslat ćemo medvjedicu da nam umori dijete. Nijema medvjedica ne boji se križa — reče jedna Zatočnica i poleti ona odmah do medvjeđe spilje.

Leži medvjedica i igra se s malim medvjedićem.

— Hajde, Medunko, na stazu. Stazom ide dijete. Dočekaj ga, umori ga, Medunko kumo — reče Zatočnica.

— Ne mogu da ostavim svog medvjedića — odgovori Medunka.

— Ja ću ti ga zabaviti — reče Zatočnica i stane se odmah igrati s medvjedićem.

Ode dakle Medunka na stazu — a ono već ide Jaglenac.

Odmah se podigla velika medvjedica na stražnje noge, pružila naprijed šape, i tako ide k Jaglencu da ga umori.

Strašno je medvjedicu pogledati, al Jaglenac ništa strašno ni zlo ne vidi u njoj i ne može ništa drugo pomisliti.

— Ide eno netko i pruža mi ruke. Treba da mu i ja ruke pružim.

Podiže odmah Jaglenac obje ručice, pruži ih spram medvjedice i ide prema njoj upravo kao da bi ga mati u naručaj zvala.

E još malo — zgrabit će ga strašna medvjedica. Došla je već do njega i odmah bi ga pograbila i umorila da se je lecnuo bježati. Ali vidi ona: ima kada promisliti otkuda će ga bolje uhvatiti. Pružila se uvis, ogleda Jaglenca zdesna i slijeva — sad će se na njega spustiti.

Al u taj čas zacvili u spilji mali medvjedić. Ujela ga crna osa što ih Zatočnice oko sebe vode. Zacvili medvjedić strahovito, jer ako je i opako pleme Medunkino, al ne podnosi bez vike opakosti tuđe. U sav glas cvili medvjedić, a kad je Medunka čula gdje joj mlado cvili, zaboravi ona i Jaglenca i svu planinu! Baci se Medunka na sve četiri noge i otkasa kao bijesna do spilje.

Hvata ljutita Medunka svojom šapom Zatočnicu u kose. Potukoše se, povaljaše, počupaše se — i ostaviše Jaglenca na miru.

Pošao Jaglenac za medvjedicom pa gleda časak kako se one valjaju i kezmaju — gleda on, a onda se samo nasmije u sav glas, dijete ludo, i ode dalje u planinu. I ne zna da mu je glava bila u torbi!

VIII.

I opet se sastadoše Zatočnice na Razdjelima da učine vijeće što će sa Jaglencem. Vide da su slabije od njega.

Već se one i umorile ovako leteći na Razdjele i sa Razdjela i vijećajući o Jaglencu. Zato bijahu vrlo ljutite.

— Ej, otrovat ćemo dijete. Sad nema ni mudrolije ni čarolije koja bi ga spasila — zaključiše one. I odmah jedna od njih uze drvenu pliticu i poleti na neko polje u planini da nabere otrovnih jagodica.

A Jaglenac i ne misli da tko o njemu vijeće čini ili da si tkogod o njemu glavu tare, nego on ide veselo planinom i guče si tihano kao golub mladi.

Dođe on tako do polja otrovnoga. Usred polja staza. S jedne strane staze polje pokriveno crvenim jagodicama, a s druge strane crnima. Otrovne su i jedne i druge i poginuti mora svaki koji se nazoblje ili jednih ili drugih.

Al otkud bi Jaglenac znao da na svijetu otrova ima, kad ga je majčino mlijeko othranilo!

---

kezmati (tur.) — natezati se s kime
plitica — drvena, plitka zdjela

Ogladnio dakle Jaglenac, a dopale mu se crvene jagodice u polju. Ali vidi on: tamo daleko pred njim na crvenoj strani bere netko jagodice i ne diže glave kako se žuri. — Bijaše ono Zatočnica, a brala je crvene jagodice da otruje Jaglenca.

— Ono je njezina strana — pomisli Jaglenac i ode na crne jagode, jer ga ne bijahu naučili da se s kime otima. Sjedne dakle među crne jagodice i stane zobati, a Zatočnica odmaknula daleko u crvenim jagodama, pa i ne zna da je Jaglenac već stigao i da zoblje na crnoj strani.

Kad se Jaglenac tako nazobao, ustao on da dalje pođe. — Ali se, jao! stalo Jaglencu mutiti pred očima, glava ga ljuto zaboljela, a zemlja kao da mu se pod nogama ljulja.

Bilo je to od crnog otrova.

Jao, Jaglenče mali, zaista ti ne znaš ni mudrolijâ ni čarolijâ, kako li ćeš se spasiti od ove nesreće?

Ali Jaglenac svejedno dalje pođe, jer misli: nije ovo ništa što mu se mute očice i što mu se ljulja zemlja.

Tako on dođe do Zatočnice gdje ona braše jagode. Opazi Zatočnica dijete i odmah strči na stazu pred njega sa pliticom crvenih jagodica. Meće pred njeg pliticu i domahuje mu neka jede.

Ne zna Zatočnica da se Jaglenac već nazobao crnih jagoda, a da znade, ne bi ga nudila crvenima nego bi ga pustila da pogine od crnog otrova.

Jaglencu ne bijaše više do jagoda jer ga ljuto boljela glava. Al je majka Jaglenca naučila: »Jedi, sinko, kad te nudim, ne žalosti majke.«

Ne bijaše ovo ni mudrolija ni čarolija što je majka nejakog Jaglenca učila. Ali u dobar čas učini Jaglenac po njenim riječima.

Uze on pliticu i pozoba crvene jagodice. Kad on pozobao, al se njemu pročistile očice, niti ga više boli glava ni srdašce, niti mu se ljulja zemlja.

Crveni otrov ubio u Jaglencu crni otrov. A on pljesnu radostan u ručice i ode dalje zdrav kao ribica a radostan kao ptičica.

Vidi se ono već vrh od planine, a Jaglenac misli:

— Dalje od vrha i nema svijeta. Tamo moram Rutvicu naći.

IX.

Ne vjeruje Zatočnica svojim očima, gleda za Jaglencem, a on ide i ništa mu nije od onolikog otrova.

Gleda ona, gleda — ali onda zacvili ljuto. Ne zna kojim čudom se Jaglenac spasao. Vidi samo: uteći će joj dijete na jezero jer je već blizu vrha.

Nema Zatočnica kada da leti na Razdjele i da vijeća sa drugaricama. Kad je prava nevolja, ne čine se vijeća. Nego ona poleti ravno do brata svoga, do glasatoga ptića Bukača.

Gnijezdi Bukač u planini na močvarici — ama baš tik do brazdice kojom je sveto jezero čuvano. Ni on, ptica goropadna, ne smije preko brazde na jezero, al ovdje ga hudobe na međi smjestiše da svojom vikom smeta tišinu na jezeru.

— Bukaču, brate, rode! — reče Zatočnica Bukaču. — Ide dijete putem. Ustavi ga svojom vikom

---

hudoba — nečista sila, đavo, zlo, nesreća

ovdje na brazdici da mi ne uteče preko brazde na jezero. Idem ja po Zmaja Ognjenoga.

Tako reče Zatočnica i poleti kao strijela niz planinu po Zmaja Ognjenoga što u sutjeski spava.

A Bukač jedva dočekao da mu rikati kažu, jer je veoma ponosan na silu svoga glasa.

Već se mrak stao hvatati i bijaše večer. Jaglenac prilazi sve bliže brazdici, a preko brazdice vidi se jezero, na jezeru bijela crkvica.

— Eto me nakraj svijeta, samo dok prijeđem onu brazdicu — misli Jaglenac.

Ali se odjedanput začuje po planini vika tako strahovita da se trese granje i prekreće lišće po drveću, a ječe stijene i klisure do najdubljih ponora. Ono Bukač riče.

Riče strahovito, uplašio bi se i sam Skender-beže silni, jer Skender-beže pamti riku turskijeh topova.

Ali se ne može nikako da uplaši nejaki Jaglenac na kojega još nikada nitko od jada ili zlobe ni viknuo ne bijaše.

Čuje Jaglenac: nešto buči da se gora trese, a Jaglenac ide bliže da vidi što je ono veliko. Kad on tamo: o ono ptica, nije veća od kokoši!

Umače ptica kljun u močvaricu, pak podiže glavu i napinje vrat kao mješinu, te riče, mili bože, da sve trepte rukavčići na Jaglencu. Dopalo se ovakvo čudo Jaglencu, te on sjedne da malo izbliže ga vidi kako Bukač riče.

Sjedne Jaglenac upravo pod svetu brazdicu pred Bukača te zaviruje Bukaču pod vrat (jer bijaše mrak) da vidi bolje kako mu se vrat napinje.

Da je mudriji Jaglenac, ne bi on ostao baš pod brazdom u planini gdje mu sve hudobe nahuditi mogu, nego bi prešao korak preko brazde da se spase kud hudobe ne smiju.

Ali je lud mali Jaglenac, pa bi mogao poginuti još ovdje gdje mu je spas pred očima.

Zabavio se dakle Jaglenac oko Bukača.

Zabavio se, prevario se.

Dok se on naime tako zabavio, dotle Zatočnica probudila Zmaja Ognjenoga što u sutjeski spava.

Probudila ga pa ga vodi putem u planinu. Ide strašan Zmaj ognjonoša, sipa oganj na obje nozdrve, kida putem borove i jele: tijesna mu je šuma i planina.

Što ne bježiš, malen Jaglenčiću! Samo skokni preko one brazde pa si spasen, radosna ti majka!

Al Jaglenac i ne misli da uteče, nego mirno sjedi pod brazdom i kad ugleda kako se kroz noćni mrak uzdiže Zmajev plamen, pomisli Jaglenac: »Što li se ono tako lijepo sjaji u planini.«

Ono ide oganj, popalit će Jaglenca, a on, dijete ludo, još milo gleda i čudi se: »Što se ono tako lijepo sjaji!«

Opazila Zatočnica Jaglenca, pa govori Zmaju ognjonoši:

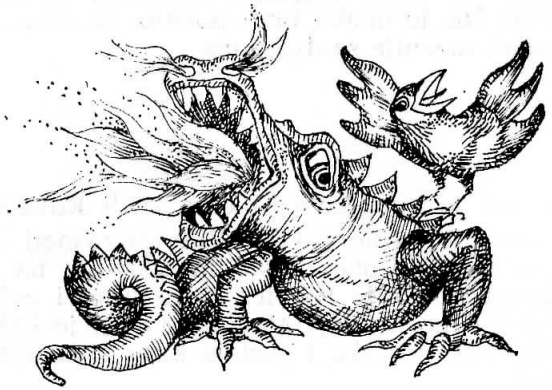

— Eno dijete, Zmaju ognjonošo! Pripravljaj si ognja ponajboljeg.

Zaduhao se težak Zmaje, penjući se putem po planini.

— Čekaj, sestro, da uhvatim daha — odgovara Zmaje ognjonoša.

Dahne Zmaje dò dvā, dò trī púta.

Al se u tom Zmaje prevario!

Kako li je teško odahnuo, tako duhne vjetar po planini. Duhne vjetar, prebaci Jaglenca preko brazde do jezera sveta!

Ciknu Zatočnica, pade na zemlju, zavije se u svoja crna krila i plače kao ljuta godina.

Puše bijesan Zmaje, oganj sipa kao deset peći žarenih. Ali ni oganj preko brazde ne može, nego kako oganj do brazdice dohodi, onako se propinje nebu pod oblake kao da se bije o mramorne stijene.

Frču, siplju iskre i plameni, vraćaju se nad Kitež-planinu: pol planine Zmaje popalio, al Jaglenca malog izgubio!

Kad je vjetar Jaglenca prebacio, nasmija se Jaglenac što je onako brzo poletio. Nasmije se on jedanput, nasmije se dva puta.

X.

A na jezeru pred crkvicom sjedi Rutvica.

Večer je, al ne mogaše Rutvica zaspati od buke i nemira po planini što muti tišinu na svetome jezeru. Čula je Rutvica kako huje i cvile Zatočnice i kako mumlja Medunka. Čula je kako puše Zmaje iz sutjeske i gledala kako sipa oganj po planini.

I sad gleda plamen goruć što liže nebu pod oblake.

Ali tada čuje nešto, mili bože, što li čuje ona? Nasmijao se netko, ko praporac srebrni. Zakucalo srce u Rutvici.

Nasmijao se opet onaj glasić.

I ne može Rutvica da odoli, nego doziva sa otoka:

— Tko se smije u planini? — milo pita Rutvica, al sve strepi: tko li će joj odgovoriti?

— Tko me ovo zove sa otoka? — odgovara malen Jaglenčić.

Spozna Rutvica tepanje Jaglenčevo.

— Jaglenče! brate moj jedini! — kliče Rutvica i podiže se blijeda na mjesečini.

— Rutvice! sestrice! — kliku Jaglenac i poleti lagan kao noćna lepirica preko šaša, preko lopoča, preko trave vodene na otočić. Zagrliše se, izljubiše se, sjedoše na mjesečini pred crkvicom.

Nešto malo razgovarahu, al ne znaju puno da kažu. Nego metnuše ručicu u ručicu i zaspaše.

XI.

Tako oni počeše živjeti dan za danom na svetom jezeru. Srećan je Jaglenac, bolje mu sreće i ne treba.

Na jezeru ima vodice bistre i malina slatkih. Po livadi obdan cvijeće i leptiri, a obnoć krijesnice i rosa. U grmlju slavuji i grlice.

Rutvica Jaglencu uvečer stere posteljicu od lišća, a ujutro ga u jezeru kupa i opančiće mu veže. Misli Jaglenac: više svijeta i ne treba negoli je ovo brazdom oborano.

Blago si ga Jaglencu kad je mlad!

I Rutvici je dobro — ali na njoj je briga kako li će očuvati Jaglenca, kako li će ga prehraniti. — Jer je bog tako odredio da nikada mlađi ne pojede što stariji ne promisli.

Tako je po čitavom svijetu, pa tako je i na svetom jezeru moralo biti.

Tare dakle briga Rutvicu: »Sutra će Petrov danak biti, hoće li ponestati malina kad Petrov danak prođe? Hoće li ohladiti vodica i sunašce kad jesen dođe? Kako li ćemo prezimiti u samoći? Hoće li nam propasti kolibica u dolini?«

Ovako se brine Rutvica, a gdje ima brige, tu najlakše dođe napast.

Jednoga dana pomišlja ona: »Bože moj, velike li sreće da možemo doći opet u našu kolibicu!« A uto zovne netko iz planine. Ogleda se Rutvica i vidi tamo s druge strane brazde stoji u šumi najmlađa Zatočnica.

Ljepšeg je lika nego druge Zatočnice i rado bi se nakitila. Opazila Zatočnica zlatan pojas na Rutvici i zaželjela se toga pojasa više negoli svega svijeta.

— Djevojčice, sestrice, dobaci mi pojas — zove vila preko brazde.

— Ne mogu, vilo, pojas mi je od majke — odgovori Rutvica.

— Djevojčice, sestrice, nije pojas od majke, nego je od kneginje, a kneginja je davno umrla. Dobaci mi pojas — govorila vila koja je pamtila kneginju.

— Ne mogu, vilo, meni je pojas od majke — opet veli Rutvica.

— Djevojčice, sestrice, iznijet ću tebe i brata u dolinu i ništa vam biti neće, dobaci mi pojas — opet viče vila.

Ovo bijaše ljuta napast za Rutvicu koja je toliko željela da izađe iz planine! Ali ipak ona odgovara i čuva majčinu uspomenu od viline lakomosti:

— Ne mogu, vilo, pojas mi je od majke.

Ode vila sva tužna, al se drugi danak opet vratila i opet doziva:

— Dobaci mi pojas, iznijet ću vas iz planine.

— Ne mogu, vilo, pojas mi je od majke — odgovara i opet Rutvica i preteško joj je na srdašcu.

Sedam dana tako vila dolazila, sedam dana Rutvicu napastovala. Gora je napast od najteže brige, i mala Rutvica problijedjela kolika joj je želja da sađe u dolinu. Ali ipak ona ne da pojasa.

Sedam dana vila dozivala, sedam dana Rutvica odgovara:

— Ne mogu, vilo, pojas je od majke.

Kad i sedmi dan tako odgovorila, onda vidi vila da pomoći nema.

Ode vila niz planinu, sjedne dolje na zadnji kamen, raspusti kose i proplače kolika joj je želja za zlatnim pojasom kneginjinim.

XII.

Međutim plemenita i dobra kneginja ne bijaše umrla nego življaše već mnogo godina u nekoj dalekoj zemlji sa svojim sinom kneževićem.

Kneginja nije nikomu kazivala kako je visoka planina, a njezin sin bijaše odviše malen kad su bježali pa se nije ničega sjećao.

I tako u onoj zemlji nitko ne znadijaše, pa ni sam knežević, da su oni roda kneževskoga. A po čemu bi se i znalo da je ono kneginja, kad ne imađaše ni krune ni zlatnog pojasa, a što ona bijaše dobra, tiha i plemenita, zato nije morala baš kneginja biti.

Kneginja je živjela u nekoga dobroga gazde i tkala je i prela za njegovu družinu.

Tako je ona prehranjivala sebe i sinka.

Sinak bijaše odrastao velik i krasan momak, izvanredne snage i jakosti, a kneginja ga bijaše samo dobromu učila.

Ali jedno je zlo bilo: knežević bijaše vrlo nagle i okrutne ćudi. Zvali ga pak ljudi »božjak Relja«, jer bijaše onako jak i žestok — a ujedno onako siromašan.

Pokosio jednog dana božjak Relja gazdinu livadu i legao o podne u hlad da počiva. Al onuda jaha neki gospodičić pak zovnu Relju:

— Hej, momče! Ustaj i potrči natrag cestom da mi nađeš srebrnu ostrugicu. Ispala mi negdje putem.

Kad je to čuo Relja, u njega se uzbunila na zlo krv kneževska, krv naprasita, gdje ga onaj buni u počivanju te ga šalje da mu traži ostrugicu.

Relja (Hrelja). Hrvatska narodna pjesma slavi gdjekad nekoga Hrelju kao boljeg i jačeg junaka od samog Kraljevića Marka. (Objašnjenje I. B. M.)

— Borami hoću — viknu božjak Relja — a ti ovdje lezi i počivaj umjesto mene. — To reče i skoči do gospodičića, uhvati ga za konja i tresne njime u hlad da je ovaj ostao ležati mrtav.

A božjak Relja poleti onako bijesan do svoje majke te joj viknu:

— Majko nesretna, što si me božjakom rodila da me šalju neka im tražim po prašini ostrugice!

Sav se Relja od bijesa izobličio ovako govoreći.

Gleda majka sina, rastužila se jako. Vidi ona što je: izgubit će ona i sinak mir svoj, jer treba reći ono što je dosad tajila.

— Nisi božjak, sine moj — progovori kneginja — nego si knežević nesretni. — Ispripovjedi ona Relji sve kako je s njom i s njim bilo.

Sluša Relja, sve mu oči sijevaju od neke vatre, a pesti mu se grče od jeda, te upita:

— Majko moja, zar baš ništa ne osta od kneževine naše?

— Ne osta ništa, sine, doli jednog križića na crvenoj vrpci i jednog zlatnog pojasa — odgovara majka.

Kad je ovo čuo Relja, on kliknu:

— Idem, majko, donijet ću pojas i križić, ma gdje bili! Triput će mi ojačati snaga kneževska na pogledu njihovu!

A onda upita:

— A gdje si, majko, ostavila pojas i križić? Jesi li ih ostavila prvom vojskovođi da ih čuva on i velika vojska tvoja?

— Nisam, sine, i dobro je da nisam, jer mi i vojskovođa i velika vojska moja privolješe uz neprijatelja, i piju i goste se sa neprijateljem i rasipaju kneževinu moju — odvrati kneginja.

— Jesi li ih možda ostavila na dnu svojeg tvrdog grada, u sedmom podrumu, pod sedam ključeva?

— Nisam, sine, i dobro je da nisam, jer je neprijatelj ušao u moj tvrdi grad, otvorio je i razvalio utrobu njegovu, pretražio mu devetore podrume i nahranio konje svoje biserom iz riznica mojih — odvrati kneginja.

— A da gdje si ostavila zlatan pojas i križić na crvenoj vrpci? — upita Relja, a oči mu se krijese.

— Ostavila sam ih kod mlade pastirice, u pletenoj kolibici, gdje nema ni ključa ni sanduka. Idi, sine, možda ih tamo i sad nađeš.

Ne vjeruje Relja da bi ostao pojas i križić u pletenoj kolibici kad nije moglo ni u devetom podrumu tvrdoga grada ostati sačuvano biserje plemenite kneginje.

Ali sve se više na zlo buni ponosna i silovita krv kneževska u Relji, i on govori majci silnim glasom:

— Ele, majko, zbogom ostaj! Naći ću križić i pojas bilo gdje mu drago, i neka se ne šali onaj koji mi ih ne htjedne dati! Donijet ću ti pojas i križić, tako meni krvi kneževske!

Ovako rekne knežević Relja, dohvati oštrac od kose, okuje ga teškim balčakom i srne u svijet da traži svoju djedovinu. Pod nogama mu zemlja zvoni kakav mu je korak, na vjetru mu se kose viju kako naprijed srće, a na suncu mu ubojita sablja sijeva kao ognjem prelivena.

balčak (tur.) — držak sablje ili mača

XIII.

Ide tako Relja, nikad ne sustaje. Obdan ide, obnoć ne počiva, uklanja mu se s puta malo i veliko.

Daleko je od Kitež-planine, ali Relja lako puta saznavaše, jer je Kitež-planina poznata i u sedmom carstvu sa svoje strahote.

Na Ivanje se Relja od majke oprostio, na Petrov danak pod planinu stiže.

Kad je pod planinu stigao, raspituje za kolibicu pletenu, za pastiricu Milojku i za zlatan pojas i križić.

— Kolibica eno u dolini, Milojku smo na mladu nedjelju pokopali, a pojas i križić su na djeci. Djecu odvabiše vile u Kitež-planinu — odvratiše ljudi.

Velika jarost uhvati Relju kad je dočuo da su mu križić i pojas odneseni u Kitež-planinu. Ne zna od jara bi li prije poletio u planinu ili bi prije za tvrdi grad saznao za kojim ga želja najveća mori.

— A gdje je tvrdi grad plemenite kneginje? — povika tada Relja.

— Eno ga, ima do njega jedan dan puta — odvratiše ljudi.

— A kako je u gradu? — upita Relja, i sve mu sablja u ruci poigrava. — Kazujte sve što znate.

— Nije nitko od nas u gradu bio jer su tvrda srca njegovi gospodari. Postavili su oko grada ljute čaglje i nijeme straže. Niti se možemo kroz čaglje probiti, niti se znamo straži namoliti — odvratiše

čagalj — vrsta divljeg psa, šakal

ljudi. — A u gradu kićena gospoda, u dvorani rujno vince piju, u srebrne tamburice biju, ter se meću zlatnim jabukama preko saga svilom izvézenih. A u trijemu dvjesta poslenika: izrezuju srca iz sedefa, izrađuju gospodske nišane. Kad gospoda velik pir učine, tad alemom puške nabijaju i gađaju srca od sedefa.

Tako pričaju ljudi, a Relji se zamaglilo pred očima od strašnoga gnjeva slušajući kako se nemilo trati blago iz podruma njegove majke.

Malo postoji Relja, a onda kliknu:

— Idem u planinu da dobavim križa i pojasa, a onda ću se vratiti na te, tvrdi grade moj!

Tako kliknu Relja i nad glavom sablju uzvitlao, pa poleti u Kitež-planinu. Kad on tamo, al u sutjeski silan Zmaje spava. Bijaše se Zmaje ljuto umorio sipljući onoliku vatru na Jaglenca, zato bijaše duboko zaspao da prikupi nove snage.

Al je Relja jedva dočekao da se s kime pobije, da iskali jad i silu svoju. Dosadilo mu što mu se putem uklanjalo malo i veliko, pa sada poleti do Zmaja Ognjenoga ne bi li Zmaja na mejdan probudio.

Junak silni bijaše Relja, a strahovit bijaše Zmaj, zato im se mejdan u pjesmi kazuje gdje je k Zmaju Relja poletio.

Sabljom Zmaja u bokove dira
Ne bi li se Zmaje probudio.
Kad al Zmaje glavu podigao
I nad sobom Relju ugledao,

sedef (tur.) — školjka bisernica
alem (tur.) — dragi kamen, dijamant
mejdan (megdan) tur. — dvoboj, borba

Skoči Zmaje, stijenu odvaljuje,
Sutjesku je drevnu proširio,
Za bojak im polje pripravio.
Pa se diže Zmaje pod oblake,
Sa oblaka na Relju se spušta,
Sa Reljom je mejdan učinio.
Grmi zemlja, a lome se stijene:
Bije Zmaje zubom i plamenom
I udara glavom ognjevitom —
A Relja ga sabljom dočekuje,
I kako ga sabljom dočekuje,
Tako sabljom plamen razmahuje
Ne bi l' sablja mjesta ugledala
Gdje bi Zmaju glavi doskočila.
Ukòštac se tako uhvatiše,
Pa se, more, već ne rastaviše
Bojak bijuć ljetni dan do podne.
Al je Zmaju snaga oslabila,
A od one na srcu sramote,
Što uteče nejak Jaglenčiću,
A Relji je snaga ojačala,
Bojak bijuć za očinstvo svoje.
Podiglo se sunce do podneva,
Diže Relja sablju prema suncu,
Sablju diže, a boga zaziva!
Pade sablja Zmaju među oči —
Laka sablja, lako udarila,
Al nadvoje Zmaja rastavila.
Mrtav Zmaje u sutjesku pane,
Kako li se golem ispružio,
Sutjesku je drevnu zatvorio.

Tako silan Relja Zmaja Ognjenoga savlada. Ali ga zaboljele junačke ruke i ramena. Zato govori Relja sam sebi: »Ako ovako dalje bude, neću nikad proći kroz dolinu. Treba promisliti što da u-

činim.« — Vrati se Relja pod planinu, sjedne na kamen i stade junak misliti kako li će kroz planinu proći, kako li će strahote savladati i gdje li će naći djecu Milojkinu, a na njima zlatan pojas i križić. — Teško se bijaše Relja zamislio, al najednom čuje kako blizu njega netko plače i nariče. Ogleda se Relja i vidi: sjedi vila na kamenu, kosu raspustila i ljuto se rasplakala.

— Što je tebi, lijepa djevojko? Zašto plačeš? — upita Relja.

— Plačem, junače, jer ne mogu dobiti zlatnog pojasa od djeteta na jezeru — odvrati vila. Kad je ovo čuo Relja, vrlo se obradovao.

— Reci mi, djevojko, gdje je put do tog jezera? — upita Relja.

— A tko si ti, neznana delijo? — uzvraća mu pitanje vila.

— Knežević sam Relja i tražim zlatan pojas i križić na crvenoj vrpci — odvraća Relja.

Kad je ovo vila dočula, pomisli ona u zlobnom srcu svome: »Dobre li sreće za mene! Samo neka Relja pojas sa jezera u planinu donese, lako ću ja Relju pogubiti i pojasa se zadobiti!«

Pa mudra vila Relji ovako slatko besjedi:

— Hajdemo, kneževiću, provest ću te kroz planinu, ništa ti biti neće i pokazat ću ti gdje su djeca. Zašto da ti ne dobiješ ono što je tvoje od starine.

Tako slatko govorila vila, a u srcu drugačije misli. Relja se pak vrlo obradovao i odmah pristane da ide s vilom.

Pođoše oni kroz planinu. Ne diraju Relju ni vile ni hudobe, jer ga vodi mlada Zatočnica.

Putem divani vila sa Reljom i u srcu jad mu podjaruje:

divaniti (tur.) — razgovarati

— Da vidiš kako su prkosna djeca, kneževiću. I tebi pojasa dati neće. Al ti si junak nad svim junacima, pa se ne daj, Reljo, sramotiti.

Smije se Relja gdje bi se njemu djeca opirla, njemu koji je posjekao Zmaja Ognjenoga!

A vila mu dalje kazuje kako li su djeca u planinu dospjela, a kako iz planine ne znaju izaći.

Od velike radosti što će zadobiti pojas, vila se tako razgovorila da ju je ostavila mudrost, te priča Relji i hvali se svojim znanjem:

— Luda djeca mudrolija ne znaju, a da znaju što mi znamo, već bi nam umakla! Ima u crkvici svijeća i kandilo. Da nakrešu ognja nepaljena, da zapale svijeću i kandilo, prošli bi sa svijećom i kandilom kroz planinu, kao da je crkva. Staze bi se pred njima otvarale i drveće krošnje naklanjalo. A za nas bi još i gore bilo, jer bismo poginule i mi vile i hudobe po Kitež-planini kud god bi se širio dim od kandila i svijeće. Al šta znaju djeca luda i prkosna!

Da nije Zatočnica tako radosna, ne bi sigurno Relji kazivala ni o svijeći ni o kandilu, nego bi čuvala tajne zatočničke.

Tako oni stigoše do brazde i ugledaše pred sobom sveto jezerce.

XIV.

Iza stabla knežević proviruje, a vila mu djecu pokazuje. Vidi Relja crkvicu na otočiću. Pred crkvicom sjedi djevojčica, kao ružica bijela. Niti pje-

kandilo (grč.) — posudica od raznobojnog stakla ispunjena uljem u kojoj gori žižak

va, niti si pripjevkuje, nego u krilu ručice sklopila, a prema nebu oči podignula.

Na pijesku uz crkvicu igra se dijete nejako, Jaglenac maleni, a na djetetu križić zlaćani.

Na pijesku se zaigrao: dvore gradi, dvore razgrađuje, sitnom rukom kulu sazidao, pa se svome poslu nasmijava.

Zagledao se kneževiću Relja, pa se junak nešto jako zamislio. Al Zatočnica nema kada da čeka dok knežević sve mîsli pròmisli, nego ona njemu tiho probesjedi:

— Zovnut ću djevojčicu, kneževiću, vidjet ćeš da pojasa ne da! A ti onda hvataj sablju okovanu, poleti i uzmi što je tvoje, pak se k meni u planinu vrati. Odvest ću te natrag kroz planinu, da ti sestre moje ne naude.

Raduje se vila ovako govoreći kako će lako Relju umoriti i sebi pojas dobaviti; samo dok ga Relja donese sa jezera. Ali Relja sluša i ne sluša što Zatočnica besjedi, jer se bijaše u djevojčicu zagledao.

A vila odmah zovnu Rutvicu:

— Djevojčice, sestrice, dobaci mi pojas, iznijet ću tebe i brata iz planine.

Kad je ovo čula Rutvica, još je više u licu problijedjela, a ručice čvršće sklopila. Tako joj je teško da jedva može progovoriti! Rado bi iz planine, sve joj srdašce puca od želje.

Ali ipak ne da majčinog pojasa.

Prosuše se suze Rutvici po licu, tiho plače, kroz plač odgovara:

— Odlazi vilo, i više ne dolazi, jer pojasa dobiti nećeš.

Kad je Relja ovo čuo i vidio, u njemu se na dobro uzbunila krv kneževska, krv plemenita.

Ražalilo mu se ovo dvoje siročadi što se nasred strašne Kitež-planine sami čuvaju od hudoba

i napasti, od smrti i pogube. »Mili bože, predala je kneginja vojski oboružanoj i tvrdim gradovima da joj brane kneževinu. I propade kneževina. A evo djeca su ostala sama na svijetu, dopala su među vile i zmajeve, i ne mogu im ni vile ni zmajevi oteti što im je majka dala.« Sav se Relja u licu promijenio kako mu se srce ražalilo nad djecom. Promijenio se pa okrenuo k Zatočnici.

Ogleda se Zatočnica na Relju: je li Relja sablju podigao da njome siječe prkošljivu djecu? Ali Relja sablju podigao pa se njome vili zagrozio:

— Bježi, vilo, nikad te ne bilo! Da me nisi provela planinom, rusu bih ti odsjekao glavu. Nisam se ja knežević rodio, niti sam tešku sablju kovao da ja robim po svijetu sirote!

Prestraši se jadna Zatočnica, skoči ona, bježi u planinu. Još za njome dovikuje Relja:

— Idi, zovi vile i hudobe, ne boji se kneževiću Relja!

Kad je vila odbjegla u planinu, priđe Relja preko brazde napram djeci na otoku.

Kako li se razveselila Rutvica kad vidje da k njima ide čovjek i milo ih gleda! Skoči ona, raširi obje ruke, kao što ptičica raširi krila kad je uhvaćenu iz ruke ispustiš.

Ne mogaše Rutvica drugo ni pomisliti nego da je Relja došao da ih spase iz planine! Potrča Rutvica do Jaglenca, uzme ga za ruku i njih dvoje prijeđoše do Relje po mostiću što ga bijahu njihove male ručice isplele po šašu.

XV.

Silan junak bijaše Relja, čudnovato mu je s djecom razgovarati. Al djeci nije čudno s junakom

razgovarati, jer im je srce svemu sklono i otvoreno.

Uhvati Jaglenac Relju za ruku, ogleda mu sablju okovanu. Veća sablja dvaput nego Jaglenac! Podigao Jaglenac ručicu, sav se ispružio, a jedva je ručicom sablji balčak dosegnuo. Gleda Relja, još nikada ne bijaše vidio on ovako male ruke kraj svoje ruke. Našao se Relja u teškoj neprilici, zaboravio pojas i križić, pa misli: »Što li ću progovoriti sa ovom nejakom siročadi? Maleni su, ludi su i ništa ne znaju.«

Ali uto Rutvica upita Relju:

— A kako ćemo iz planine, gospodaru?

— Ej, baš je pametna ta djevojčica — pomisli Relja — eno ja stojim i čudim se kako su ludi i maleni, a ne mislim da treba izaći iz planine!

Onda se Relja dosjeti što mu bijaše Zatočnica rekla o svijeći i kandilu.

I reče Relja Rutvici:

— Slušaj, djevojčice! Otišla je Zatočnica, dozvat će sestre svoje u pomoć. A ja idem pred njih u planinu. Ako božja pomoć bude, nadjačat ću vile Zatočnice, vratit ću se po vas na jezero i izvest ću vas iz planine. Ako pak vile mene nadjačaju, ako poginem u planini, onda nakrešite ognja nenapaljenog, zapalite svijeću i kandilo, pak ćete proći kroz planinu kao da je crkva.

Kad je ovo čula Rutvica, ona se jako rastuži pa govori kneževiću Relji:

— Nemoj toga činiti, gospodaru; što ćemo mi, sirotice jadne, ako pogineš u planini? Jedva si nam došao da nas braniš, a sad da nam odmah pogineš i ostaviš nas same na svijetu, što bismo mi! Nego hajdemo odmah da nakrešemo ognja, da upalimo svijeću i kandilo, pak ti, gospodaru, hajde s nama kroz planinu.

Al se knežević vrlo razljutio pak on veli:

— Ne budali, luda djevojčice! Nije me majka rodila junaka da me vodi svijeća i kandilo dok ja imam sablju okovanu!

— Ne vodi te svijeća i kandilo, nego božja volja i zapovijed — odgovori Rutvica.

— Ne budali, luda djevojčice, ta moja bi sablja zarđala da me vodi svijeća i kandilo.

— Neće tvoja sablja zarđati, kosit ćeš polja i livade.

Zbunio se Relja; ne bi se još toliko zbunio od riječi Rutvičinih koliko od milog pogleda male djevojčice. I sam znade da će valjda poginuti izađe li na mejdan u planinu.

A Jaglenac ogrlio Relji koljena pak milo u njega gledaše. U Relji živo zakucalo plemenito srce kneževsko, te on zaboravi i o križu i o pojasu i o mejdanu i o tvrdom gradu, nego samo misli: »Evo, treba da štitim i očuvam ovu vjernu siročad.«

Pa onda reče:

— Neću gubiti i objesiti glavu. Hajde, djeco, nakrešite ognja, zapalite svijeću i kandilo, nek me vode vaše male ruke.

XVI.

Još za malo časaka, pak se u Kitež-planini vidjelo čudo čudnovato.

Otvorila se široka staza niz planinu, a po stazi polegla tanka trava kao svila. S desne strane ide mali Jaglenčić, na njemu bijela košuljica, a u ruci drevna voštanica — tiho gori i tihano praska, kao da se sa suncem razgovara. S lijeve strane ide Rutvica, opasala se zlatnim pojasom, a u ruci njiše kandilo od srebra. Iz kandila bijeli dim se vije. Među

djecom stupa silan Relja. Čudno mu je, tolikom junaku, što ga vode svijeća i kandilo, a ne vodi ga sablja okovana. Al se milo djeci nasmijava. O rame je tešku sablju oslonio pak sa sabljom tako razgovara:

— Ne boj se, vjerna moja drugo. Kosit ćemo polja i livade, krčit ćemo šume i šikare, tesat ćemo grede i obore, sunce će te stoput pozlatiti dok nahraniš dvije sirote male.

Tako oni šeću kroz planinu kao da je crkva. Od svijeće se tanak dim proteže, od kandila se sveti miris stere.

Ali jao i naopako po Zatočnice u Kitež-planini. Kud god se tako širio dim i miris po planini, tamo su pogibale i umirale Zatočnice. Pogibale su kako je koja najbolje i najljepše znala.

Jedna se pretvorila u sivi kamen pak se bacila sa stijene u ponor gdje se kamen rastepao u stotinu komada.

Druga se stvorila u crveni plamen, pa se odmah ugasila u zraku.

Treća se rastepla u sitnu šaroliku prašinu, pa se rasula po papradi i kamenu. — I tako je svaka izabrala kako je mislila da je najljepše umrijeti.

A to je zaista bilo sve svejedno: il ovako, il onako, svakako su morale nestati sa ovoga svijeta, a to je ono što im ni najljepša smrt nije mogla nadoknaditi!

Pomriješe i pogiboše dakle svih sedam Zatočnica, i tako sada ni u Kitež-planini ni nigdje drugdje na svijetu nema ni vila ni zmajeva ni drugih hudoba.

Relja pak i dječica stigoše sretno u dolinu, i Rutvica ih odvede do njihove kolibice. Sad istom pade na um Relji po što je išao u Kitež-planinu.

XVII.

Uniđoše oni dakle u kolibicu i malo sjedoše. Rutvica, znajući za majčino ubogarsko spremište, nađe u kolibici malo suhoga sira, pa založiše.

No Relja sada nije pravo znao što će ni kako će sa ovo dvoje siročadi. Otkad sađoše u dolinu, Relja neprestano opet mišljaše i na tvrdi grad i na svoje obećanje koje bijaše zadao majci: da će joj donijeti križić i pojas.

Zato reče Relja Rutvici:

— Slušaj, djevojčice, ti i tvoj brat morate mi sada dati zlatan pojas i križić jer je to moje.

— Pa i mi smo tvoji, gospodaru — reče Rutvica i pogleda začuđenim okom Relju gdje on toga ne zna.

Nasmijao se Relja, al onda reče:

— Ali ja moram križić i pojas da odnesem svojoj majci.

Kad je Rutvica ovo čula, kliknu ona radosno:

— Ako majku imaš, gospodaru, idi tamo, dovedi nam majku jer mi majke više nemamo.

I sam bi kamen proplakao gdje mala Rutvica spominje svoju majku u ovoj maloj i pustoj kolibici. I sam bi kamen proplakao gdje ovako krasna dječica sama na svijetu ostadoše i pomoć mole u kneževića Relje da im dovede majku kad majke nemaju.

Ražalio se opet Relja, gotovo junaka suze podbile. Zato on reče djeci zbogom i ode da im dovede majku.

XVIII.

Kad je Relja za sedam dana puta stigao k majci, uz prozor ga majka dočekala, pak ga gleda:

ide Relja, bez sablje, bez križa i bez pojasa. Ne da Relja ni majci pitati već joj tako milo dovikuje.

— Spremaj mi se, mila moja majko, da idemo čuvati što je naše.

Tako oni na put odoše. Putem kneginja Relju upitala je li našao pojas i križić, je li sakupio vojsku, je li uzeo tvrdi grad i kneževinu?

— Našao sam pojas i križić, ali nisam skupio vojske, niti sam uzeo kneževinu. Bit će bolje bez vojske, majko, jer ćeš vidjeti što je ostalo našega u kneževini — reče Relja.

Opet za sedam dana stigoše oni do kolibice gdje ih čekahu Rutvica i Jaglenac.

Mili bože, velike li radosti gdje se dobre duše sastadoše! Zagrlila kneginja Rutvicu i Jaglenca. Izljubila im lica i očice, i ručice i ustašca. Ne može se od njih rastaviti, toliko su joj draga djeca sirotinjska iz njezine stare kneževine!

XIX.

Tako oni stadoše živjeti svi zajedno u dolinici. Dakako da im bijaše tijesna mala kolibica. Ali su u Relje silne ruke bile, pa im sazida kućicu od kamena. Živjeli su oni tihano i blaženo. Jaglenac pase ovce i jagnjiće, Rutvica redi kuću i baščicu, kneginja prede i šije košulje, a Relja radi na polju i livadi.

Upoznali ljudi iz sela mudrost kneginjinu i snagu Reljinu, a jednom pače opaziše kako kneginji pristaje zlatan pojas, te rekoše ljudi premda nikad prije svoje kneginje ne bijahu vidjeli:

— Ovo je sigurno naša plemenita kneginja. — Zato darovaše Relji i kneginji velik komad zemlje u dolini, pa umolili Relju da im u svemu bude vođa, a kneginja da im bude savjetnica.

Dao bog blagoslova Reljinoj snazi i mudrosti kneginjinoj. Proširile se livade i polja njihova, prikupila se oko njih i druga sela, okitile se po selima bašče i kućice.

A u tvrdome gradu, međutim, kićena gospoda jednako su pila i pirovala. No ovo je trajalo već odviše godina, pak premda bijahu podrumi i riznice tvrdoga grada najbogatiji u sedam carevina, ipak je nakon toliko godina počelo u njima nestajati alēmā.

Ponajprije nestalo alema u podrumima, zatim nestalo sedefa po trijemovima. Još malo potrajalo, pak nestalo i kruha slugama koji se bijahu zalijenili. Zatim pače nestade i mesa čagljima i stražama. Nevjerne sluge odmah se pobuniše, čaglji se razbjegoše, straže ostaviše svoja mjesta.

Al sve ovo još ne zabrinu gospodu jer bijahu izgubili pamet od vina i pirovanja. Nego jednoga dana ponestade gospodi vina. Sad se oni odlučiše da se sastanu u vijeće. Sastadoše se u najvećoj dvorani te vijećahu odakle će vina dobiti, jer oko grada bijaše sve pusto, svi se ljudi odselili, a vinova loza podivljala.

Vijećahu dakle gospoda. Ali pakosni i buntovni sluge bijahu podrezali grede nad dvoranom, pa kad gospoda najbolje vijećahu, sruši se strop nad njima i poklopi ih ona silna i teška kula od grada te ih sve umori.

Kad sluge čuše gdje je propala i srušila se kula, odbjegoše od grada.

I tako grad ostade bez čagalja i bez slugu i bez kićene gospode — razrušen, pust i kao mrtav.

Pročulo se to doskora po svoj kneževini, a nitko živ i ne pođe da vidi što se dogodilo u mrtvom gradu. Nego se sakupiše ljudi sa svih strana kneževine te odoše pod Kitež-planinu da umole Relju neka im bude knezom, jer bijahu doznali za snagu i junaštvo njegovo i za mudrost plemenite kneginje. Još obećaše ljudi da će im sami svojom rukom podići bijele dvore kneževske.

Relja prihvati što mu je narod nudio, jer je pravo sudio da mu je bog zato dao toliko snage i junaštva i da ga je zato oslobodio okrutnosti i nasilnosti da uzmogne biti na korist svojoj kneževini.

Relja dakle postade knezom, te kneginja, koja tada bijaše ostarjela, doživi tako pod stare dane veliku radost. I kad su prvi put ulazili kneginja i Relja sa Jaglencem i Rutvicom u nove bijele dvore, bijaše to veliko slavlje. Seoska su dječica sterala neven i bosiljak kuda oni stupahu, a dohvatajući se skuta kneginjina ljubili su ga ljudi i žene.

A kneginja se tada, sjajući od radosti, sjeti kako bez vjernosti Rutvičine i Jaglenčeve svega ovoga ne bi bilo, te prigrli srcu svome Rutvicu i Jaglenca i reče:

— Sretne li kneževine kojoj blago ne čuvaju ni silne vojske ni tvrdi gradovi, nego majke i dječica u pastirskoj kolibici. Takva kneževina propasti ne može!

*

Knez Relja vjenčao se poslije s Rutvicom — i nikada na svijetu ljepše i milije kneginjice nije bilo negoli bijaše kneginjica Rutvica.

Jaglenac pak odraste do krasna i hitra momka, jahao šarca vatrenoga i često sa šarcem prolazio Kitež-planinu gdje su navrh planine poslenici zidali novu crkvicu na svetom jezeru.

Kad Regoč potrese glavom, zaljulja se košić njemu na uhu. A kad je Regoč osjetio kako je košić lagan i kako u njemu Kosjenke nema, onda Regoča stisnulo kruto u srcu i prsima, i on se, luda glava, ipak dosjeti da ono njega mori žalost za Kosjenkom, dosjeti se da valja Kosjenku spasiti.

REGOČ

I.

Jedne lijepe ljetne noći čuvali konjari na livadama konje. Čuvali, čuvali, a napokon zaspali. Kad oni zaspali, doletjele sa oblaka vile da se malo poigraju sa konjima po vilinskom običaju. Uhvatila svaka vila po jednog konjica, sjela na njega pak ga šiba svojom zlatnom kosom i tjera ga uokrug po rosnoj travi.

A bijaše među vilama jedna mala vila, po imenu Kosjenka, koja bijaše ove noći prvi put sašla na zemlju sa oblaka.

Učinilo se Kosjenki vrlo divotno jašiti ovako kao vihor po noći na konjicu. A baš ona bijaše uhvatila najživljega vranca: malenoga, a ljutoga kao vatra. Trči vranac sve uokrug sa drugim konjima, a najbrži je od sviju. Sve po njemu pjena prska.

Ali Kosjenki se htjelo još bržeg jahanja. Sagne se ona i uštipne vranca za desno uho. Poplaši se vranac, digne se na stražnje noge, a onda poleti ravno preda se, ostavi druge konje, ostavi livade i odnese kao vihor Kosjenku u daleki svijet.

Mililo se Kosjenki ovo strelovito jahanje.

Trče oni kao vjetar ukraj polja, ukraj rijeka, ukraj livada i brda, ukraj dolina i brda. »Bože mili, koliko li stvari zemlja nosi«, pomisli Kosjenka radosno, gledajući ove ljepote. No najviše joj se svidjelo kad projuriše ukraj jednog kraja gdje bi-

---

Regoč (Regoc). Vilenik, silno jak i golem, kojega pominje dubrovački pisac Đorđić u svome *Marunku.* (Objašnjenje I. B. M.)

jaše gora a na njoj divna šuma, pod gorom dva zlatna polja kao dvije zlatne marame, na njima dva bijela sela kao dva bijela goluba, a malo podalje velika voda.

Ali vranac neće da stane ni ovdje ni nigdje, nego on juri kao bijesan dalje i dalje.

Trči tako vranac sa Kosjenkom dugo i dugo, i napokon dođoše do jedne silne ravnice, a sa ravnice studen vjetar piri. Uleti vranac u ravnicu, a ono sama žuta zemlja, nigdje ni travke, ni drveta, a sve veća studen što dalje ulaze u ravnicu. Kolika pak ono bijaše ravnica, ne da se ispripovijedati, jer je živ čovjek ne bijaše nikada prošao. Vranac s Kosjenkom juri sedam dana i sedam noći. Sedmi dan pred zoru stigoše do srca ravnice, a u srcu ravnice stajahu porušene zidine strahovito velikog grada Legena u kojem vladaše silna zima.

Kad je vranac s Kosjenkom dojurio pred drevna vrata Legena, prebaci Kosjenka svoje vilinsko velo preko jedne zidine i uhvati se tako zida. Vranac ispod nje otrči — i kako otrčao, tako do svoje starosti jurio amo-tamo među silnim zidinama Legena grada, dok napokon ne stigne na vrata od sjevera i istrča opet u ravnicu — bog te pita kuda!

Kosjenka pak sađe sa zida i stane hodati po gradu, studenom kao kost. Svoju vilinsku koprenu bez koje ne mogaše poletjeti u oblake, bijaše svila oko ramena, jer nju čuvaše vrlo. Hoda Kosjenka tako po Legenu, hoda, i sve joj se čini da negdje mora naići na neko čudo u ovom gradu koji bijaše tako čudesan i silan. No ipak ne vidi nigdje ništa nego silne razvaljene zidine i ne čuje ništa nego kako puca kamen od studeni.

Legen (Leđan). Drevni, čudesni grad, po hrvatskoj narodnoj pjesmi i predaji. (Objašnjenje I. B. M.)

Najednom, kada Kosjenka zakrenula oko najvećeg zida, a ono pod zidom spava golem čovjek, veći negoli najveći hrast u najvećoj šumi. Na tom čovjeku ogromni plašt od debela platna, a opasao se remenom od pet hvati. U toga čovjeka glava velika kao najveći badanj, a brada kao stog kukuruzovine. Tako je velik taj čovjek, da bi tko pomislio: ono se crkveni toranj povalio uza zid.

Zvao se pak taj čovjek Regoč i življaše u Legenu gradu i nije imao posla nego da broji kamenje Legena grada. Ne bi on nikada mogao izbrojiti da ne imađaše onako veliku glavu kao badanj. Ali ovako brojio on i brojio — već hiljadu godina tako brojio i bijaše već izbrojio trideset zidina i petora vrata legenska.

Kad je Kosjenka opazila Regoča, skrstila ruke od čuda. Ne mogaše ona pomisliti da ima ovako velikog stvora na zemlji.

Sjedne Kosjenka Regoču do uha (a bijaše uho Regočevo veliko kao cijela Kosjenka) i povika mu u uho:

— A nije li ti zima, baća?

Probudi se Regoč, nasmije se i pogleda Kosjenku.

— Ej! zima, dakako da je zima — progovori Regoč takvim krupnim glasom kao da grmi izdaleka. A bijaše Regoču silni nos pocrvenio od studeni, a kosa i brada bijahu posuti injem.

— Bože moj, ovoliki silni čovjek, pa nećeš da sebi učiniš krov protiv studeni — reče Kosjenka.

— E, zašto bih? — reče Regoč i nasmije se opet — doći će sunce.

Podigne se Regoč da sjedne. Sjedne on, omahne desnom rukom po lijevom ramenu, a lijevom

badanj — drvena kaca
baća — brat, braco

rukom po desnom ramenu i otepe silno inje: sa svakoga ramena toliko inja koliko bi snijega skliznulo sa jednog krova.

— Čuvaj, čuvaj, baća, zatrpat ćeš me! — viknu Kosjenka. Al je Regoč jedva i čuje jer je dalcko od Kosjenke do njegova uha, tako je visok kad sjedi.

Podigne zato Regoč Kosjenku sebi na rame, reče joj za svoje ime i za svoj posao, a ona njemu reče kako je ovamo dospjela.

— Eno, gledaj i sunce — pokaže zatim Regoč Kosjenki.

Pogleda Kosjenka, a ono se diže sunce, blijedo i slabo, kao da nema koga da grije.

— Lud si ti, Regoču, zaista si lud što ovdje živiš i život svoj baviš brojeći pusto legensko kamenje. Hajdemo, Regoču, da vidiš krasote po svijetu i da sebi nađeš vrednijega posla — reče Kosjenka.

Nikada još ne bijaše Regoč pomislio da sebi traži ljepšeg mjesta od Legena grada, niti je kada pomislio da ima boljega posla od njegova. Nego je Regoč uvijek mislio: »Dosuđeno mi da brojim po Legenu kamenje«, pa nije za ništa bolje pitao.

Al mu Kosjenka nikako ne dade mira nego ga nagovara da pođe s njome po zemlji.

— Odvest ću te u krasan kraj, gdje je stara šuma, a uz šumu dva zlatna polja — govori Kosjenka.

Dugo govoraše Kosjenka. Regoč pak ne bijaše još nikada ni s kime razgovarao te ne uzmogne odoljeti nagovaranju.

— Pa hajdemo! — reče on.

Obradovala se Kosjenka tomu veoma.

No sada je trebalo stvoriti zgodu kako će Regoč Kosjenku nositi, jer u Regoča ničega ne bijaše.

Zato izvadi Kosjenka iz njedara malu vreću punu biserja. Bijaše joj taj biser dala njezina majka u oblacima prije negoli je pustila da ide na zemlju, govoreći: »Ako ti bude što trebalo, samo odbaci jedan biserak, i ono će se stvoriti što trebaš. Čuvaj taj biser, jer na svijetu ima toliko stvari da ih sve više treba.«

Izvadi dakle Kosjenka zrnce bisera i odbaci ga — a ono se pred njom stvori košić, upravo velik kao i Kosjenka, a na košiću petlja, upravo velika kao Regočevo uho.

Skoči Kosjenka u košić, a Regoč podiže košić i objesi ga sebi na uho kao naušnicu.

Kad se Regoč nasmije, kada kihne ili kada podrma glavom, ljulja se Kosjenka kao na njihaljci, a ovo njoj bijaše vrlo milo za putovanje.

Htjede Regoč sada da pođe i zakoračio on već korak od deset sežanja. Ali ga Kosjenka ustavi pa ga još umoli:

— Bismo li mi, Regoču, mogli proći pod zemljom, da ja vidim što pod zemljom ima?

— Kako da ne bismo mogli! — odvrati Regoč koji mogaše od šale probiti zemlju, ali mu ne bijaše još nikada palo na pamet da gleda što pod zemljom ima.

No Kosjenka željaše da upozna sav stvor božji — i tako se oni dogovoriše da će pod zemljom putovati dok ne stignu pod onu šumu gdje bijahu ona zlatna polja. Tamo da će izaći.

Kad se bjehu tako dogovorili, počne Regoč da probija zemlju. Podigao Regoč svoju silnu nogu i udari prvi put po zemlji — a ono se potrese čitavi veliki grad Legen i povali se mnogo zidova. Podigne Regoč po drugi put nogu i udari o zemlju — a ono zadrhta cijela ravnica. Podigne Regoč po treći put nogu i udari o zemlju — a ono zadrhta pol

svijeta, i prokine se zemlja pod Regočem, a Regoč sa Kosjenkom propadne pod zemlju.

Kad oni dolje, al pod zemljom sve prorovano: na sve strane putovi i stupovi i sam bog bi znao tko onuda toliko prolazi. I čuju se vode gdje šume i vjetrovi gdje pire.

Pođoše oni tako po jednome putu i donekle im bijaše svijetlo od one pukotine kroz koju bijahu propali. Ali kad oni dalje, a ono sve veći mrak — crni mrak kakvoga nema nego pod zemljom.

Regoč svejednako i po mraku ide. Hvata se silnim rukama od stupa do stupa.

Kosjenku obuze strava od onolikoga mraka.

Uhvatila se ona Regoču za uho i povika: — Mrak je, Regoču!

— E, pa neka je — odgovori Regoč. — Nije mrak došao k nama nego smo mi došli k njemu.

Razljuti se Kosjenka što je Regoču svašta pravo, a ona se bijaše ponadala velikim stvarima od tako silnoga čovjeka.

— Teško si ga meni uz tebe, da nema mojega biserja — razljuti se Kosjenka.

Zatim ona odbaci jedno zrnce bisera, a ono se njoj u ruci stvori svjetiljka, jasna kao da zlatom gori. Mrak uteče dublje u zemlju, a putovi se podzemni rasvijetliše nadaleko.

Obradovala se Kosjenka svjetiljci jer joj se pokazuju čuda što od starine pod zemlju propadoše. Na jednom se mjestu vide dvori gospodski, sve vrata i prozori zlatom obloženi a crvenim mermerom ozidani. Na drugome mjestu opet: oružje junačko, tanke diljke i teške demeskinje, alemom i

---

diljka — starinska puška
demeskinja — sablja od čelika kakva se isprva kovala u Damasku

dragim kamenom urešene. Na trećem mjestu blago davno pokopano, zlatni pladnji i srebrne čaše dukatima napunjene — i kruna carska triput prežežena. Sve je ovo po volji božjoj dospjelo ovamo pod zemlju i tajna je božja zašto toliko blago mora ovdje počivati u miru.

Ali Kosjenki zablistala u oči ovolika čuda, pa umjesto da pođu dalje ravno putem kuda bijahu odlučili, umoli Kosjenka Regoča da je pusti na tle, da se poigra, da se nadivi čudima i da pregleda tajne božje.

Spusti Regoč Kosjenku, a Kosjenka uze svjetiljku svoju i otrča do dvorova, do oružja i do blaga. Kako joj se u igri ne bi izgubila vrećica biserja, metnu je Kosjenka do jednog stupa.

Regoč pak sjedne malo podalje pa počine.

Stala se Kosjenka igrati blagom, razmatrati i premetati divote. Prebacuje po sitnim rukama žute dukate, ogleda čaše srebrom urezane i meće na glavu krunu triput prežeženu. Poigrala se, pregledala i nadivila se, a onda opazi još jedan vrlo tanani štapić od bjelokosti koji bijaše oslonjen o jedan silni stup.

A upravo samo ovaj štopić držaše onaj silni stup da se ne sruši, jer stup bijaše od vode posvema izlizan. I zato bijaše bog onako spustio štapić — i oslonio se taj štapić pod zemljom o stup.

Ali Kosjenka se upita:

— Zašto li upravo onaj štapić tamo stoji? — I pođe te odmakne štapić da ga ogleda.

Kad al Kosjenka prihvati štapić i odmakne ga, zaječe podzemni putovi, zanjiha se čitav onaj silni stup, zanjiha se, uruši se i osu se čitavo brdo zemlje. Zatvori se, zatrpa se put između Regoča i

Kosjenke — niti čuju niti vide jedno drugo, niti mogu jedno k drugomu.

Tako eto bješe uhvaćena pod zemljom mala vila Kosjenka! Zatvorena je živa u onom velikom grobu i možda nikada neće vidjeti onih zlatnih polja kojima bijaše pošla. A to sve zato što nije htjela da putuje ravno kuda bijahu nakanili, nego se sustavljala i svraćala desno i lijevo da uhodi tajne božje.

Zaplaka, zakuka Kosjenka, traži kud bi došla do Regoča. Ali ona vidje da nema prolaza i da joj spasa nema — a njezina vrećica bisera koja bi je spasila ležaše zatrpana pod zemljom.

Kad je sve ovo vidjela Kosjenka, prestade plakati jer bijaše vrlo ponosna, i pomisli: — »Nema druge, valja umrijeti. Od Regoča mi pomoći nema jer je Regoč luda glava koja ni sama sebi ne pomaže, a kamoli da se dosjeti da meni pomogne. Nema druge, treba umrijeti.«

I pripravi se Kosjenka odmah na smrt. Ali hoće ona neka znade tko je jednom u tom grobu nađe, da ona bijaše roda visokoga. Zato meće na glavu krunu triput prežeženu, pa uzima u ruke štapić bjelokosni, a onda legne da umre. Uz Kosijenku nikoga nema, samo njena svjetiljka što sjaji kao da zlatom gori. A kako Kosjenka bivaše sve hladnija i ukočenija, tako je i svjetiljka sve pomalo gasnula.

Regoč pak zaista bijaše luda glava. Kad se ono urušio stup i kad se zasula silna zemlja među njim i Kosjenkom, nije se on ni makao nego ostade onako sjedeći u mraku. Tako on još neko doba sjedio, a onda se istom nakani da pođe i da vidi što je tamo.

Napipa on u tami do onoga mjesta gdje prije bijaše Kosjenka, napipa i osjeti da se tamo zemlja zasula i da na onu stranu više nema prolaza.

— Eh! na onu stranu više nema prolaza — pomisli Regoč i više ništa nije znao o tom pomisliti, nego se okrene, ostavi brdo zasuto, a za brdom Kosjenku, i pođe natrag putem kud bijahu došli od Legena ...

*

Ide tako Regoč, ide svojim putem, sve od stupa do stupa. Već je daleko poodmakao, al sve mu nešto nije pravo. Ne zna Regoč sam što je ono što mu nije pravo.

Popravlja on remen o pojasu: da ga možda remen ne steže? Pa onda proteže ruku o ramenu: da mu možda ruka nije zaspala? Ali nije ni ovo ni ono, nego mu još jednako nije pravo. Čudi se Regoč: što li je to njemu? Čudi se i od čuda potrese glavom.

Kad Regoč potrese glavom, zaljulja se košić njemu na uhu. A kad je Regoč osjetio kako je košić lagan i kako u njemu Kosjenke nema, onda Regoča stisnulo kruto u srcu i prsima, i on se, luda glava, ipak dosjeti da ono njega mori žalost za Kosjenkom, dosjeti se da valja Kosjenku spasiti.

Teško se bijaše Regoč tomu domislio, ali kad se domislio, onda se kao vihor okrenuo i poletio natrag do onoga mjesta gdje bijaše ostavio zasuto brdo a za brdom Kosjenku. Poletio i za čas tamo stigao. Kopa Regoč objema rukama brdo, kopa, kopa i začas otkopa veliku rupu i ugleda Kosjenku. Leži Kosjenka u zlatnoj kruni triput prežeženoj, već je ohladnjela, sva se ukočila, a kraj nje svjetiljka — plamen joj sitan kao najmanja krijesnica.

Da je Regoč viknuo od žalosti, potreslo bi se podzemlje i ugasila bi se sasvim svjetiljka — nestalo bi one male svijetle krijesnice kraj hladne Kosjenke.

Ali Regoča bijaše od žalosti tako stisnulo u grlu da nije mogao viknuti, nego on pruži svoju silnu ruku i polagano dohvati hladnu Kosjenku i položi je na svoj dlan, te je grijaše i grijaše među oba dlana kao zimsku ptičicu. I gle! Iza nekog doba makne Kosjenka ručicom, i svjetiljka odmah jače zasvijetli. A onda mahnu Kosjenka glavom, i plamen na svjetiljci još jače zasvijetli. Napokon otvori Kosjenka oči, a svjetiljka plane tako jasno kao da zlatom gori!

Kosjenka pak skoči na nožice, uhvati se Regoču za bradu i od velike radosti zaplakaše oboje. Regočeve suze bijalu krupne kao kruške, a Kosjenkine sićušne kao proso; al u stvari isto bijaše, i oni se od to doba silno zavolješe.

Kad se isplakaše, nađoše još Kosjenkin biser te onda pođoše dalje na put; ali ni u što više pod

zemljom nisu dirali: ni u lađe potopljene a blagom krcate koje bijahu ovamo propale sa morskoga dna, ni u koralj crveni, ni u jantar žuti, što se nizao oko podzemnih stupova. Ni u što više nisu dirali, niti su gdje stajali, nego iđahu ravno putem da izađu kod zlatnih polja.

Kad već dugo tako iđahu, rekne Kosjenka Regoču da je podigne. A kad on to učini, dohvati Kosjenka nešto zemlje njima iznad glave.

Dohvati zemlje, pogleda u ruku, a kad ono: među zemljom lišće i iverje.

— Evo nas, Regoču, pod šumom ukraj zlatnih polja! — kliknu Kosjenka. — Hajde da izađemo.

Pruži se nato Regoč i stade glavom probijati zemlju.

II.

Nad njima zaista bješe šuma, i to baš šumska uvala na međi dvaju sela i dvaju kotara. U tu uvalu nitko ne dolažaše van čobani i čobanice iz obaju sela i obaju kotara.

Bila je pak ljuta svađa među ona dva sela — svađa radi gumna i radi pašnjaka, radi mlinova i radi drvosjeka, a ponajpače radi palice starješinske što je odavna jedno selo svojatalo, a drugo ne htjelo da je izdade. I tako bila ona dva sela dušmanska jedno drugome.

Ali čobani i čobanice iz obaju sela bijahu luda djeca i nisu marili ni razumjeli pravde starijih, nego bi se oni svakoga dana sastajali na međi obaju sela i obaju kotara. Dok bi se ovce njihove miješale i pasle zajedno, igrali bi se čobani zajedno — a od velike igre više puta i zakasnili pred večer kući s ovcama.

jantar (rus.) — žuta, crvena ili smeđa smola prastarog crnogoričnog drveća, služi za izradu ukrasnih predmeta; ćilibar
gumno — mjesto na kojem se vrši ili mlati žito

Radi toga bilo u oba sela graje i vike na djecu. Ali bijahu u jednom selu šukunbaba i šukundjed koji pamćahu sve što je ikada bilo u oba sela. Oni su govorili: — »Pustite, ljudi, djecu. Boljim će plodom uroditi dječja igra po planini negoli vaše žito po poljima.«

A čobani, kao i prije, dolažahu na ono mjesto s ovcama, jer baš odviše i ne pitahu stariji što rade djeca.

Tako isto i toga dana kada Regoč stade probijati zemlju na onom mjestu. Upravo se čobani i čobanice sastali pod najvećim hrastom i spremali se da krenu kući. Koji pritezao opančiće, koji privezivao bič o bičalo, a čobanice sakupljale ovce. Kad al začuju oni kako nešto upravo pod njihovim nogama strahovito lupa o zemlju. Udari jedanput, dvaput — a kad po treći put udari, pukne zemlja i izađe upravo među čobane strahovito velika glava kao badanj a na njoj brada kao stog kukuruzovine, a po bradi silno inje još od Legena grada.

Zavrisnuše djeca od straha i popadaše na zemlju kao mrtvi — još i ne bi toliko od glave što bijaše kao badanj, nego više od brade što se vidjela kao stog kukuruzovine.

Popadaše sva djeca, samo ne htjede mali Liljo koji bijaše najljepše i najmudrije dijete obaju sela i obaju kotara.

šukunbaba, šukundjed — bakina baka, djedov djed *(šukun* od lat. pridjeva *secundus)*

Ostade Liljo na nogama i dođe da vidi izbliže-ga: koje je ovo čudo?

— Ne bojte se, braćo — govoraše Liljo čobanima — nije mogao bog ovoliku grdosiju na zlo stvoriti, jer da je zla, već bi odavna pol svijeta pomorila.

Priđe Liljo k Regoču, a Regoč baš skinuo košić sa Kosjenkom sa uha i metnuo ga na ledinu.

— Dođite, dođite, braćo — kliknu Liljo — evo je s njime djevojka, malena a krasna kao zvijezda.

Čobani i čobanice poustajaše, pa stadoše viriti, sve jedan iza drugoga stojeći, na Kosjenku, a onda oni koji se bijahu najgore uplašili najprije priđoše k njoj jer bijahu u svemu najhitriji.

Odmah zavolješe čobani i čobanice prekrasnu Kosjenku, izvadiše je iz košića, povedoše na najljepšu ledinu i stadoše se diviti njezinim prekrasnim haljinama koje bijahu sjajne i mekane kao jutarnje svjetlo. A najviše od svega divljahu se njezinoj vilinskoj kopreni kojom samo malo mahne pa se odmah digne nad ledinu i poleti.

Zaigraše kolo čobanice, čobani i Kosjenka i zavedoše igre svakojake. A Kosjenki sve poigravaju od radosti male nožice i smiju joj se oči i ustašca što se našla u društvu kojemu se mili ono što se i njoj mili.

Zatim izvadi Kosjenka svoju vrećicu bisera i stade darivati i radovati drugove i družice svoje. Odbaci ona jedan biserak, i stvori se među njima drvce, a na drvcu šarene vrpce, svilene maramice i crveni đerdani za čobanice. Odbaci drugi biserak, i došetaše sa svih strana iz šume gizdavi pauni; došetaše, prošetaše, poletješe, i prosipalo se po ledini sjajno perje te se cakli sva ledina. A čobani zakitiše perjem kape i prsluke. Još jedan biserak odbaci Kosjenka, i stvori se o jednoj visokoj grani zlatna njihaljka na svilenim konopcima — a kad se ljuljaju čobani i čobanice, tada njihaljka leti i spušta se tako visoko kao lastavica a tako tihano kao duždeva galija.

Djeca cikću od radosti, a Kosjenka baca sve biserak za biserkom i ne misli da bi ih trebalo sačuvati, jer Kosjenka ništa na svijetu nije voljela toliko koliko krasne igre i mile pjesmice. Tako potroši ona baš sve i do posljednjeg zrnca — a bog zna gdje bi joj moglo doskora trebati, i njoj i čobanima!

— Nikad više neću od vas otići — klicaše radosno Kosjenka, a čobani i čobanice pljeskahu u ručice i bacahu uvis kape od veselja kad ona to reče.

Samo Liljo ne bijaše pošao za njima da se igra, jer bijaše danas nešto nujan i neveseo. Ostao je nedaleko Regoča i odanle promatrao kako je prekrasna Kosjenka i kolika čudesa stvara po ovoj dubravi.

Međutim, bijaše Regoč izašao iz svoje rupe. Izašao i podigao se među drvećem šumskim — a kad tamo, njegova glava viri iznad čitave stoljetne šume, tako strahovito velik bijaše orijaš Regoč.

Ogleda se Regoč preko šume po ravnici.

A ono bijaše sunce već zapalo, a nebo bijaše vrlo rumeno. U ravnici vidjela se dva zlatna polja kao dvije zlatne marame, a u poljima dva sela kao dva bijela goluba. Tamo pak podalje od obaju sela tekla silna voda Zlovoda, a sve uz vodu bijahu podignuti nasipi koji se zelenjeli od trave. Po nasipima vide se stada i pastiri.

— Ej, zaista — reče Regoč — u što sam boravio hiljadu godina u Legenu, u onoj pustoši, kad na svijetu ima ovakve divote. — Tako se svidjelo Regoču gledati po ravnici da je samo desno i lije-

vo okretao glavu, veliku kao badanj, te se je ona kao ogromno strašilo zibala nad šumom.

Ali ga doskora Liljo zovnu:

— Sjedni, baća, da te ne opaze seoski starješine.

Regoč sjedne, i njih dvojica stadoše razgovarati, te Liljo pričaše Regoču radi čega je danas tako žalostan.

— Veliko će se zlo još večeras dogoditi — reče Liljo. — Slušao sam gdje se noćas starješine našeg sela dogovaraju, govoreći: »Hajdemo da provrtamo nasip vode Zlovode. Voda će proširiti rupu, nasip će se provaliti, voda će udariti na dušmansko selo, potopit će ljude, žene, polja i groblje i izravnat će se voda nad njima, pak će biti more gdje bijaše prije selo dušmansko. A naša su polja viša i selo na uzvisini, pak nam ništa biti neće.« Tako se dogovarahu, a onda zaista odoše i ponesoše veliki svrdao, te tajno u noći provrtaše nasip.

— A ja, baća moj — dovrši Liljo — znam da naša polja i selo naše nisu tako visoki, i znam da će se voda i nad nama sklopiti, i bit će još noćas more gdje bijahu naša dva sela. Radi toga sam ti tužan toliko.

Još oni tako u govoru, kad al se podigne strahovita vika i halabuka u ravnici.

— Eto! gotova je nesreća! — kliknu Liljo.

Uspravi se Regoč, podiže Lilju i pogledaše po ravnici. Bila je žalost pogledati! Provalio se nasip, a tamna silna voda Zlovoda valjala se u dva rukava preko onih krasnih polja. Ide jedan rukav prema jednom selu, a drugi prema drugome. Potopila se stada, nestaje pod vodom zlatnih polja, valjaju se križevi sa grobova — a u oba sela vika i halabuka! Izašli u oba sela starješine na gumno sa

halabuka (tur.) — vika, vreva, metež, nered

talambasima, sa bubnjevima i sviralama, te biju i bubnjaju jedno selo drugome uz prkos, tako bijahu od zlobe poludjeli. A još veća bijaše halabuka, jer su uza to zavijali seoski psi, a plakale i naricale žene i djeca.

— Baća moj — viknu Liljo — zašto nemam tvoje ruke da ustavim ovu vodu!

Al uto se sakupe oko Regoča i Lilje čobani i čobanice sa Kosjenkom, uplašeni i smućeni onom strašnom vikom u ravnici.

Kad je Kosjenka čula što se zbiva, reče ona, hitra i bistra kao mala vila:

— Hajdemo, Regoču, ustavit ćeš vodu!

— Hajdemo, hajdemo! — vikahu čobani obaju sela i obaju kotara koji ne prestajahu jaukati i naricati. — Hajdemo, Regoču, ponesi i nas!

Sagnu se Regoč, podiže na desnu ruku Lilju i Kosjenku (koja držaše svjetiljku svoju), a na lijevu ruku svu ostalu čobančad — i potrči Regoč korakom od deset sežanja po šumskom prosjeku dolje u ravnicu. Za njima nagnuše i ovce, blejeći uplašeno. Tako oni stigoše u ravnicu.

Kroz maglu i sumrak trči tako Regoč sa djecom u naručju, a za njima poplašeno stado u divljem bijegu — trče prema nasipu. A njima u susret ide crna voda Zlovoda, mori i potapa sve na svojem putu. Strahovito je jaka ona voda. Hoće li biti jača od Regoča? Hoće li povaliti i Regoča? Hoće li pomoriti onu sitnu čobančad, hoće li poginuti krasna mala vila Kosjenka, lijepa kao zvijezda?

Tako trčeći preko livada gdje još bijahu suhe, stiže Regoč sav bez daha za čas do nasipa, gdje se bijaše provalila velika rupa i gdje voda grmjaše strašnom silom.

talambas (perz.-tur.) — vrsta malog, starinskog bubnja

— Ustavi je, ustavi, Regoču — cvile djeca.

Tamo u ravnici nedaleko nasipa bijaše malo brdašce nasuto.

— Metni nas na ono brdašce — viknu Kosjenka hitro.

Spusti Regoč Lilju i Kosjenku, čobane i čobanice na to brdašce, a oko njih stisnuše se ovce i janjići. Oko brdašca već se razlijevala voda.

Regoč pak zagazi silnim stûpom u vodu, legne prema nasipu i svojim ogromnim prsima zatvori rupu u nasipu. Začas voda stane, ali ona bijaše tako strahovito jaka da joj ništa ne mogaše odoljeti. Upre se voda, nasrne Regoču o ramena, te ispod njega, iznad njega, oko njega, sa svih strana provali opet — i dalje se valjaše po ravnici. Raširio Regoč obje ruke, zgrće šakama zemlju; ali što god on zgrne, voda začas odnese.

Pa se voda po ravnici diže sve više i više — od polja, od sela, od blaga i od gumna ne vidi se ništa više. U oba sela samo krovovi i toranj crkveni vire iz vode.

I oko brdašca gdje bijahu čobani i čobanice sa Liljom i Kosjenkom, dizaše se voda sve više i više. Plače i nariče jadna čobančad, koji za majkom, koji za bratom ili sestricom, a koji za kućom i baščom, jer vide da su oba sela propala i da nikomu nema spasa — a i k njima se eto voda diže.

Stisnuli se čobani sve više i više navrh brdašca, kupe se i stišću oko Lilje i Kosjenke koji stoje jedno do drugoga usred djece.

Liljo stoji tih i blijed kao kamen, a Kosjenkine se oči sjaju, i ona podiže svjetiljku prema Regoču da mu posao osvijetli. Kosjenkina koprena diže se i vije na noćnom vjetru i lepršì povrh vode, kao da će sad nâ poletjeti mala vila i nestati iz ove grozote.

— Kosjenko! Kosjenko! Nemoj otići! Nemoj nas ostaviti! — nariču čobani, kojima se činilo kao da je anđeo među njima dok gledahu u Kosjenku.

— Ne idem, ne idem nikuda! — kliče Kosjenka — al njezina koprena podjednako lepršì kao da će je sama ponijeti preko vodâ u oblake.

Uto se začuje vrisak. Bijaše se podigla voda, bijaše dohvatila rub na skutovima jedne čobanice i odvukla je da je odnese. Al se učas spusti Liljo, uhvati čobanicu i privuče je opet na brdašce. — Treba da se svežemo — vikahu čobani — da se svežemo jedan uz drugoga jer propadosmo. — Evo braćo, evo! — viknu Kosjenka u koje bijaše vrlo milostivo srdašce. Hitro skinu Kosjenka sa ramena svoju vilinsku koprenu i pruži je čobanima. Istrgaše koprenu na trakove, povezaše trakove u dugačku vrpcu i svezaše se čobani jedan uz drugoga oko Lilje i Kosjenke, a oko čobana opet propinjahu se jadne ovčice kako se ne bi potopile.

Kosjenka pak bijaše sada u toj bijedi sirotica, kao i ostala čobančad. Svoj biser bijaše na igru potratila, a svoju vilinsku koprenu bijaše od dobrote srca poklonila i razderala — i sada ne mogaše ni poletjeti ni spasti se iz ove nevolje.

Ali Liljo bijaše zavolio Kosjenku više nego sve drugo na svijetu, pa kad im voda stade udarati već o noge, kliknu Liljo:

— Ne boj se, Kosjenko! Čuvat ću te i držat ću te! — te podiže Kosjenku na svoje ruke.

Jednom rukom se uhvatila Kosjenka Lilji oko vrata, a drugom rukom držala je visoko svjetiljku naprama Regoču.

A Regoč ležeći prsima u vodi, bori se i bori sveudilj s vodom. S lijeva i desna kraj Regočevih ramena strše srušeni krajevi nasipa, kao dva velika roga. Na Regoču brada raščupana, plašt razde-

ran — ramena mu krvava. Al nikako Zlovode ustaviti ne može, nego ono more oko brdašca sve raste i raste, da potopi čobančad. — A bijaše već noći o ponoći.

Kad al ujedared sinu misao Kosjenki, i ona se kroz jauk i plač čobanâ oglasi smijehom i viknu Regoču:

— Regoču, luda glavo! Što ne sjedneš među one rogove od nasipa! Što ne zatvoriš leđima vodu!

Čobani i čobanice našas umukoše od velikoga čuda kako li se nitko ne bijaše tome dosjetio!

— Uhuhu! — čulo se tamo kako se Regoč smije — a nije šala kad se Regoč nasmije! Sve bućka i klokoće oko njega ono more kako se Regoč trese od smijeha što bijaše tako lud.

A onda ustane Regoč, okrene se i — eto ti ga nà! — sjedne među one rogove!

Čuda li velikoga, bože moj! Stade voda Zlovoda, kao da si stijenu navalio na nasip! Stade — ne može preko pleći Regoču, nego poče teći svojim koritom kuda je i prije tekla — sve stružući uz leđa Regoču. Ele, bože, čuda i spasenja!

Spaseni bijahu sada čobani i čobanice od najgore nevolje, a Regoč, lijepo sjedeći, dohvaćao rukama zemlje i zatrpavao sve polagano ispod sebe i ukraj sebe nasip. Počeo on noći o ponoći, a kad stala zora svanjivati, bio je posao gotov. Upravo sunce sinulo kad je Regoč ustao sa nasipa od gotova posla, da pročisti bradu u koju se bijaše nahvatalo mulja i granja i sitnih ribica.

Ali još ne bijaše došao kraj nevolji one jadne čobančadi, jer kuda će i komu će oni poći? Stoje čobani navrh brdašca. Sve oko njih ono pusto more. Od obaju sela viri samo još po koji krović, a u selima nitko živ ne osta. Još bi se seljani i spasli da su bježali pred vodom na svoje tavane. Ali u

oba sela bijahu svi seljani izašli na gumna sa sviralama i talambasima da se raduju i da gledaju jedno selo u propast drugoga. Pa kada već i jednima i drugima bijaše voda do pojasa, oni još udarahu u talambase, a kad im bila voda i do grla, oni još puhahu u sviralice od zloradosti. I tako se potopiše svi do jednoga, sa talambasima i sa sviralicama, a bijaše to pravedna kazna božja za zlobu njihovu.

Al eto jadna čobančad ostala sada bez ikoga živoga da je hrani i brani, i osta bez kuće i kućišta.

— Nismo vrepci da na krovu živimo — rekoše tužno čobani, gledajući kako samo krovovi od sela vire iz mora — a nismo ni lisice da u planini po dupljima živimo. Da nam je kako osloboditi naša sela od ove vode, još bi se dalo živjeti, al ovako najbolje da skočimo u vodu sa našim stadom pak da se i mi potopimo kad eto nemamo ni kuda ni kamo da se sklonimo.

To bijaše vrlo tužno, i samome Regoču vrlo se nažao dalo, ali tomu zlu ne mogaše nikako doskočiti, te govoraše, gledajući ono more: »Ovoliku vodu ni izgrabiti ni posrkati ne mogu da vam oslobodim sela. Što ću vam, ele, djeco moja?«

Ali se uto javi Liljo, najmudrije dijete onih kotara:

— Regoču, baća moj, ako ne možeš ti da posrčeš ovoliku vodu, zemlja će je posrkati, zemlja! Probij rupu u zemlji, propusti ovo more u zemlju.

Bože moj, kolika je mudrost u djeteta koje nije veće nego prst Regočev!

Zaista udari Regoč o zemlju, probije rupu, a zemlja, kao žedna aždaja, stane srkati, srkati, gutati i navlačiti u se ono silno more sa čitave ravnice. Ne potraja dugo i posrka zemlja svu vodu i ukaza-

še se opet sela, polja i livade, povaljane i zamuljene, ali svako na svom mjestu.

Obradovaše se tužni čobani i čobanice, ali najradosnija od svih bijaše Kosjenka. Pljesnu ona u ručice i povika:

— Alaj, divote li kad se ova polja opet pozlate i livade zazelene!

Ali nato opet oboriše glavu čobani i čobanice, a Liljo reče:

— A tko će nas uputiti kako da posijemo polja i oremo njive kad nam nitko stariji ne osta?

I zaista na daleko i široko ne bijaše nikoga starijega nego samo ova hrpa jadne djece u ovoj povaljenoj ravnici, a s njima Regoč koji bijaše toliko golem, nespretan i neuputan da nije mogao ni glavom zaviriti pod njihove krovove, niti se što razumio u njihova polja i plugove.

Snuždiše se iznova svi, a ponajviše Regoč koji bijaše toliko zavolio prekrasnu Kosjenku — a sada eto ne mogaše ni njoj ni čobančadi da bude od kakve koristi.

A što je bilo najgore: zaželio se Regoč silno svoga pustoga Legena! Bijaše se on ove noći nagutao mulja za hiljadu godina i nagledao strahota i suviše. Zato ga velika želja morila za golemim i pustim Legenom gdje je u miru brojio kamen tolike stotine godina.

Snuždeni dakle stoje čobani, snužden Liljo, a snužden ponajviše Regoč. Zaista bijaše žalosno pogledati ovu hrpu dječice što će bez svojih starijih morati poginuti i povenuti kao cvijet bež korijena.

Samo Kosjenka radosno zvrkaše amo-tamo, jer ona nikada ne bijaše tužna.

Ujedared poviknu Kosjenka:

— Gledajte! gledajte! Kakvi su ono ljudi? Alaj tî moraju znati čudésā i pripovijestî!

Svi pogledaše napram selu, a kad tamo, na jednom prozoru ukazale se dvije glave: starac i starica. Domahuju maramicom, zovu djecu po imenu i smiju se da im se sve sjaje ona navorana lica. Bijahu to šukundjed i šukunbaba, što bijahu jedini mudri u dva sela te se spasoše na tavan.

Alaj bože! Da su djeca ugledala na ovom tavanu sunce od istoči i zvijezdu Danicu, ne bi toliko vrisnula od radosti. Sve se do neba čuje kako vrište:

— Bako! Djede!

I poletješe djeca kao mlada vižlad naprama selu — pred svima Kosjenka kojoj zlatna kosa na vjetru prši, a za njima ovce i janjići. Ne ustaviše se sve do sela gdje ih dočekaše na kućnim vratima djed i baka. Dočekaše ih, uhvatiše ih u naručaj, te ne znadoše svi zajedno kako da bogu zahvale što je dao babi i djedu toliko mudrosti te se spasoše na tavan. Ovo pak i radi toga bijaše dobro što ono bijahu sasvim priprosta sela, te u njih ne bijaše knjiga ni upisa; tko bi spominjao čobančadi o nesreći koja bješe nastala od zlobe, kad ne bi ostali djed i baka živi?

Kad se dakle bijahu izgrlili, sjetiše se Regoča. Obazreše se po ravnici — ali Regoča nema! Nema ga nigdje — nestao je ujedared, onolika grdosija, nestao kao miš u rupi.

I zaista bijaše Regoč nestao kao miš u rupi. Kad se naime ukazaše na tavanu djed i baka, uplašio se Regoč kao još nikada u svom životu. Uplašio se on strahovito njihovih navoranih išaranih staračkih lica.

---

vižle, vižlad — mlado obijesno štene, psetance

— Ele, bože moj, koliko li su strahota ovi starci doživjeli u ovome kraju kad su im lica takva — pomisli Regoč i od prevelikoga straha skoči istim časom u onu rupu kuda bijaše propala Zlovoda — i uteče putem natrag do svog pustoga Legena grada.

*

Sve je pošlo po dobru u selu. Djed i baka upućivahu djecu, te djeca orala i sijala. Po savjetu bake i djeda učiniše samo jedno selo i jedno gumno, jednu crkvu i jedno groblje, kako više ne bi bilo zlobe ni nesreće.

Sve je pošlo po dobru, no najljepše od svega bijaše što imađahu nasred sela krasnu kulu od gorskoga mramora, a navrh kule bijahu učinili vrt gdje cvatijahu naranče i dafine. Tu je obitavala prekrasna Kosjenka i gledala sa kule kao sa oblaka po svemu onome kraju koji joj bijaše toliko omilio čim bijaše prvi put sašla na zemlju.

A uvečer, kad poljski posao bijaše gotov, dovodio Liljo na kulu čobanice i čobane, te na mjesečini u vrtu kolo igrahu i pjesme pjevahu sa prekrasnom, milokrvnom, radosnom Kosjenkom.

Regoč se pak pod zemljom još sastade sa vodom Zlovodom, te bućkalo i tutnjilo pod zemljom gdje se on s njome rvaše, dok je ne propusti sve dublje i dublje, do dna pakla, da nikad više ne posluži zlobi ljudskoj.

A onda dalje pođe Regoč do svog Legena. Tamo i sad sjedi, kamen broji i bogu se moli da ga nikad više ne odvede od silnoga i pustoga Legen-grada kuda bijaše najbolje pristao onako golem i neuputan.

dafina (grč.) — lovorovo drvo, lovorika

Hvala ti, dobri gospodaru, na svemu dobru što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći a znati da imam sina, negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta a da moram zaboraviti sina!

ŠUMA STRIBOROVA

I.

Zašao neki momak u šumu Striborovu, a nije znao da je ono šuma začarana i da se u njoj svakojaka čuda zbivaju. Zbivala se u njoj čuda dobra, ali i naopaka — svakome po zasluzi.

Morala je pak ta šuma ostati začarana dokle god u nju ne stupi onaj kojemu je milija njegova nevolja nego sva sreća ovoga svijeta.

Nasjekao dakle onaj momak drva i sjeo na panj da počine, jer bijaše lijep zimski dan. Ali iz panja iziđe pred njega zmija i stade se umiljavati oko njega. Ono pak ne bijaše prava zmija nego bijaše ljudska duša, radi grijeha i zlobe ukleta, a mogao ju je osloboditi samo onaj koji bi se s njom vjenčao. Bljeskala se zmija kao srebro na suncu i gledala momku upravo u oči.

— Lijepe li gujice, bože moj! Gotovo da bih je i kući ponio — progovori momak od šale.

— Evo budalaste glave koja će me osloboditi na svoju nesreću — pomisli grešna duša u guji, požuri se i pretvori se odmah od guje u ljepotu djevojku te stade pred momka. Rukavci joj bijeli i vézeni kao krila leptirova, a sitne nožice kao u banice. Ali kako bijaše zlobno pomislila, onako joj ostade u ustima gujin jezik.

— Evo me! Vodi me kući i vjenčaj se sa mnom! — reče guja-djevojka momku.

Sad da je ono bio siguran i dosjetljiv momak pa da je brže mahnuo ušicom od sjekire na nju i da je viknuo: »Nisam baš ja mislio da se sa šumskim čudom vjenčam«, postala bi djevojka opet gujom, i utekla bi u panj i nikomu ništa.

Ali ono je bio neki dobričina, plašljiv i stidljiv mladić, pak ga bilo stid da joj ne ispuni želju kad se već radi njega pretvorila. A baš mu se i svidjela jer je bila ljepolika, a on, neuputan, nije mogao znati što joj je ostalo u ustima.

Uze on djevojku za ruku i povede je kući. A živio je taj momak sa svojom starom majkom i pazio majku kao ikonu.

— Evo, majko, snahe — reče momak kad stigoše on i djevojka kući.

— Hvala bogu, sinko — odvrati majka i pogleda ljepotu djevojku. Ali je majka bila stara i mudra i odmah spozna što imade snaha u ustima.

Ode snaha da se preobuče, a mati reče sinu:

— Lijepu si mladu izabrao, samo pazi, sine, nije li ono guja!

Sin se malone skamenio od čuda: otkud njegova mati znade da je ono bila guja? Razljuti se u srcu i pomisli: »Moja majka mora da je vještica.« I odmah zamrzi na majku.

Počelo njih troje živjeti zajedno, ali ono zlo i naopako. Snaha ježičljiva, nazlobna, proždrljiva i goropadna.

Bila je tamo litica visoka do oblaka, pa snaha zapovjedi jednog dana starici neka joj donese snijega sa vrha litice da se umije.

— Nema puta na ovu visinu — reče starica.

— Uzmi kozu, neka te vodi. Kuda ona gore, tuda ti naglavce dolje — reče snaha.

Tamo bio i sin, pa se nasmijao na te riječi samo da ugodi svojoj ženi.

To se tako ražalilo majci da odmah pođe na liticu po snijeg, jer joj nije bilo žao života. Idući

ikona (grč.) — slika sveca ili božanstva izrađena na drvu ili platnu

putem, htjela se pomoliti bogu za pomoć, ali se predomisli govoreći: »Opazio bi bog da mi sin ne valja.«

No bog joj ipak osta na pomoći, i ona sretno donese snasi snijega s litice ispod oblaka.

Drugoga dana zapovjedi snaha baki:

— Idi tamo na jezero zamrznuto. Usred jezera ima rupa. Uhvati mi na rupi šarana za ručak.

— Provalit će se led poda mnom, propast ću u jezero — odvrati baka.

— Radovat će se šaran, propadneš li s njime — reče snaha.

I opet se sin nasmijao, a baka se tako ražalostila da odmah ode na jezero. Pucketa led pod bakom, plače ona da joj se suze po licu mrznu. Ali još neće da se bogu moli, taji pred bogom da joj je sin grešan.

— I bolje da poginem — misli baka i ide po ledu.

Ali još nije došlo vrijeme da baka umre. Zato preletje nad njom galeb, noseći ribu. Omakne se riba galebu i padne upravo pred baku. Baka uze ribu i donese sretno snasi.

Trećeg dana sjela baka uz ognjište i uzela sinovu košulju da je okrpa. Kad to vidje snaha, poletje do nje, istrže joj košulju iz ruku i viknu:

— Ostavi to, sljepice stara, nisu to tvoji poslovi!

I ne dade majci da okrpa sinovu košulju.

Sad se starici posve rastuži srce, te ona ode pred kuću, sjedne na onoj cići zimi na klupu i pomoli se bogu:

— Bože moj, pomozi mi!

Uto vidje ona kako k njoj ide neko ubogo djevojče, na njemu samo izderana rubina, a rame pomodrelo od studeni jer joj se rukav iskinuo. Ali se

svejedno djevojče nasmijava jer je umilne ćudi. Pod pazuhom joj svežanj trieśća.

— Hoćete li, bako, kupiti luči? — pita djevojče.

— Nemam novaca, kćerce, nego ako hoćeš da ti okrpam taj rukavčić — reče tužna baka koja je još držala u rukama iglu i konac za sinovu košulju.

Baka okrpa djevojčici rukav, a djevojka joj dade svežanj luči, zahvali joj milo i ode dalje, radosna što joj rame ne zebe.

II.

Uveče reče snaha baki:

— Mi ćemo poći u goste kumi, a ti da si ugrijala vode dok se vratim.

Bila snaha proždrljiva i uvijek gledala gdje da se ugosti.

Kad oni odoše, osta baka sama, pa uze onog trieśća što joj ga prodalo djevojče, i potpali oganj na ognjištu, a onda ode u komoru po drva.

Dok je ona u komori tražila drva, začuje kako u kuhinji nešto pucka, nešto kucka: kuc! kuc!

— Tko je božji? — upita baka iz komore.

— Domaći! Domaći! — ozovu se iz kuhinje neki sitni glasovi kao da žvrgolje vrepci pod strehom.

Dalo se baki na čudo što je ovo ovako u noći, i ona uđe u kuhinju. Kad ona tamo, ali ono se na ognjištu istom rasplamsale luči, a oko plamena za-

Domaći (»Domovije«). U svih slavenskih naroda nazivaju se tako mali kućni dusi koji dolaze na ognjište, pak više puta mnogo kvara učine, a katkad znaju i dobro učiniti. (Objašnjenje I. B. M.)

igrali kolo »Domaći«, sve sami mužići od jedva pô lakta. Na njima kožusi, kapice i opančići crveni kao plamenovi, kosa i brada sivi kao pepeo, a oči žarke kao živi ugljen.

Izlazi njih sve više i više iz plamena, svaka luč po jednog daje. Kako izlaze, tako se smiju i vrište, prebacuju se po ognjištu, cikću od veselja i hvataju se u kolo.

Pa zaigra kolo: po ognjištu, po pepelu, pod policu, na stolicu, po ćupu, na klupu! Igraj! Igraj! Brzo! Brže! Cikću, vrište, guraju se i krevelje. Sol prosuše, kvas proliše, brašno rastepoše — sve od velike radosti. Vatra na ognjištu plamsa i sjaji, pucka i grije; a baka gleda i gleda. Nije joj žao ni soli ni kvasca, nego se raduje veselju što joj ga bog šalje na utjehu.

Čini se baki da se pomladila — nasmije se kao grlica, poskoči kao curica, hvata se u kolo sa Domaćima pa zaigra. Ali joj ipak ostalo još čemera u srcu, a to bijaše tako teško te kolo odmah stade.

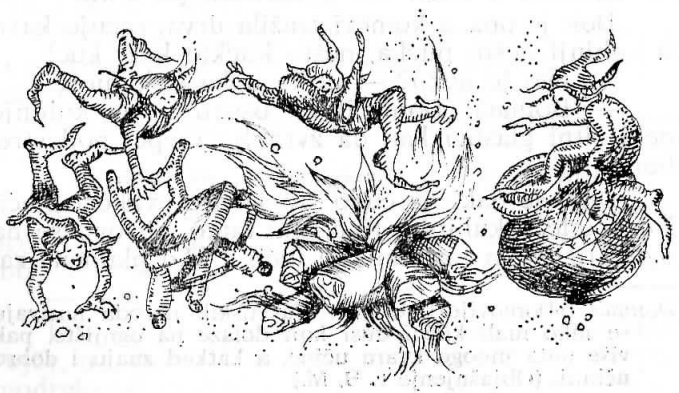

— Božja braćo — reče onda baka Domaćima — biste li vi meni znali pomoći da ugledam jezik svoje snahe, pa kad kažem momu sinu što sam na svoje oči vidjela, možda se opameti!

Baka stane pripovijedati Domaćima sve kako je bilo. Domaći posjedali uokolo po rubu ognjišta, nožice ovjesili niz ognjište, nanizali se kao čičak do čička i slušaju baku, pa sve klimaju glavom od čuda. Kako klimaju glavama, onako im se žare crvene kapice: mislio bi tko ono sama vatra na ognjištu plaminja.

Kad je baka svršila pripovijedanje, viknu jedan od Domaćih, po imenu Malik Tintilinić:

— Ja ću ti pomoći! Idem u sunčanu zemlju i donijet ću ti svračjih jaja. Podmetnut ćemo ih pod kokoš, pa kad se izlegu svračići, prevarit će se snaha: polakomit će se kao svaka šumska guja za svračićima i isplazit će jezik.

Svi Domaći ciknuše od radosti što se Malik Tintilinić tako dobro dosjetio. Još oni najbolje vrište, ali ide snaha iz gostiju i nosi sebi kolač.

Nasrne snaha ljutito na vrata da vidi tko to u kuhinji vrišti. Ali kad ona raskrili vrata, a ono: top! — prasne plamen, skočiše Domaći, topnuše svi u jedan mah nožicama o ognjište, ponesoše se nad plamen, poletješe pod krov — kvrcnuše daščice na krovu i nestade Domaćih.

Samo Malik Tintilinić ne uteče nego se sakrije u pepelu.

Kako je plamen iznenada prsnuo uvis, a vrata udarila o vratnicu, onako se uplašila snaha i od straha sjela na zemlju kao vreća. Rastepe joj se

Malik Tintilinić. Stari narodni naziv za jednoga od najživljih »Domaćih«. (Objašnjenje I. B. M.)

kolač u rukama, raspadnu joj se kose i češljevi, bulji oči i viče od jada:

— Što je ovo bilo, nesrećo stara?

— Vjetar podigao plamen kad si otvorila vrata — reče baka i mudro se drži.

— A što je ono u pepelu? — opet će snaha, jer je iz pepela virila crvena peta opančića Malika Tintilinića.

— Ono je žeravica — odvraća baka.

Ali snaha ne vjeruje nego ustane onako raspletena i ide da vidi izbližega što je na ognjištu. Prikučila se licem do pepela, ali se Malik Tintilinić hitro baci nožicom i kvrcne petom snahu po nosu. Više snaha kao da se u moru topi, sva je garava po licu, a pepeo joj posuo raščupane kose.

— Što je ovo, nesrećo stara? — pita snaha.

— Poprskao te kesten iz žeravice — odvraća baka, a Malik Tintilinić u pepelu puca od smijeha.

Kad je snaha otišla da se umije, pokaže baka Maliku Tintiliniću gdje je u komori snaha nasadila kokoš da bude malih pilića za Božić. Još iste noći donese Malik svračjih jaja i podmetne ih pod kokoš umjesto kokošjih.

III.

Zapovjedila snaha baki da dobro pazi na kokoš, pa kad se izlegu pilići, neka joj javi. Pozvat će snaha čitavo selo da vidi kako ona ima pilića za Božić kad ih nitko nema.

Došlo vrijeme, izlegli se svračići. Javi baka snahi da su pilići izašli, a snaha pozove selo. Došle kume i susjede, malo i veliko, a bio tamo i sin bakin. Snaha zapovjedi baki da donese gnijezdo u trijem.

Donese baka gnijezdo, podigoše kokoš, a ono u gnijezdu nešto zakriješti: iskočiše goli svračići, pa skok! skok! po trijemu.

Kada snaha-guja opazila ovako iznenada svračiće, prevari se, polakomi se u njoj zmijina ćud, poletje snaha po trijemu za svračićima i isplazi za njima svoj tanki i šiljasti jezik kao u šumi.

Vrisnuše i prekrstiše se kume i susjede te povedoše svoju djecu kući, jer upoznaše da je ono zaista šumska guja.

Majka pak radosno pođe do sina govoreći:

— Otpremi je, sine, otkud si je doveo, sad si na svoje oči vidio koga u kući hraniš. — I mati htjede da ogrli sinka.

Ali sin je bio baš posve budalast čovjek, pa se još više usprkosio i suprot sela i suprot majke i suprot istih svojih očiju: Neće da sudi ženi-guji, nego još vikne na majku:

— Otkud tebi svračići u to doba, vještice stara? Nosi mi se iz kuće!

E, sad je mati vidjela da pomoći nema. Zacvili kao ljuta godina i samo umoli da je bar ne tjera iz kuće dok je dan, da ne vidi selo kakvog je sina othranila.

Sin privoli da mati ostane do večera još u kući.

Kad je došla večer, uze baka u torbu nešto kruha i nešto onih luči što joj ih je dalo ubogo djevojče. A onda ode kukajući iz kuće sinove.

Čim je mati prešla preko praga, utrne se vatra na ognjištu i pade raspelo sa stijene. Ostadoše sin i snaha u mračnoj izbi — i sada sin osjeti kako je počinio veliku grehotu na majci, i pokaje se jako. Ali ne smije da ženi o tom govori jer je plašljiv, nego joj kaže:

— Hajdemo za materom da vidimo kako će poginuti od studeni.

Skoči veselo zlorada snaha, nađe im kožuhe, obukoše se i odoše izdaleka za staricom.

A baka žalosna ide po snijegu, u po noći, preko polja. Kad je došla na jedno veliko strnište, uhvati je takva studen da nije mogla dalje. Zato izvadi iz torbe one luči, razgrne snijeg i potpali vatru da se malo ugrije.

Jedva se luči rasplamsale, ali ono čudo! Eto iz njih izlaze Domaći, upravo kao da je na kućnom ognjištu!

Iskakuju iz vatre sve uokolo u snijeg, a za njima iskre frcaju na sve strane u tamnu noć.

Milo je baki, gotovo bi proplakala od milinja što je ne ostaviše samu na putu. A oni se kupe oko nje, smiju se i zvižde.

— Božja braćo — reče baka — nije meni do radosti, nego mi hajde pomozite u nesreći.

Pripovjedi baka Domaćima kako se budalasti sin još više pozlobio na nju otkad se i on i selo uvjerilo da je u snahe zaista gujin jezik.

— Izagnao me, a vi pomozite ako znate.

Malo šute Domaći, malo tepu snijeg s opančića i ne znaju baki savjeta.

Ali onda Malik Tintilinić reče:

— Hajdemo do Stribora, starješine našega. On svačemu savjeta znade.

I odmah se Malik popne na glogov grm, zviznu u prste, a ono iz mraka preko tišina dokasa k njima jelen i dvanaest vjeverica.

Posadiše baku na jelena, a Domaći posjedaše na vjeverice i pođoše put šume Striborove.

Jašu oni kroz noć — na jelenu rogovi i paroščići, a na svakom paroščiću zvjezdica. Sjaji se jelen i kazuje put, a za njim juri dvanaest vjeve-

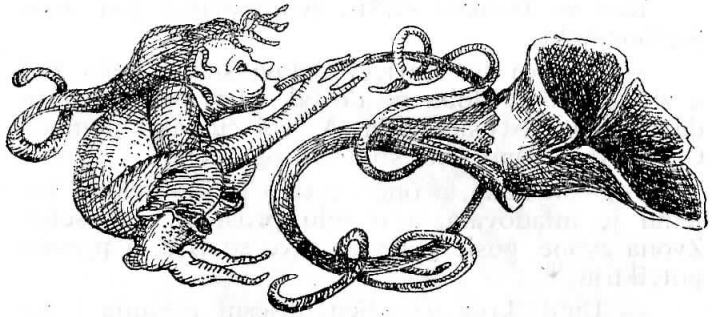

rica, a u svake vjeverice dva oka kao dva draga kamena. Jure oni i žure, a za njima izdaleka trči snaha i sin, sve im nestaje sape.

Tako stigoše do šume Striborove, i ponese jelen baku kroz šumu.

Spozna snaha sve u mraku da je ovo šuma Striborova gdje je ona već jednom radi grijeha ukleta bila, ali od velike zlobe ne može se ni sjetiti svojih novih grijeha, ni pobojati se za njih, nego se još više raduje govoreći: »Propast će neuka baka u ovoj šumi sred tolikih čarolija« — i poletje još brže za jelenom.

Donese dakle jelen baku pred Stribora. Stribor pak bijaše šumski starješina. Sjedio je sred šume, u dudu tako velikom da je u njem bilo sedam zlatnih dvorova i osmo selo, srebrnom ogradicom ograđeno. Pred najljepšim dvorom sjedi Stribor na stolici, u crvenoj kabanici.

— Pomozi baki, propala je od snaje-guje — rekoše Domaći Striboru kad mu se bijahu poklonili i oni i baka. Pripovjede oni sve kako je bilo. A snaha i sin došuljali se do duba, pa kroz crvotoč gledaju i slušaju što će biti.

Kad su Domaći svršili svoju pripovijest, reče Stribor baki:

— Ne boj se, starice! Ostavi snahu neka živi u zlobi dok je zloba ne dovede opet onamo otkuda se prerano oslobodila. A tebi ću lako pomoći. Gledaj tamo ono selo, srebrom ograđeno!

Pogleda baka, a ono njezino rodno selo u kojemu je mladovala, a u selu proštenje i veselje. Zvona zvone, gusle gude, zastave se viju, a pjesme potcikuju.

— Uniđi kroz ogradicu, pljesni rukama i pomladit ćeš se odmah. Ostat ćeš u selu svome da mladuješ i da se raduješ, kao pred pedesetak godina! — reče Stribor.

Razveseli se baka kao nikada, poletje odmah do ogradice, uhvatila se već rukom za srebrna vratašca, ali se uto još nečega sjetila, pa upita Stribora:

— A što će biti od mog sina?

— Ne budali, bako! — odgovori Stribor — otkud bi ti za svog sina znala? On će ostati u ovom vremenu, a ti ćeš se vratiti u mladost svoju! Ni znati nećeš za kakvog sina!

Kad je baka ovo čula, zamisli se teško. A onda se polako vrati od ogradice, dođe natrag pred Stribora, nakloni se duboko i reče:

— Hvala ti, dobri gospodaru, na svemu dobru što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći a znati da imam sina, negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta a da moram zaboraviti sina!

Kad je baka ovo izrekla, strahovito jeknu cijela dubrava, prestadoše čari u šumi Striborovoj, jer je baki bila draža njezina nevolja nego sva sreća ovog svijeta.

Zanjiše se čitava šuma, provali se zemlja, propade u zemlju ogromni dub sa dvorovima i sa selom srebrom ograđenim, nestade Stribora i Domaćih — ciknu snaha iza duba, pretvori se u guju — uteče u rupu — a majka i sin nađoše se nasred šume sami, jedno uz drugo.

Pade sin pred majku na koljena, ljubi joj skute i rukave, a onda je podiže na svoje ruke i nosi kući kuda sretno do zore stigoše.

Moli sin boga i majku da mu oproste. Bog mu oprosti, a majka mu nije ni zamjerila bila.

Momak se poslije vjenčao s onim ubogim i milim djevojčetom što im bijaše dovela Domaće u kuću. Još i sad sretno žive svi zajedno, pak im Malik Tintilinić u zimnje večeri rado na ognjište dohodi.

Idite vi, djeco, vratite se na krčevinu, pa kad vam je oprošteno, vi živite i uživajte u pravednosti ono što vam je suđeno. A ja idem da pomognem onome kojemu se najbolje daje uz najtežu cijenu.

KAKO JE POTJEH TRAŽIO ISTINU

I.

Bilo je to u vrlo davno doba. Na jednoj krčevini u staroj bukovoj gori živio starac Vjest sa svoja tri unuka. Desilo se da je starac ostao sam sa svojom unučadi te ih othranio odmalena. Bili pak unuci sad već poodrasli momci, djedu do ramena i poviše ramena. Zvali se oni: Ljutiša, Marun i Potjeh.

Jednog jutra u proljeće ustade stari Vjest rano prije sunca, probudi svoja tri unuka i reče im da idu u šumu gdje su lani med vadili i da vide kako li su pčelci prezimili i izlaze li već pčelice od zimskoga sna. Marun, Ljutiša i Potjeh ustadoše, opremiše se i odoše.

Bijaše dobar komad puta do onog mjesta gdje bijahu pčelci. No sva tri brata poznavahu šumske prolaze, zato uđoše sigurno i radosno u šumu. Nego u šumi bijaše još nekud tamno i nemilo jer sunce još ne bješe granulo, niti se čule ptice ili zvjerke. Zato postade braći nekako strašno u ovoj tišini jer se zorom prije sunca rado povlačio šumom sve od krošnje do krošnje zlobni Bjesomar, vladar svih šumskih bjesova.

Zato braća stadoše jedan drugoga ispitivati: što li sve ima po svijetu? No kako ne bijaše ni jedan od njih još nikada izašao iz one šume, nisu jedan drugome znali da pripovijedaju o svijetu, i tako se još više obneveseliše. Ele, kako bi se ma-

---

Bjesomar. Tako nazivahu Stari Slaveni u nekim krajevima vladara zlih i opakih sila. (Objašnjenje I. B. M.)

lo obodrili, stadoše oni pjevati i ovako dozivati Svarožića da izvede sunce:

Moj božiću Svarožiću
Zlatno sunce, bijeli svijet!
Moj božiću Svarožiću.
Lunajlije, lunaj le!

Tako pjevajući šumom u sav glas, iziđoše na jedno mjesto sa kojega se vidjelo drugo brdo. Kad oni tamo, ali navrh onoga brda sinu sjajnost kakve još nikada ne bijahu vidjeli, a treptjela je kao zlatan barjak.

Protrnuše braća od čuda, a ona svjetlost iščezne s brda i stvori se bliže povrh jednoga velikog kamena, zatim još bliže povrh stare lipe i napokon zasjaji kao čisto zlato upravo pred njima. I ukaza im se prekrasno momče u blistavu odijelu, a oko njega zlatna kabanica trepti kao zlatan barjak. Ne mogu braća ni da pogledaju u lice momčetu nego pokriše oči rukama od velikog straha.

— Što me zovete kad me se bojite, momčići ludovčići! — nasmije se blistavo momče, a bijaše ono Svarožić. — Svarožića zovete, Svarožića se bojite; bijeli svijet spominjete, bijeloga svijeta ne poznate! Nego hajde da vam pokažem svijet: i zemlju i nebo i da vam rečem što vam je suđeno.

To reče Svarožić te omahnu zlatnom kabanicom i zahvati zlatnim skutom Ljutišu, Maruna i Potjeha. Omahnuo je Svarožić, vije se kabanica, a braća na skutu kabanice viju se i kruže s njom; viju, kruže, kruže, a pred njima poče prolaziti cijeli svijet. Ponajprije vidješe sve blago i sva polja i sva dobra i sva bogatstva što ih onda na svijetu bijaše. Pa onda viju, viju, kruže, kruže i vide sve vojske i sva koplja i sve sulice i sve vojskovođe, i sve pljenove što ih tada na svijetu bijaše. Pa onda još jače viju, viju, kruže, kruže i odjedared vide sve zvijezde i sve zvjezdice i Mjesec i Vlašiće i vjetar i sve oblake. Od tolikog viđenja sve se smutilo braći, a ono kabanica sveudilj trepti i šumi i šušti kao zlatan skut, a Ljutiša, Marun i Potjeh nađoše se opet na tratini. Pred njima zlatno momče Svarožić stoji kao i prije i ovako im kaže:

— Evo, sada ste, momčići ludovčići, vidjeli sve što na svijetu ima. A sad čujte što vam je suđeno i što treba da radite za svoju sreću.

Čim on to reče, a braća se još više uplašiše i dobro napnu pamet i uši kako bi sve točno upamtili. Al uto Svarožić već bijaše progovorio: — Evo, što vam je raditi: ostanite na krčevini i ne ostavljajte djeda dok on vas ne ostavi, i ne idite u svijet ni za dobrim ni za lošim poslom dok ne vratite ljubav djedu. — Kad ovo izreče Svarožić, omahne kabanicom i nestane ga kao da ga nikad bilo nije, a u šumi nasta bijeli dan.

Ovo sve slušao i gledao Bjesomar, vladar šumskih bjesova. Bijaše se on došuljao kao magla, sve od krošnje do krošnje, za braćom, te se sakrio među granama stare bukve.

Već odavna bijaše Bjesomar zamrzio starca Vjesta. Zamrzio ga kako pogana čeljad mrzi pravedna čovjeka, a mrzi ga ponajviše poradi toga što starac bijaše na krčevini zaveo sveti oganj da se nikad ne ugasi. A Bjesomaru se ljuto kašljalo od svetog dima.

Ne svidje se dakle Bjesomaru da braća poslušaju Svarožića te da ostanu uz djeda i da ga slu-

Svarožić. Sunčanu svjetlost zamišljali su naši pređi u obliku prekrasna mladića po imenu Svarožića. (Objašnjenje I. B. M.)

že, nego on zamisli da naudi Vjestu i da mu kakogod pobuni unučad.

Zato kad se Ljutiša, Marun i Potjeh osvijestiše od onolikog čuda i kad se podigoše da pođu kući, Bjesomar brže-bolje kao oblak s vjetrom, strugne u šumski dol gdje bijaše velika rakita. U rakiti pak puno sve bjesova. Sitni, nakazni, guravi, mrljavi, razroki i svakojaki, igrali se oni po rakiti. Tako oni zviždali, ciculjigali i lakrdijali. Bijahu oni luda i bezglava čeljad, koja niti je za koji posao, niti može kome nauditi dok ih koji čovjek ne primi k sebi. Ovo pak naumi Bjesomar.

Zato on izabere trojicu od njih i zapovjedi im da pođu tamo i da zaskoče svaki po jednog od one braće i da gledaju kako li će po njima nauditi starome Vjestu.

Dok Bjesomar tako biraše bjesove, dotle Marun, Ljutiša i Potjeh iđahu putem, a bijahu tako uplašeni te nijesu upamtili ni ono što su gledali leteći, ni ono što im bješe rekao Svarožić.

Došavši pred kolibu, sjedoše na kamen i kazivahu djedu što im se desilo.

— A što si vidio leteći i što ti je kazao Svarožić? — upita Vjest najstarijega unuka Maruna. Našao se Marun u neprilici jer ne bijaše ništa upamtio, niti se mogaše dosjetiti što li mu je rekao Svarožić. No ispod kamena na kojem sjeđahu iziđe mali bijes, sasvim malen, nakazan i rogat, a siv kao miš.

Potegnu bijes Maruna odostrag za košulju i šapnu mu: »Reci: vidio sam silena bogatstva, stotinu pčelaca, kolibu od drva tesanoga i mnogo krzna najskupljega. I rekao mi Svarožić: bit ću najbogatiji među braćom.«

rakita — vrsta niske vrbe sa crvenkastom korom

Marun i ne promisli je li istina što mu bijes govori, nego se obradova i onda reče djedu kako mu bijes šaptaše. Čim on reče, a bijes mu skoči u torbu, sakrije se u jedan kut torbe i ostane tamo.

Upita Vjest drugog unuka Ljutišu što li je vidio leteći i što li kaza Svarožić? — I Ljutiša nije ništa vidio i ništa upamtio. No ispod kamena iziđe drugi bijes, sasvim malen, ružan, nakazan i rogat, a sur kao tvorić. Povuče bijes Ljutišu odostraga za košulju i šapnu mu: »Reci: vidio sam mnogo ljudi oboružanih, mnogo lukova i strelica i mnogo robova okovanih. I rekao mi Svarožić: bit ćeš najsilniji među braćom svojom.«

Ljutiša kao i Marun ništa ne promisli nego bijaše veoma radostan i slaže djedu kako mu bijes šaptaše. A bijes mu odmah zaskoči za vrat, puzne mu u košulju, sakrije se u njedrima i ostane tamo.

Sad upita djed najmlađeg unuka Potjeha; no ni on nije ništa upamtio. Al iziđe ispod kamena treći bijes, najmlađi, najružniji, rogat u velike rogove, a crn kao krtica.

Povuče bijes Potjeha za košulju i šapnu: »Reci: sve nebo i sve zvijezde i sve oblake sam upoznao. I reče mi Svarožić: bit ćeš mudrac najveći i razumjet ćeš što govore vjetrovi i kazuju zvijezde.«

Ali Potjeh vrlo ljubljaše istinu, zato ne htjede da posluša bijesa, niti da laže djedu, nego otepe bijesa nogom i reče djedu:

— Ne znam, djede, ni što sam vidio ni što sam čuo.

Zacviči bijes, ugrize Potjeha za nogu i puzne kao gušter pod kamen. Potjeh pak odmah uze travu najljuću i poveže nogu kako bi brže zacijeljela.

II.

Kada Potjeh onako nogom otepe bijesa, uteče bijes najprije pod kamen, a onda se odšulja u travu te kroz travu odskače u šumu, a iz šume u rakitu.

Dođe bijes pred Bjesomara, pa drščući od straha reče:

— Bjesomare, ljuti care, evo nisam mogao da zaskočim momka kojega si mi odredio.

Razljuti se strahovito Bjesomar jer on poznavaše ono troje braće, pak se ponajviše i bojao Potjeha da će se istini dosjetiti. A dosjeti li se on istini, onda se Bjesomarlje neće riješiti ni starca Vjesta ni svetoga ognja.

Uhvati dakle ljuti Bjesomar bijesa za rog, podigne ga u zrak i ispraši ga dobro brezovačom.

— Idi tamo — viknu on tada — idi tamo do onoga momka i jao si ga tebi dosjeti li se istini.

Pusti iza ovih riječi Bjesomar bijesa, a ovaj, uplašen kao sinja kukavica, čučao tri dana u rakiti te smišljao i razmišljao: kako li će ozaviti tešku zapovijed. »Bit će meni taman ista muka sa Potjehom kao Potjehu sa mnom«, mišljaše bijes. On pak bijaše pusti lakrdijaš, pak mu se nikako nije računilo na teški posao.

Dok je on tako čučao u rakiti, dotle ona druga dvojica bjesova, jedan u torbi Marunovoj a drugi u njedrima Ljutišinim, bijahu već na poslu. Marun i Ljutiša počeše od onog dana lutati po gori i dolinama i malo kada noćivahu u kolibi — i to sve radi bjesova.

Šćućurio se bijes na dnu torbe Marunove, a taj je bijes volio bogatstvo negoli svoj desni rog. Bode on dakle Maruna po vas dan rogom u bokove i sve ga nagoni i sve mu cvili: »Hajde žurno,

hajde! Treba da se traži, treba da se nađe! Da tražimo pčelce, da sakupljamo meda, da djeljamo rovaš od stotinu reda«!

Ovo govorio bijes jer se u ono doba urezivalo na rovaš koliko bi tko obogatio.

Ljutišu pak bocka rogom bijes u njedrima, a taj je bijes htio da bude najjači među svima i gospodar svemu svijetu. Goni i nagoni dakle on Ljutišu da ide šumom tražiti mlade grabiće i tamne javore da od njih izradi junački pribor i oružje. »Hajde žurno, hajde! Treba da se traži, treba da se nađe: koplje, luk i strijela po junačkoj ćudi, da strepe pred nama i zvijeri i ljudi!« — cvilio bijes.

Slušali Ljutiša i Marun svoje bjesove i eto tako lutahu za svojim poslom kako ih bjesovi putili.

Potjeh pak onoga dana i još tri dana ostane uz djeda i podjednako misli i razmišlja: što li mu bješe Svarožić rekao. Jer Potjeh hoćaše da djedu istinu kaže, ali eto, nikako da joj se dosjeti.

Tako dan, tako dva, tako tri. Kad al treći dan, reći će Potjeh djedu:

— Zbogom, djede, odoh ja u goru i ne vraćam se dok se ne dosjetim istini, pa makar trajalo deset godina.

Vjest bijaše sijed starac, te mu na svijetu ne bijaše stalo ni do čega, jedino do njegova unuka Potjeha kojega je ljubio i milovao kao uveli list rosicu. Zato on protrne i reče:

— Što li će meni, sinko, ta istina kad ja, sijedi starac, mogu tri puta umrijeti dok joj se ti dosjetiš.

Tako reče i još se ražali više u srcu negoli u govoru i pomisli: »Kako li me dijete ostavlja«!

---

rovaš — crta, urez

Al Potjeh odgovori:

— Idem, djede, jer sam tako smislio da je pravedno.

Vjest bijaše mudar starac i pomisli: »Možda u ovome djetetu ima više mudrosti negoli u staračkoj glavi. Ako li pak jadan sagriješi na meni, morat će okajati na sebi, jer je pravedan i blagosloven.« Kad to pomisli Vjest, još se više rastuži, no ništa više ne reče nego se izljubi s unukom i pusti ga da ide kuda bijaše nakanio.

Potjeha pak jako zaboli srce za djedom, i malo-malo te bi se na pragu predomislio i ostao uz djeda. No onda se silom otkine, kako bijaše odlučio, i pođe u goru.

Dok se Potjeh tako rastajao od djeda, dotle se i onaj bijes iz rakite nakanio da se prihvati svoga teškog posla i pošao do krčevine da kakogod zaskoči Potjeha.

Ide dakle Potjeh u goru, a oborio glavu; kad on do prvog kamena, a pred njega bane onaj bijes.

»E, to je onaj isti«, pomisli Potjeh, »sasvim malen, nakazan, crn kao krtica, a rogat u velike rogove.«

Stane dakle bijes Potjehu na put i ne dade mu proći. Razljuti se Potjeh na ovo malo nakaze što mu smeta, pa podigne kamen, baci se na bijesa te ga zgodi upravo među rogove. — »Ubio sam ga!« — pomisli Potjeh.

Al kad pogleda tamo, a bijes živ i zdrav i još mu narasla dva roga na onome mjestu gdje ga je kamen udario.

»E, taj se ne tjera kamenom«, reče Potjeh sam sebi pa obađe bijesa i pođe dalje svojim putem. A bijes i opet skoči pred njega te sad slijeva sad zdesna trči i skače stazom pred Potjehom kao zec.

Tako oni stigoše do jednog mjesta koje bijaše kao mala ravan među stijenama a vrlo kamenita.

Na jednoj strani bijaše zdenac. — »Ovdje ću ostati«, pomisli Potjeh i odmah prostre kožuh pod divljaku jabuku i sjede da razmišlja i da se u ovome miru dosjeti: što li mu bijaše uistinu kazao Svarožić.

Al kad to vidje bijes, sjede upravo pred Potjeha pod grm i stade praviti svoje blezgarije i dosađivati mu. Pušta bijes Potjehu guštere pod noge, baca mu čičke na košulju i nagoni mu skakavce u rukav.

— Ovo je naopako, jadan! — pomisli Potjeh kad je to trajalo već neko doba. »Ostavio sam mudra djeda, rođenu braću i rodnu kolibu kako bih se na miru dosjetio istini, a sad evo dangubim vrijeme sa ovom rogatom besposlicom.«

No kako bijaše došao po čestitom poslu, pomisli da je najpravije da ipak ovdje ostane.

III.

Tako poživješe Potjeh i bijes zajedno na kamenitom zaravanku, i tako prvog dana, tako i svaki dan: bijes kvari i ometa posao Potjehu.

Istom svane lijepo jutro, a Potjeh ustane od sna i raduje se: »Tiha li dana, radosti moja! Danas ću se dosjetiti istini!« Al eto, već se sa divljake prosipa puna šaka jabuka po Potjehu, te mu sva glava zveči i sve mu se misli pometu. A ona se nagrda sa divljake smije i prenemaže od smijeha. Il se opet Potjeh u hladu ponajbolje zamisli i sve mu se čini: »Eto, eto, sad će mi sinuti u pamet, sad ću se domisliti istini!«, a ono bijes u onaj čas izdaleka namjeri bazgovom cijevi i polije Potjeha mlazom one hladne vodice, te mu se odmah izgubi u glavi što god bijaše smislio.

I što god ima ludorije, što god ima blezgarije, to bijes po zaravanku stvara. A još bi nekako i bilo da se nije Potjehu nekuda i mililo gledati ove ludorije. Koliko promišlja o svom poslu, toliko mu se oči otimaju da gleda što li sve stvara ono ludo čeljade.

Dogrdjelo to već i samom Potjehu jer ga sve više želja mori da se k djedu vrati, a vidi da se uz ovog bijesa nikada neće dosjetiti istini.

— Moram se ja njega riješiti — odluči Potjeh.

Ele, jednoga jutra zamislio bijes novu dangubu. Popeo se on navrh stijene na kojoj bijaše strma vododerina u kamenu, zajašio glatki klipić i spustio se po vododerini kao munja. Omili bijesu odmah ta igra kao nijedna druga, te mu se prohtije društva za nju. Uze on dakle travu i zazviždi u travu preko stijene i šume, a ono iz grmlja, kamenja, iz rakite i šaša dotrkaše, dođipaše sve mali bjesovi kao onaj prvi. On njima zapovijeda, a oni svaki uhvatiše po klipić, pa na stijenu. Pa da vidiš kada sjedoše na klipiće, te kad poletješe niz vododerinu! A bilo ih je svake ruke i svakog ple-

mena bjesovskoga. Crveni kao crvendaći, zeleni kao zelembaći, rutavi kao janje, golišavi kao žabe, rogati kao puž, šušati kao miš. Takvi oni lete niz vododerinu na svojim klipićima, kao luda vojska na ludim konjima. Lete niza stijenu, jedan drugomu za petama i ne zaustavljaše se do pol zaravanka gdje ležaše velik kamen, sav obrastao mahovinom. Tu se zaustavljaju na mahovini te se od velikog zamaha i od puste ludorije koprcaju jedan preko drugoga.

Tako se spušta i hohoće luda družba dva-tri puta, a u Potjehu sve jedna misao drugu goni: i gledao bi ih i smijao bi im se, a opet ga jad hvata što mu toliku halabuku dižu, pa tko bi se u njoj domislio istini. Amo-tamo, amo-tamo, al onda odluči Potjeh: »E, nema smijeha ni šaranja, ja se tih danguba riješiti moram jer uz njih badava sam došao ovamo«.

A Potjeh je opazio da sa vododerine silaze klipići baš pravcem prema zdencu, pa da nema onoga kamena sa mahovinom, odoše bjesovi strmoglavce u zdenac. Prikuči se dakle Potjeh onomu kamenu, pa kad se bjesovi uz hohot i grohot spustiše na svojim klipićima niza stijenu, a moj ti Potjeh brže odvali onaj kamen, i poleti luda vojska pravcem do zdenca. Do zdenca, pa u zdenac, naglavce sve jedan za drugim, sve jedan preko drugoga: i crveni kao crvendaći, i zeleni kao zelembaći, i rutavi kao janje, i golišavi kao žabe, i rogati kao puž i šušati kao miš, a prvi među njima onaj koji se bješe Potjeha nadovezao.

A Potjeh odmah navali onaj kamen na bunar, i eto, tako se uhvatiše bjesovi kao muhe u loncu.

Obveseli se Potjeh kako li se riješio bjesova, pa ode da sjedne i da se sada na miru dosjeti istini.

Al jao si ga njemu, jer se u zdencu počeše vrtjeti i bjesnjeti bjesovi kao još nikada. Iz zdenca počeše na sve pukotine iskakivati sitni plamečci što su ih od ljute muke bacali bjesovi. Stadoše žišci skakutati i titrati oko zdenca, te Potjehu odmah zakruži glava. Zatvori Potjeh zato oči da mu ne smetaju žišci.

Al ono u zdencu tolika galama, buka, piska i lupa, cvil i lavež, kucanje i zapomaganje, da Potjehu sve uši pucaju, pa gdje bi mogao o čem da misli! — Zato on začepi uši da ne čuje.

Al onda poče do njega pridolaziti para i sumpor i čađa što su ih u smrtnoj stisci puštali na pukotine zdenca bjesovi. Okruži čađa i sumpor Potjeha i stade ga gušiti i gušiti.

Spozna dakle Potjeh da tu nema hasne. »E, sada vidim bolan: poklopljeni bjesovi sto puta gori od puštenih«, reče Potjeh. »Pa hajd da ih pustim kad ih se ne mogu riješiti. Opet mi je lakše uz njihovu lakrdiju negoli uz toliko zapomaganje!«

Ode on dakle tamo i otklopi kamen, a uplašeni bjesovi ko divlje mačke poskakaše na sve strane i utekoše kud koji u goru i nikada ih više na zaravanak.

Ostade samo onaj jedan, crn kao krtica, a rogat u velike rogove, jer on od straha pred Bjesomarom nikako nije smio da ostavi Potjeha.

Nego i on se od onoga dana nekuda malo smirio i više poštovaše Potjeha nego dosele.

I tako se njih dva nekako pogode: obiknu jedan na drugoga i stanu živjeti jedan uz drugoga.

Al eto već minulo gotovo i godinu dana, a Potjeh još ni izdaleka da se domisli istini: što li mu zapravo bijaše rekao Svarožić?

Kad već godina blizu, ali bijesu počelo dozlogrđivati.

— Dokle ću ja ovako ovdje bivati? — pomisli on. Stoga jedne večeri kad je Potjeh baš nakanio da zaspi, dođe bijes do njega i reče:

— A kako ti to, golube, sjediš ovdje već malone godinu dana i što će to tebi? Eno ti možda djed na krčevini već i umro za to vrijeme!

Zaboli Potjeha srce kao da ga iglom ubolo — al on reče: — Eto, tako sam odlučio da ne idem odavle dok ne doznam istine jer je istina preča od svega. — Tako reče Potjeh jer on bijaše pravedan i blagosloven.

No Potjeha se duboko kosnulo što je bijes spomenuo o djedu, i cijele noći ne mogaše Potjeh da zaspi, nego se kida i lomi i sve misli: kako li je sa djedom, sa milim starcem njegovim?

IV.

Djed pak življaše za to vrijeme na krčevini s Marunom i Ljutišom, ali bijaše život okrenuo žalosno po djeda. Nijesu marili unuci za djeda, niti nastojali oko njega. Niti mu dozivali dobra jutra ni lake noći, nego jednako hodali za svojim poslovima i slušali svoje bjesove u torbi i njedrima.

Donosio Marun svaki dan nove pčelce iz šume, tesao grede, gradio i sagradio novu kolibu. A ponajpače izdjeljao deset rovaša i svaki dan broji i prebraja: kad će se rovaši ispuniti?

Ljutiša pak hodao po lovu i razboju, donosio krzna i divljači, dovlačio plijena i blaga, a jednoga dana doveo i dva roba zarobljena da služe i poslužuju braću po vas dan.

Teško i nemilo bivalo djedu Vjestu uza sve ovo, a teško i sve nemilije gledali unuci na starca. Šta će im starac kad neće da ga služe robovi nego

sramoti unučad te sam drva cijepa i sam donosi vodu sa kladenca? Tako došlo, te što god bilo na starcu, sve smetalo unucima, pa i to što je starac jednako prilagao svaki dan po cjepanicu svetom ognju.

Opazio dobro starac Vjest kuda sve to ide i da će se njemu doskora raditi o glavi. Ništa ne požali za životom, jer što će mu život, nego požali što će umrijeti a da ne vidi Potjeha, blagosloveno dijete svoje, radost starosti svoje.

Jedne večeri dakle (a bijaše to baš one večeri kad se Potjeh onako lomio radi djeda) reče Marun Ljutiši: — Hajde, brate, da se riješimo djeda. U tebe je oružje, dočekaj ga na kladencu pa ga smakni.

Ovo ponajpače govoraše Marun, jer mu se htjelo pod svaku cijenu stare kolibe da na onome mjestu podigne pčelinjak. — Ne mogu, brate — odvrati Ljutiša kojemu na krvi i na razboju ne bijaše toliko otvrdnulo srce koliko Marunu na bogatstvu i rovašima.

Al Marun nikako ne popušta, jer mu bijes u torbi jednako šapće i došapćuje. Vidio bijes u Marunovoj torbi da će on prvi maknuti Vjesta sa ovoga svijeta i tako steći veliku hvalu pred Bjesomarom.

Nagovara dakle Marun Ljutišu, al Ljutiša nikako ne htjede da svojom rukom ubije djeda. Složiše se dakle i dogovoriše napokon da će još iste večeri potpaliti staru kolibu. Neka izgori ona i u njoj starac.

Kad se sve na krčevini smirilo, odaslaše oni dakle robove neka čuvaju te noći u šumi stupice. Braća pak odšuljaju se do kolibe Vjestove, zatvore izvana vrata teškim klinom kako ne bi djed

kladenac — bunar

utekao iz plamena, i podmetnu vatru pod sva četiri ušaka.

Kad bijaše sve gotovo, odoše oni daleko u goru da ne čuju djedovo zapomaganje. Dogovoriše se da će obaći čitavu planinu kolika je, kako se ne bi vratili do jutra dok ne bude sve gotovo: i djed i koliba spaljeni.

Odoše oni, a vatra polako stade lizati oko uglova. No ono je bila stara orahovina, tvrda kao kamen, te plamen sve oko nje liže i oblizuje, ali ne može da je zahvati. Istom kasno u noć uhvati se vatra krova.

Probudi se starac Vjest, otvori oči i vidi da mu krov nad glavom gori. Ustade i pođe do vrata, pa kad nađe da su teškim klinom zamandaljena, odmah znadijaše čiji je posao.

— Oj, djeco moja, jadnici moji! — reče starac. — Iz srdaca vaših vadite, a na rovaše mećete. Ali gledajte: još vam rovaši nisu puni i mnogo čislo na njima nedostaje, a srca ste već do dna ispraznili kad eto palite djeda i rodnu kolibu.

To pomisli djed Vjest o Marunu i Ljutiši i više o njima ni jedne ne pomisli, nit se radi njih ražali, nego pođe da sjedne i da spokojno sačeka smrt.

Sjedne on dakle na škrinju i zamisli se o svom dugom životu. I što god je bilo u životu, ništa mu se ne učini teško, jedino to što u svom smrtnom času nema uza se Potjeha, ljubljeno dijete svoje koje ga je toliko ražalilo.

Dok on tako razmišljaše, dotle je stajao već sav krov u plamenu kao baklja.

Gorjele i pregorjele grede, stale pucati tavanice. Progorjele, popucale, pa se sa obje strane

ušak — uglovni potporanj, drveni stup, greda

kraj starca urušile i grede i tavanice sa plamenom u izbu. Okružio plamen Vjesta, raskrio se krov nad njime, vidjelo se gdje se zora po nebu razilazi pred suncem. Ustade stari Vjest, podiže ruke i oči k nebu i tako čekaše da plamen odnese sa ovoga svijeta i njega starca i staru kolibu njegovu.

V.

Teško se izmučio one noći Potjeh, a kad zora stade svitati, pođe on do zdenca da ohladi vruće obraze.

Upravo sunce nad nebo, a Potjeh prišao zdencu. Kako k zdencu, al iz vode zasjaji svjetlost. Zasjaji, podiže se, te kraj zdenca stade pred Potjeha prekrasno momče u zelenom odijelu. A bijaše ono Svarožić.

Protrne od radosti Potjeh i reče:

— Moj božiću Svarožiću, koliko te čekam! Reci mi jadnome što li mi ono reče da imam učiniti? Evo se ovdje kinim i mučim i dozivam svu mudrost godinu dana — i nikako da se dosjetim istini!

Kad on to reče, Svarožić nekud zlovoljno strese glavom i zlatnim pramom.

— Ej momčiću, momčiću! Rekao sam ti da ostaneš uz djeda svoga dok mu ljubav ne vratiš, i da ga ne ostavljaš dok on tebe ne ostavi — reče Svarožić.

A onda još reče:

— Mislio sam da si ti najmudriji od braće, a eto, ti baš i jesi najluđi. Kiniš se i mučiš i dozivaš mudrost godinu dana da doznaš istinu. A da si poslušao srce svoje kad ti je na pragu kolibe govorilo

da se povratiš i da ne ostavljaš djeda, eto ti, jadan, istine i bez mudrosti!

Tako reče Svarožić i još jedared zlovoljno strese glavom i zlatnim pramom, pa se ogrnu zlatnom kabanicom i nestade ga.

Zastiđen i zatečen ostade Potjeh sam uza zdenac, a iza kamena smijao se onaj lakrdijaš, onaj bijes: sasvim malen, nakazan i rogat u velike rogove. Dopalo se bijesu gdje Svarožić onako postidi Potjeha koji bijaše toliko pravedan. Kad se Potjeh povratio od prve zabune, kliknu radosno: — Brže da se umijem i da poletim do miloga starca svoga. — To reče i prikuči se zdencu da se umije. Nagnu se Potjeh da zahvati vode, nagnu se odviše, otkliznu se i padne u zdenac.

Padne u zdenac i utopi se.

VI.

Iskoči bijes iza kamena, skoči na rub zdenca i pogleda da na svoje oči vidi je li istina što mu se učinilo.

Jest, utopio se Potjeh, eno ga, leži na dnu vode, bijel kao vosak.

— Oje oj! — zacviči bijes koji bijaše posve ludo čeljade. — Oje oj! danas selim, brate moj!

Cičao bijes da je sve zvonilo sa onih stijena oko zaravanka. A onda se upre o onaj kamen koji bijaše oslonjen na rub zdenca, a kamen se prevali i dobro poklopi zdenac. Pa onda još povrh kamena baci bijes kožuh Potjehov, pa još na kožuh sjedne on sam, pa onda stade igrati i skakati po kožuhu:

— Oje oj! Oje oj! dovršen je posao moj! — ciči bijes.

Malo-pomalo igrao po kožuhu, malo-malo cičao.

Al kad se već bijaše umorio, ogleda se po zaravanku — i nekuda mu čudno bude.

Naučio se bijes na Potjeha i nikad još nije imao tako lagodnog živovanja kao uz ovog pravednika. Uz njega je po miloj volji lakrdijao, niti mu je tko zanovijetao, niti mu tko zapovijedao. A sad, pomisli li pravo, treba da se vrati u rakitu, u ono blato, do ljutog cara Bjesomara, a među pet stotina bjesova, sve samih bijesnih prica kao što i on sam bijaše.

Bijaše on tomu odvikao. Promisli on, promisli malo, snuždi se, snuždi malo — pa sve jače. I što bi dlanom o dlan udario, eno ga ludo i bezglavo čeljade što čas prije likovaše stade sada plakati i revati i valjati se po onom kožuhu od ljutog jada.

Reve on i zavija, te ono ništa ne bijaše što je prije cičao. Bijes kao bijes: kad reve, onda baš reve — i sve čupa dlake sa onoga kožuha i valja se po njemu kao da je s uma sišao.

U taj čas stigoše na zaravanak Ljutiša i Marun.

Bjehu oni obišli svu goru te se sada vraćahu kući na krčevinu da vide je li djed sretno izgorio sa kolibom. Tako na povratku stigoše na zaravanak gdje ih još nikada nije bilo.

Čuju Ljutiša i Marun cvilež i vide kožuh Potjehov, i odmah pomisle nije li Potjeh kakogod zaglavio.

No baš se i ne ražališe za bratom, jer oni ne mogahu ni za kim da žale dok nose bjesove uza se.

Ali uto se počeše vrpoljiti njihovi bjesovi jer su začuli gdje im onaj drug onoliko zavija. A ne bijaše nigdje složnijeg naroda ni vjernijih drugova

prica — svađalica, pravdaš

u nevolji negoli bijahu bjesovi. Po rakiti se pru i kezmaju, al u nevolji jedan za drugog glavu daje.

Uzvrpoljili se dakle oni, uznemirili, naćulili uši, pa onda izvirili jedan iz torbe a drugi iz njedara. I kako izviriše, odmah opaze: vâljā se brajan njihov s nekim, zavija i reve, i samo se vidi kako dlake frcaju.

— Razdere ga strašno zvijere! — viknuše uprepašteni bjesovi, iskočiše iz torbe i njedara te pohitaše do druga svoga.

Kad oni tamo, al onaj se na kožuhu prenemaže i sve viče:

— Pogibe onaj momak! Pogibe onaj momak! — Tišaju bjesovi druga, misle: trn mu je u peti, ili mu komarica u uhu — jer oni ne bijahu živjeli uz onog pravednika te zadugo ne znađahu da se cvili.

Al onaj jednako reve, i ne možeš svoga glasa čuti niti ga možeš smiriti.

A bjesovi u sto muka što će s njime? A ne mogu da ga ostave u ovoj nevolji. Smisle napokon: uhvate svaki po rukav od kožuha i odvuku kožuh i na njemu druga, te tako otkasaju u šumu, a iz šume u rakitu do Bjesomara.

Ljutiša i Marun pak po prvi puta nakon godinu dana nađoše se bez svojih bjesova. Kad bjesovi od njih odskočili, braći se u isti čas učinilo kao da su godinu dana slijepi svijetom hodali i kao da su ovog časa na zaravanku opet progledali.

Pogledaše se kao u bezumlju, pogledaše se jer odmah upoznaše kakvu su grehotu na djedu počinili.

pru i kezmaju — pravdaju se i natežu

— Brate! rode! — kliknuše jedan drugome — da poletimo da spasemo djeda! — I poletješe kao da su im krila sokolova, do krčevine.

Stignu oni do krčevine, a ono koliba bez krova, a iz izbe plamen kao stup. Samo joj stoje zidovi i vrata, teškim klinom zaklenjena.

Dohrle braća, odbiju klin, nasrnu u izbu i iznesu na svojim rukama iz plamena starca kojemu tàman bijaše plamen obuhvatio noge.

Iznesu Ljutiša i Marun djeda, polože ga na ledinu i stajahu kraj njega, a ne smiju ni riječi da progovore.

Malo potrajalo, otvori starac oči, i kad ih ugleda, ništa ne reče njima nego upita:

— Jeste li gdjegod u gori našli Potjeha?

— Nismo, djede — odvrate braća i ne smiju da u oči djedu glede. — Eno poginu Potjeh, utopi se jutros u zdencu. Nego nama, djede, oprosti, a mi ćemo te služiti i nastojati kao robovi.

Kad oni ovo rekoše, uspravi se djed Vjest i ustane na noge.

— Vama je, djeco moja, vidim, oprošteno, jer eto živi ostadoste. Al onaj, koji najpravedniji bijaše, onaj morade životom okajati svoju krivicu: Hajde, djeco, vodite me da vidim gdje je poginuo.

Skrušeno poslušaše Marun i Ljutiša, uzeše djeda pod ruku i povedoše ga spram zaravanka.

Tek što su malo išli, opaze da su zašli i da na tom putu još nikada ne bijahu. Rekoše djedu, no on kaže da pođu dalje tim putem.

Tako stigoše do jedne strmine, a na strmini vodio put sve do grebena.

— Umrijet će nam djed ovaki slab na ovoj strmini — šaptahu braća.

Al starac Vjest samo reče: — Hajdemo, djeco, kud put ide.

I oni se stadoše verati putem, a starac sve sinjiji i bljeđi u licu. A gore na grebenu sve nešto milo zuji i bruji i blista i sjaji.

Kad oni na greben, ali onijemješe i skameniše se od čuda i strave.

Pred njima ni gore ni doline, ni brda ni ravnine ni ničega, nego se pružio bijeli oblak kao bijelo more. Bijeli oblak, a po njemu rumen oblačak. Na rumenom oblačku stakleno brdo, na staklenom brdu zlatan dvor, a do dvora široke stube vode.

Bijaše ono zlatan dvor Svarožića. Iz dvora mila sjajnost blista: što od rumenog oblačka, što od staklenog brda, a što od onog suhog zlata, al ponajviše sa prozora od dvorane sjaji. Jer tamo sjede uzvanici Svarožićevi na okupu te iz zlatnih kupa zdravlje nazdravljaju onome koji im novi pridolazi.

Al Svarožić niti uziva niti u dvor pušta ikoga koji krivicu kakovu na duši nosi. Zato se u dvorani sakupila družba plemenita i uzorita, pa od nje na prozore ona svjetlost sjaji.

Na grebenu stoji djed Vjest sa unucima — zanijemjeli pa u ono čudo gledaju. Gledaju — kad al odjednom opaze gdje na onim stubama do dvora netko sjedi. Pokrio lice rukama te plače.

Pogleda starac, pogleda bolje i upozna: ono je Potjeh.

Zatrepti duša u starca, osovi se on i zovnu preko oblaka:

— Što je tebi, dijete moje?

— Evo me, djede, izdignula iz zdenca neka velika svjetlost i prenijela me ovamo. Do ovuda dospjeh, a u dvor ne puštaju jer sam se o tebe ogriješio — odvraća Potjeh.

Prosuše se suze djedu niz lice. Otimaju mu se i ruke i srce da ogrli ljubljeno dijete svoje, da ga

utješi, da mu pomogne, da izbavi čedo svoje milovano.

Pogledaše Marun i Ljutiša u djeda, al djed se sav izmijenio u licu, posinjio, propao i nije nalik na živog čovjeka.

— Umrijet će nam starac pred ovom strahotom — šaptahu oni jedan drugome.

Al se starac uto posve ispravio i već se od njih otputio, te se okrenu k njima i reče:

— Idite vi, djeco, vratite se na krčevinu, pa kad vam je oprošteno, vi živite i uživajte u pravednosti ono što vam je suđeno. A ja idem da pomognem onome kojemu se najbolje daje uz najtežu cijenu.

Bijaše glas u djeda posve oslabio, al pred njima stajaše ravan kao stup.

Zagledaše se Ljutiša i Marun: što li ovo djeda bunca da će prijeći preko oblaka, a eto ni sape za govor nema?

Al se već starac odvojio od njih. Odvojio, pošao, zakoračio po oblaku, kao da je ledina. Pa kako zakoračio, tako i pošao. Ide starac, ide, a noge ga nose kao da je perce, a halja mu se na vjetru vije kao da je oblak po onom oblaku. Tako do rumenog oblačka, tako do staklena brda, tako do širokih stuba. Pohrli starac na stube do unuka. Oj, radosti moja, gdje obuhvati djed unuka! Ogrli ga, obuhvati ga, kao da ga nikad otpustiti neće. I sve slušaju Marun i Ljutiša: preko oblaka se čuje kako starcu i djetetu grudi jecaju od velike sreće.

Uhvati onda starac za ruku unuka i povede ga uza stube do vrata dvora. Lijevom rukom unuka vodi, a desnom rukom pokuca na dveri.

sapa — dah

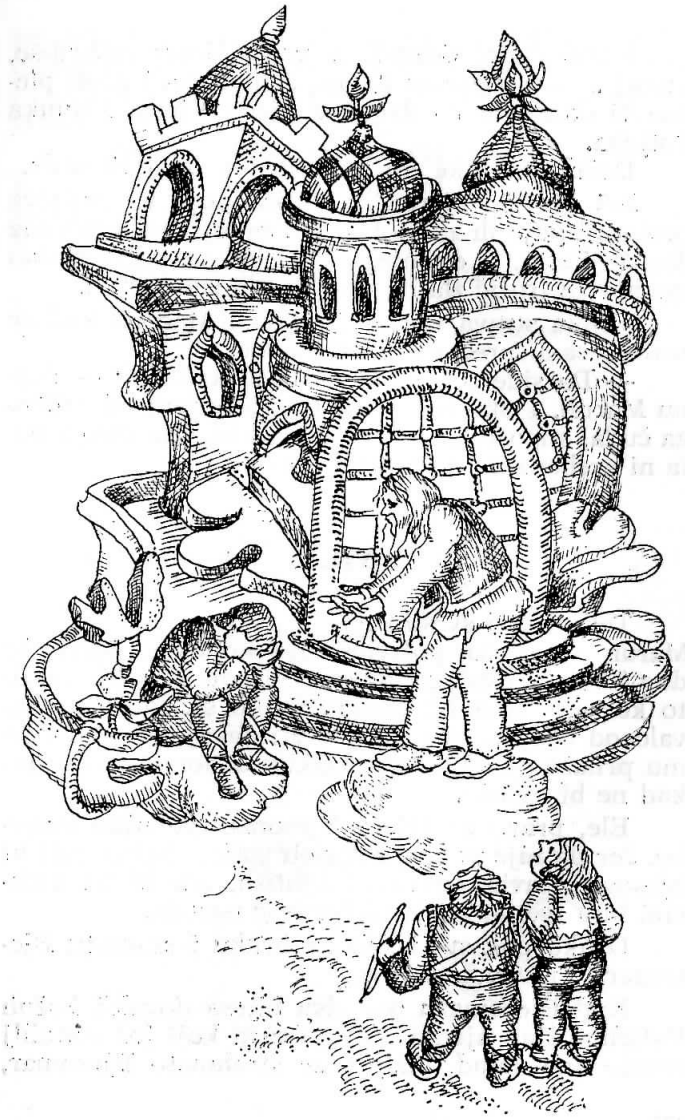

I vidi čuda! Odmah se vrata širom raskriliše, otvori se sva sjajnost dvora, a uzvanici i gosti plemeniti dočekaju na dvorima djeda Vjesta i unuka Potjeha.

Dočekaju, ruke im pružaju i u dvor ih vode.

Još vidješe Marun i Ljutiša gdje uz prozore prolaze i gdje ih za stol meću: prvog među prvima djeda Vjesta, a do njega Potjeha, te tamo zlatno momče Svarožić zlatnom kupom goste zdravi.

Velika strava uhvati Ljutišu i Maruna kad se nađoše sami pred ovom strahotom.

— Da sidemo, brate, na našu krčevinu — šapnu Marun. I okrenuše i sađoše. Smućeni od tolikoga čuda, stigoše na krčevinu i nikad više onoga puta ni grebena ne mogahu u gori naći.

VII.

Tako bilo i svršilo se.

Marun i Ljutiša poživješe na krčevini. Poživješe dug život kao valjani momci i ljudi, odgojiše čestito koljeno, sinove i unuke. Svako se dobro predavalo od oca na sina, pa i sveti oganj, da se k njemu prilaže po cjepanica svakim danom kako se nikad ne bi izgasio.

Ele, pravo se bijaše Bjesomar pobojao Potjeha. Jer da nije poginuo Potjeh tražeći istinu, niti bi bjesovi ostavili Maruna i Ljutišu, niti bi na krčevini bilo svetog ognja ni čestitog naroda.

Ovako pak sve izišlo na bruku i sramotu Bjesomara i njegove vojske.

Kad Bjesomaru ona dva bijesa dovukli kožuh Potjehov i na njemu trećeg druga koji još sveudilj revaše kao sulud, razljuti se strahovito Bjesomar, jer spozna da im izmakoše sva tri momka. Od velikoga jada dade on svoj trojici bjesova potkresati rogove neka hodaju vas život okresani na ruglo svakomu.

Al isto na Bjesomaru osta najveća sramota. Eno, svaki mu se dan kašlje od svetoga dima, a u šumu nikad ne smije izaći da ne susretne koje valjano čeljade.

Ništa dakle ne osta Bjesomaru od svega ovoga negoli prazan kožuh Potjehov. I neka mu je, jer Potjeh ionako ne treba kožuh u zlatnome dvoru Svarožićevu.

AUTOBIOGRAFIJA*

Pišem ovu svoju malu autobiografiju, povodeći se za pitanjima koja mi je priposlala slavna Jugoslavenska akademija u Zagrebu kad me je počastila svojim zahtjevom da joj pošaljem svoj životopis. Moja su dosadanja književna djela malobrojna, a sadržajem i objemom skromna — moj vanjski život pak protekao je mirno, ne izlazeći gotovo nikada iz okvira moje prve i druge obitelji. Ova autobiografija može dakle samo da bude ispovijest o razvitku jednog misaonog i osjetljivog bića, nipošto pako zanimljiva »povijest života« istaknutog pisca.

Ogulin mi je rodno mjesto, a 18. travnja 1874. dan mojega rođenja. Moji roditelji (Vladimir Mažuranić, tada državni odvjetnik ... i Henrieta rođ. Bernath) budu 1875. premješteni u Karlovac. No već u mojoj šestoj, a poslije opet u dvanaestoj godini desila se prilika da proboravim neko vrijeme u rodnom mjestu Ogulinu. Odande potječu prvi jaki utisci kojih se sjećam. Već za prvoga od ovih boravaka sjećam se osobito uzbuđenosti koju je u mene proizvela neobičnost okolice i tamošnjih narodnih nošnja. Drugi boravak donio je prve moje bilješke i malo zatim prvu pjesmu *Zvijezdi moje domovine.* Čudnovati i napadni oblici Kleka i romantičnost Dobre pružali su mojoj mašti toliko hrane da sam daleko u noć prevraćala u mislima najčudnovatije slike i fantastične mogućnosti: što li se sve odigrava u dubokoj noći oko Kleka ...

* Skraćeno. (Primj. prired.)

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, osnivač (1866) i pokrovitelj biskup Josip Juraj Strossmayer

objem (zastarjelo) — obim, obujam

Naobrazba moja sastojala se, osim dvaju javnih razreda (jednog nižeg i jednog višeg), u privatnoj obuci, koja je uslijed opetovanog premještenja roditelja bila dosta nesuvisla. Ta mi je obuka pretežno pružena u francuskom jeziku ... Nešto kasnije slijedila je nauka njemačkog jezika, zatim ruskog te engleskog.

U ovim jezicima imala sam u kući roditeljskoj (a poslije i u djedovoj) na raspolaganje obilnu knjižnicu. Čitala sam mnogo i rado, no nikada nisam došla do onog poznatog gutanja knjiga koje snalazi djecu u stanovitim godinama. Glavni razlog ove umjerenosti bit će valjda taj što me je odvajkada odviše umaralo (a i danas me umara) kad naiđem bud u knjizi bud u razgovoru da se ta knjiga ili taj razgovor temelje na nazorima oprečnim onim mojim nazorima koje sam kao prave upoznala. U biranju knjiga bila sam slobodna ...

Najjači upliv na moju osjetljivu dječju dušu vršila je okolina. Prvi svjesni osjećaj koji je u roditeljskoj kući u meni nastao, bila je ljubav za hrvatsku domovinu i za onaj široki zanosni pojam slavjanstva kojemu je ova ljubav jezgrom. Ovo je ne samo prvi osjećaj već je to u neku ruku prvotna, tada jedino bitišuća tvar, iz koje su se poslije stvarali ostali osjećaji moji.

Preselivši moji roditelji g. 1882. konačno u Zagreb, povećao se još ovaj dojam (i svi ostali dojmovi roditeljskog doma) svakidanjim boravkom u kući moga djeda, pjesnika i bana Ivana Mažuranića ... U domu djedovu svake se je večeri sastajala njegova razgranje-

Ivan Mažuranić (1814—1890), pisac epa *Smrt Smail-age Čengića,* prvi hrvatski ban pučanin. Rođen u Novom Vinodolskom, umro u Zagrebu.

na porodica tako da bi stolu pribivalo uvijek 15—18 osoba. Stolu je predsjedao djed sam, razgovore je rukovodio on, a njegova tjelesno i duševno tako moćna pojava vršila je nedokučiv upliv na moje biće — upliv kojega sam si vrlo rano počela svjesna bivati ... Svaka njegova riječ, svaka rasprava (u rasprave se rado upuštao i nije dao da predmet padne dok ne bi iscrpljen bio) bila je uzvišena umom, a još uzvišenija u onoj čistoći i strogosti etičkih nazora kojom kano da je taj silni starac prožimao svu okolinu svoju, sav dom svoj, sve koljeno svoje ...

U petnaestoj svojoj godini učinih prvi svoj put, i to u Primorje ... Novi Vinodolski obuzeo me je svojom kamenitom pustoši, svojom živahnošću malog dječjeg naroda, a osobito svojim morem, koje mi se tek tamo počelo u pravoj krasoti prikazivati. Osobito me je zagrijao za primorsku starinu razgovor s najstarijim bratom moga djeda, 90-godišnjim Josipom, koji je još jedini i posljednji nosio staru novljansku nošnju: suknene bijele hlače uska kroja, plavi prsluk i maleni, okrugli šeširić. Odlomak neke stare novljanske pjesme o »misecu travnju« koju mi je u razgovoru rekao, zabilježila sam odmah u moju bilježnicu. Ta mi je bilježnica važnošću dakako nadilazila svu ostalu putnu prtljagu roditelja.

U ovo razdoblje djetinjstva pada nekoliko pjesama, sve vrlo nedotjerana oblika, prebujne, s neizvedenim mislima, te pretežno kontemplativnog sadržaja ...

Tako je moj razvitak napredovao, upijajući iz svijeta i života samo one dojmove kojima su me moja nagnuća vodila.

Kad sam se god. 1892 (upravo na moj 18. rođendan) vjenčala s drom Vatroslavom Brlićem ml., odvjetnikom u Brodu na Savi, poslije narodnim zastupnikom

kontemplativan (lat.) — misaon

na hrvatskom saboru — došla sam u stari dom obitelji Brlićeve u kojem sve òdājē koliki su interes članovi te obitelji gojili za umjetnost i književnost, za svaki patriotski i lijepi pokret ... Uređena obilna knjižnica sabrana Ignjatom Alojzijem Brlićem, zatim njegovim sinovima Andrijom Torkvatom i Ignjatom, koju sam zatekla, sastoji iz djela sviju jezika — a uz to iz rukopisne zbirke, a ponajpače iz zbirke korespondencije od god. 1726—1860. Ta zbirka sadržava do tisuću pisama, među njima su listovi gotovo sviju istaknutih ličnosti našega javnoga života, od sto godina amo. Kolika obilna hrana za moja literarna nagnuća!

Ipak je prvih deset godina mojega braka bilo tako obuzeto obiteljskim i materinskim brigama te dužnostima društvenim i javnim koje sam uz mojeg supruga morala dijeliti, da sam tijekom toga doba sve moje literarne sanjarije napustila ...

U ovo doba bili smo moj suprug i ja opetovano puta gostima vladike Strossmayera u njegovu dvoru u Đakovu. Posjetili smo ga prvi put odmah kratko doba iza našega vjenčanja. U svojoj pisaćoj sobi primio nas je biskup sa svojom osobitom ljubežljivosti. Zaveo je živu i ljubaznu konverzaciju koja je doskora, ne znam kako, prešla na književno polje ...

Kad je počela dorašćivati četica moje djece i kad se je u njih pojavila običajna u to doba želja za čitanjem — učinilo mi se ujedanput da sam našla točku gdje se moja želja za pisanjem izmiruje s mojim shvaćanjem dužnosti. Moja djeca žele čitati — koja radost za mene da i na tom polju budem njihovim provodičem, da im otvorim vrata k onom bajnom šarolikom svijetu u koji svako dijete stupa prvim čitanjem — da njihove bistre i ljubopitne očice svrnem na one strane života koje želim da najprije uoče i da ih nikada

korespondencija (lat.) — prepiska

s vida ne izgube. Kako da se takav posao ne slaže sa mojim dužnostima?!

Jednog dana sjedoh da napišem prvu moju knjižicu: *Valjani i nevaljani — pjesme i pripovijetke za dječake.* Knjižica je izašla 1902. u vlastitoj nakladi, i to lih u sto primjeraka — za obiteljski i prijateljski krug. Godine 1906. izašla je među izdanjima Hrvatskog pedagoškog zbora druga moja knjižica: *Škola i praznici,* nešto većeg objema negoli prva, a isto tako sastavljena: izmjenično pripovijetke i pjesme ...

Nakon ovih dviju knjižica bila je prekinuta moja književna djelatnost u dječjem svijetu. Kako sam uslijed bolježljivosti napustila pisanje tijekom dviju godina, to su moja djeca već bila poodrasla — oni nisu duševno trebali provodiča, oni su stupali uporedo mene, mogli su već shvatiti ne samo ono što im govorim njih radi, već i ono što se momu peru izmiče od potrebe srca ... Godine 1912. napisah dakle brošuricu pjesama pod imenom *Slike.* Izašla je vlastitom nakladom ...

Godine 1913. vratila sam se dječjem svijetu i napisala knjižicu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* koja je izašla opet među izdanjima Hrvatskog pedagoškog zbora. Ova se je pripovijetka, kako mi se čini, najviše svidjela i djeci i onima koji kao svjedoci ili kao glasnici čitaoci dijele radosti dječjeg čitanja. Bilo mi je glavno nastojanje da u toj pripovijeci postignem do skrajne granice jednostavnost i bistrinu sloga i jezika kako bi dječji likovi i prizori zaista proizlazili u pravoj dječjoj čistoći i jasnosti ...

Osim nekojih neznatnih beletrističkih prinosa u raznim časopisima imam samo još da spomenem *Priče iz davnine.* Rukopis predala sam u ožujku ove godine odboru Matice hrvatske, te će u jeseni ove godine izaći. Bilo mi je nastojanje da u skroz slobodnu inven-

lih — samo

ciju tih priča upletem nazive, likove i duh drevne hrvatske i opće slavenske mitologije, i to one koja je manje poznata.

Ovime je završen popis malobrojnih mojih dosadanjih radnja. O budućim pak književnim osnovama tko da govori u ovo vrijeme? Malone polovica čitavog ljudstva ziba se na moru strahota i neizrečenih, što tjelesnih što duševnih, patnja — a svaki od nas podnosi teške udarce bure ove. Tko pak poznaje dovoljno dušu svoju a da bi mogao proreći kakova će ona izaći iz ovih kušnja, kako li će se prekaliti, kojih li će čuvstava u njoj nestati i koja će nam se možda dosada neslućena shvaćanja otvoriti kad prepatimo razdoblje ovo?

Za svakoga koji danas živi, znači ovo vrijeme bezuvjetni završetak jednog odsječka duševnoga života, te završujući ovdje na papiru ovo poglavlje moga životopisa držim da je i u faktičnom životu jedno poglavlje dovršeno.

Topusko, svibanj 1916.

IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ

SADRŽAJ

Sunce djever i Neva Nevičica i druge priče (Marija Duš) 5

SUNCE DJEVER I NEVA NEVIČICA . . . 9

BRATAC JAGLENAC I SESTRICA RUTVICA . 25

REGOČ 67

ŠUMA STRIBOROVA 93

KAKO JE POTJEH TRAŽIO ISTINU 109

AUTOBIOGRAFIJA (skraćeno) 134

IRO »Školska knjiga«, Zagreb, Masarykova 28
Za izdavača *dr. Josip Malić.* Korektorica: *Mirjana Šah*

Naklada 5000 primjeraka.
Tiskanje dovršeno u svibnju 1989.

60495/1
ISBN 86-03-99572-9